

M

306.771

OSZK

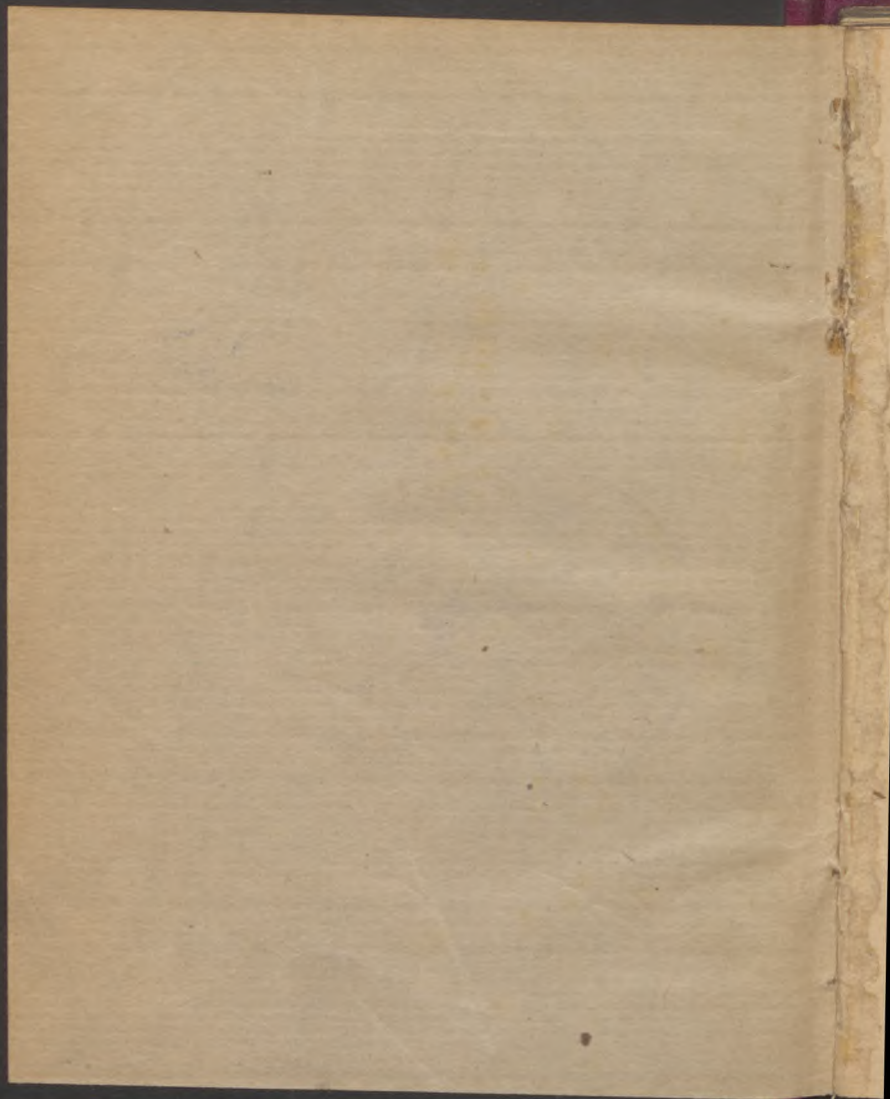
~~1454~~

2779

107

~~100~~

~~519~~

CSOKONAI

IFJÚSÁGI REGÉNY

ÍRTA

DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA

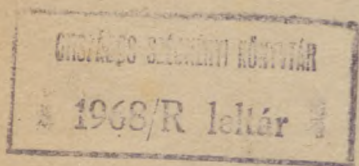

107

BUDAPEST

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T. KIADÁSA

M 206-771

ELSŐ FEJEZET.

Nagytiszteletű Budai Ézsaiás professzor uram mégegyszer végignézett az előtte álló ifjún.

Negyven év felé járó férfiember volt ebben az időben Budai Ézsaiás. A debreceni kollégium professzorai között a fiatalabbakhoz számított, de tekintélye, híre, neve már szétterjedt az egész országban.

Mikor háromesztendei külföldi tanulmányút után 1798-ban visszatért Debrecenbe, a kollégium tanácsa azonnal meghívta, hogy a történelmet és a nevelést adjon elő az ifjúságnak.

És nagytiszteletű Budai Ézsaiást nem hiába irigylte a debreceni kollégiumtól a többi református főiskola. A professzor úr nemcsak tudományának alapossága és ösmereteinek széles köre miatt talált nagyrabecsülést mindenfelé, hanem azért is, mert kiváló jóindulattal, megértéssel és azzal a tapintattal közeledett az ifjúság lelkéhez, amely csak a született nevelő, a nagy pedagógus erénye.

— A tudás, — mondta gyakran a nagytiszteletű úr, ha többi tanártársával az ifjúság vezetéséről és neveléséről vitatkozott, — még csak félmunka. A

másik fele a gyerekekkel való bánni tudás. És mindennek alapja a megértés és a jó emlékezőtehetség, — így magyarázta ezt nekem a kitűnő Pestalozzi Henrik, akinél a nevelés tudományát senki jobban nem értette. Meg kell érteni az ifjúság lelkét és tudni kell, hogy amint nincs két egyforma levél a fán, azonképpen nincs két egymáshoz mindenképpen hasonlatos lélek.

— És a jó emlékezőtehetség az mire való? — kérdezte Szilágyi Gábor professzor uram, fiatalabb tanártársától.

— Arra, hogy vissza tudjunk emlékezni az időre, amikor még magunk is fiatalok voltunk.

Talán erre a mondására gondolt Budai Ézsaiás, mikor ott állt szemben azzal a fiatalemberrel, aki tanítványa volt s egy másik tanítványa ellen emelt vádat előtte.

Csőreg József magas, nyurga, szeplős fiatalember. Általában nagyon megbecsülték szorgalmáért, kitaratásáért, törekvéseért. De bár a kollégiumban mindig az első tanulók között állt, sőt az idén a senior, a felügyelő tisztét töltötte be, senki iránta felmelegedni nem tudott.

Szorgalma, példás magaviselete, tanárai iránt való alázatossága, a kisebb fiúkkal, tanítványaival való buzgólkodása: mindez túlságos igyekezésnek tűnt fel.

Csőreg József ez időben már köztanító volt, ami annyit jelentett, hogy az alsóbb gimnáziumi osztályokban ő tanította a fiúkat.

Már vége volt a kihallgatásnak, de Budai Ézsaiás nagytiszteletű úr még nem bocsátotta el a feljelentőt. Mintha szeretne volna még valamire rávenni.

— Kegyelmed hát mint senior állítja, hogy Csokonai Vitéz Mihály nem teljesítette kötelességét a kollégiummal és a rábízott tanítványokkal szemben?

(Csőreg Józsefnek, mint köztanítónak, kijárt a kegyelmed megszólítás.)

— Nem mondhatok egyebet nagytiszteletű professzor uram, minthogy Csokonai Vitéz Mihály tiszteletlen hangon beszélt Szilágyi Gábor professzor úrról, nagy vakmerőséggel azt állítván...

Budai Ézsaiás türelmetlenül intett.

— Ezt már elmondta kegyelmed. Sőt, úgy tudom, írásban is betérjesztette a nagytiszteletű úr elé. Én azonban még mindig nem tudom, voltaképpen miben is állt az a tiszteletlenség?

— Azt mondta, hogy ő jobb verseket tud írni, mint Szilágyi professzor úr, sőt mint itt a kollégiumban a nagytiszteletű urak egyenként és egyetemlegesen.

Budai Ézsaiás vállat vont.

— Én nem tudom, hogy a professzor urak közül ki szokott verseket faragni és kinek miként sikerül a törekvése. De hogy én nálam Vitéz sokkal jobb verseket ír, az egészen bizonyos, ... azaz jobbat írna, ha én valaha is leülnék kádenciákat faragni.

— Azonfelül azt is mondta: Szilágyi nagytiszteletű úrnak nincs jussa ahhoz, hogy becsmérelje az ő verseit, mert Kazinczy Ferenc jónak találta azokat.

És Kazinczy az egész kollégiumnál jobban meg tudja ítélni, hogy ki az igazi költő és ki nem.

Budai Ézsaiás most nagy méltósággal bölintott.

— Ebben bizonyára igaza van Vitéznek, Kazinczy Ferenc ezt mindnyájunknál sokkal jobban tudja. Sőt az sem lehetetlen, hogy egyedül ő tudja egész Magyarországon.

— Azonfelül meg, — folytatta vádjait a senior, — Csokonai Vitéz Mihály nem tanította elég komolyan és lelkiismeretesen a diákokat.

— Ez már súlyos és kárhozzátandó dolog.

És a nagytiszteletű úr egy pillanatig elborult arccal nézett maga elé.

Csőreg József szeplős arca most kipirult.

— Igenis, a Hírmondóban megjelent verseit olvasta fel nekik, ahelyett, hogy az előírt anyagra oktatva volna őket.

A professzor fejét csóválta.

— Mikor a históriát kellett volna nekik magyarázni, — folytatta Csőreg, — rendes előadás helyett azt mondta az egyik fiúnak: „te vagy Árpád“. S a többi fiúkra mutatva: „ti pedig a vezérek vagytok! És most hűséget esküdtek egymásnak. A fejedelem a vezéreknek és a törzseknek, a vezérek, a fejedelemsnek.“ Így aztán teátrumot csinált az iskolából, mint-ha az komédia-ház volna és a kis diákokkal eljátszotta a história nagy jeleneteit. A nebulók persze tódultak az ő óráira, mert ott jól érezték magukat és a tanulást komédiajátszással, meg szavalgatással silányították le.

„Lesilányították?“ — gondolkozott Budai Ézsaiás... És magában töprengeni kezdett a fiatal Vitéz különös pedagógiai módszerén. Vajjon mikor elmondás helyett így eljátszatta a történelmet, azért tette-e, mert így akarta közelebb hozni a históriát növendékeihez, vagy mert olyan nagy kedve telt a színjátszásban, szavalásban s abban, hogy a könyvben lévő alakokat maga előtt megtestesítve lássa? Erre bizony tán csak a nagy Pestalozzi Henrik tudna felelni, — gondolta Budai Ézsaiás és megint csak ránézett az előtte álló nyurga, szeplős seniorra.

— És ami a legsúlyosabb, — folytatta Csöreg, — a tanítási órákra nem járt el pontosan. Ahelyett, hogy a rábízott kis diákokat oktatta volna, verseket firkált szobájában.

A professzor arca most nagyon komoly lett.

— Ha Vitéz csakugyan elmulasztotta kötelességét tanítványaival szemben és a tanulásra szánt időt másra fordította, méltó és szigorú megróvást érdemel. De sokkal keményebb feddés juthat kegyelmednek, kinek úgyis mint seniornak, úgyis mint vele együtt működő köztanítónak, barátilag kellett volna őt mulasztására figyelmeztetni, mielőtt ügye még a kollégium tanácsa és a nagytiszteletű urak elé került volna.

— Hiszen én eleget figyelmeztettem, — mondta alázatosan Csöreg. — Sőt kérve-kértem, ne okozzon magának szerencsétlenséget, a kollégiumnak szégyent, a nagytiszteletű professzor urak nemes szí-

vére pedig ne hozzon bánatot, mert hiszen ezekután bizonyára el kell őt ítélni...

— Szóval kegyelmed, mikor a vádat megtette, már az ítéletben is biztos volt.

— Hogyne lennék biztos, mikor nemcsak a kolégium és a nagytiszteletű urak ellen vétett, hanem egy kiváló, tisztos, derék debreceni polgárt, Lencsés András uramat is kifigurázta. Ime, itt van a Hírmondóban a verse. — Hiszen igaz, hogy Lencsés uram kissé takarékos természetű és az is igaz, hogy interestre pénzt adott kölcsön Vitéz édesanyjának, özvegy Csokonainé asszonyomnak...

— Igen, hallottam erről. — És a professzor hangja megkeményedett. — Árverést kért az özvegy kis dinnyeföldjére. Dobra akarta üttetni a szegény özvegy jószágát, mert az pár hetet késett a kamattal.

— Nagybátyám azt mondta, hogy jussa volt árverést kérni és én nem kételkedhetem egy tisztos, becsületes debreceni polgár szavában. Hová lennénk, ha a hanyag adósok ilyen verseket írnának a tisztességes polgárok ellen, akik megszorultságukban segítettek rajtuk?

És Csőreg József keze reszketett az izgalomtól, míg a lapot Budai Ézsaiás elé tette.

— Itt van mi. Nagytiszteletű uram zokon ne vegye, hogy ilyen hitványsággal idejét rabolom, de el kell mondanom mindent. Nagybátyámnak nincs gyermeke s így nekem kötelességem, hogy az őt ért sérelmekért panaszt tegyek s reájuk orvoslást keressek. Hiszen unokaöccse vagyok.

— És örököse is, ugyebár? — kérdezte Budai
Ézsaiás csöndesen. Aztán olvasni kezdte a verset.

ZSUGORI URAM

*Esmérek én egy vént. — Ki az? — Neve nincsen,
Régen eladta már aztat is a kincsen;
Sőt még bírt is véle, magában tartotta,
Mert mondani másnak ingyen sajnálotta. —
Hol lakik? — Ott látszik ama kapu megett
Egy ház, melyet náddal önön-maga szegett.
Van két palotája a piac-utcába,
De azt a rácoknak adta árendába;
Maga e kunyhóban éhezvén kucorog
S elméjében mindig a drágaság forog. —
Úl pénzesládáján sovány ábrázattal
Tisztelvén a mammont örök áldozattal.
A bús gond béesett orcájában hever,
Mérget kedveltető kincseiből kever.
Oly sárgák orcája sóvárgó gödrei,
Mint aranyára vert királyok képei:
Mint a sírból feljött halott útálsága,
Amelyről minden húst a párka lerága.*

*Most is azért sóhajt és dül-fül magába,
Miért nem adhatja az aert árendába?
S összekalkulálván saját számadását,
Nyögve kárhóztatja saját pazarlását.
Gyász idők! — így kiált vádolván az eget, —
Lám csak egy rövid nap mennyit elveszteget:
Ma csak harminc arany jött bé a kasszába,
Mégis kilencven pénzt adtam ki hiába.*

*Azonban mely szörnyű károm következe: —
Így jajgat s fejére kulcsolódik keze. —
Mely szörnyű kár! Egy szél pénzem elrablotta,
Lantornás ablakom kettészakasztotta!
Így tünődik; s tán azt is sajnálja ő,
Hogy a versben ingyen s potomra jött elő.*

Budai Ézsaiás komoly, szigorú arcán, akár mint uralkodott is magán, mosoly futott át, míg a verset elolvasta. De aztán megint nagyon komoly lett.

— Honnan tudja, kegyelmed Csőreg József, hogy ez a vers, nagybátyjáról, Lencsés Andrásról szól?

— Honnét tudom? — És Csőreg József szeplői még jobban virítottak a nagy izgalomban. — Hiszen egész Debrecen városa ismeri nagybátyámat és mindenütt ezen a versen nevetnek. Az emberek ráismernek s egyik a másikának küldi a Hirmondót.

A professzor megcsóválta fejét.

— Ejnye, ejnye, mit hallok? Hogy ráismernek?

Csőreg József nagyot nyelt. Most vette észre, hogy elszólta magát.

— Az emberek gonoszok és kárörvendezők, — mondta aztán. És én úgy érzem, hogy a nagytiszteletű uraknál és a kollégium tanácsánál védelmet és oltalmat kaphat minden tisztos polgár, aki becsületesen éli le életét és egyéb bűne nincs, mint hogy takarékossággal egy kis vagyont gyűjtött magának.

— Melyet te akarsz örökölni, — gondolta Budai Ézsaiás, de nem szólt semmit.

Csőreg a professzor arcáról nem sok jót olva-

sott le ügyére nézve, mert egy hirtelen elhatározással kivágta legerősebb ütőkártyáját.

Eddig azért hallgatott, mert úgy gondolta, hogy ezt majd csak írásban terjeszti a kollégium tanácsa elé. De most látván, hogy Budai Ézsaiás szívében Csokonai mellé áll, úgy érezte: már itt meg kell kezdnie a döntő ostromot.

Lehajtotta fejét és úgy tett, mint akit mély szomorúság gyötör, mert súlyos és kemény kötelességet kell teljesíteni. Kötelességet, mely elől, bármint szeretné, nincs kitérés.

— Sokáig vívódtam, küzködtem lelkiismeretemmel nagytiszteletű uram, de úgy érzem, meg kell mondanom.

— Ha úgy érzi, hát teljesítse kötelességét.

— Nagy fájdalom az, ha egy kollégiumbeli társamat, kinek szép tehetségeit mindnyájan becsüljük, súlyos, nagy hibával, hogy ne mondjam bűnnel kell vádolnom.

— Bűn? — És a professzor önkéntelenül hátrált egy lépést.

— Ha talán keményebb szót használtam a kelletnél, bocsánatot kérek a nagytiszteletű úrtól és Vitézt is meg fogom követni. De magam sem tudom minek nevezzem, ha a kollégium egyik tagja, kit a nagytiszteletű tanács legációba küld ki a húsvéti ünnepekre, nem teljesíti a parancsot.

— Micsoda? Csokonai nem ment ki az ünnepekre prédikálni?

— Nem bizony, nem ment ki. És ha unoka-
öcsém, Nyilas András oda nem vetődik, a hívek lelki
táplálék nélkül maradnak. Nem Nánásra ment, ahová
a kollégium küldte, hanem Pestre szökött. Ki tudja
mily okokból, mely célból? És ki tudja milyen kár-
hozatos társaságban töltötte ott idejét?

— Ez mindenesetre főbenjáró véttség, — mondta
Budai Ézsaiás és megkeményedett az arca.

Aztán még keményebben nézett végig az alázatos
tartásban álló Csőregen és egy mozdulattal intett
neki, hogy elhagyhatja a szobát.

MÁSODIK FEJEZET.

A debreceni Hatvani-utcában állt az a kis ház,
ahol Csokonai Vitéz Mihály 1773-ban született és éle-
tének első hét esztendejét töltötte. Akkoriban apjá-
nak, Csokonai Józsefnek, ki borbélymester s egyben
seborvos volt, elég jól ment a dolga. El is költözött
apósa házából, a Hatvani-utccából s új hajlékot épí-
tetett magának a Csapó-utcában.

Később, amikor Csokonai Vitéz József alig 39
éves korában, özvegységre hagyta feleségét és árva-
ságra fiait, a kis család megint visszaköltözött az apai
házba, ahol Csokonai anyja varrással, meg apró diá-
kok kosztoltatásából tartotta el két fiát.

Most is ott ült a nagy kerek asztal mellett, a kis
kosztos diákokkal és felolvasott nekik.

Semmiben sem telt annyi gyönyörűsége, mint az

olvasásban. Fia, ha nagy és igaz örömet akart neki szerezni, egy-egy könyvvel lepte meg.

Óh, lett volna a könyvek varázslatos világánál, — ahova a gondok, a bánat, vagy a mindennapos élet színtelensége elől menekült az özvegy, — még sokkal boldogítóbb, talán egész életét megváltó öröm.

Ha az ő Mihály fia megmaradna annak, aki volt: nemesnek, jónak, áldozatkésznek, elmés tréfacsinálónak, szép, rímes sorok kitalálójának, ... egyben megszokik nyughatatlanságáról, szertelenségéről, arról a furcsa, mohó vágyról, amely elégedetlenné teszi, amely ok nélkül hajtja, űzi — egyelőre még csak gondolatban — ismeretlen világok, emberek, események, történések felé.

Csakhowy Csokonainé igen okos asszony volt és már akkor sejtette, hogy olyasmit vár, kíván, szeretne megkapni fiától, mit az nem adhat meg neki.

Vitéz József özvegye tovább olvassa a könyvet. És elnyomja a mély sóhajtást, amely szívéből akar felszakadni. Ezeket a gyerekeket azért adták be szüleik hozzá, hogy testi és lelki jóvoltukról gondoskodják. Hogy ellássa őket egészséges, ízletes ennivalóval, kijavítsa, rendben tartsa ruháikat, és Mihály fia utána nézzen: rendben megy-e a tanulás, elkészültek-e leckéjükkel nincs-e valamiben hanyagság vagy mulasztás?

Ez az ő kötelességük a szülőkkel szemben. És a kötelességnek nem szabad rövidséget szenvedni, semmiféle bánat, vagy aggodalom miatt.

Az özvegy megint lapozott a könyvben és olva-

sott tovább, míg a gyerekek kitágult szemmel, előre-hajolva hallgatták minden szavát. Némelyiknek még a szája is nyitva marad a nagy álmélkodásban.

Csokonainé egy akkor nagyon elterjedt francia regény magyar fordításából olvasott fel kosztos diákjainak.

A regény Fénelon „Telemach“-ja volt. Odysseus fiának története, amelyet XIV. Lajos unokája, az akkori trónörökös számára írt Fénelon. Így akart a zárkózott, makacs királyi gyermek lelkéhez közel férkőzni.

És itt, a debreceni Hatvani-utca kis alacsony házában, éppen olyan visszhangot vertek egy teremtó, alkotó lélek szavai, mint ott hajdanában a messze Versaillesban, a Bourbonok palotájában.

A feketeruhás asszony, aki férje halála óta nem vetette le gyászruháját, aki nemcsak szerető édesanyja, de gondozó, küzdő, eltartó apja is tudott lenni két fiának, egyszerre mintha teljesen elfeledkezett volna mindenről. S ami a költészet legnagyobb csodája volt, nem emésztette a bánat és szívszorongás, amelyet állandóan érzett nagyobbik fiának és — bár maga előtt is titkolni akarta, — kedvesebbik gyermekének különös természete miatt.

Ez a Mihály fiú! Aki olyan kedves, vidám, elmés, ötletes tud lenni, aki olyan pompásan tud történeteket előadni, hogy a teátristák is megírgyelhetnék, akinek verseit maga Kazinczy Ferenc uram is megdicsérte, akit rajongó szeretettel vesznek körül kis tanítványai, miért vonul el szinte mogorván min-

denki elől? Vagy ha kedve másra fordul, miért keresi a víg cimborák társaságát akkor is, amikor a komoly munkának, a tanulásnak, vagy tanításnak volna ideje? Miért tér vissza a Nagyverdőről, vagy a mezei sétákból csillogó szemmel, fáradtan, de olyan nagy lelki, benső kielégültséggel, amelynek fénye ott világít homlokán? És miért jön haza víg cimborái közül gyakran lehangoltan, nagy benső eltávolodással mindentől és mindenkitől? Miért keresi néha makacs, kétségbeesett kitartással a magányosságot, amelyhez már többször verset is írt, amikor olyan jókedvű, mulattató pajtás tud lenni az emberek között? Senkisémm tud kitalált, vagy megtörtént tréfás történeteket úgy előadni, mint ő. Senkisémm tud úgy verseket szavalni. Néha a magáét, néha idegen költőkét, főként olaszokét...

Hiszen lám, milyen jól megtanult taljánul, abból a könyvből, amelyet a mult húsvéti legációban szerzett pénzből hozatott, a messze-messze mesevárosból, a vízreépített Velencéből, ahol, amint azóta Mihály neki elmondotta, annyi sok szomorú és pajkos história esett meg, hogy Mihály most színdarabot akar erről írni...

Szereti ez a Mihály gyerek az idegen nyelveket. Lám, most németül tanul, Bürger-verseket szaval és Weimarról mesél, ahol egy nagy költő él a hercegi udvarban, ott nagy rangot, méltóságot visel és verseket, regényeket, színdarabokat ír. Ez a weimari költő írta azt a Werther című regényt, amelyen valaha anynit könnyezett Csokonainé asszony. Werther és

Lotte!... Nem lehet ezt a szívreható bús történetet elfelejteni...

— Istenem, ez a Mihály gyerek... — töpreng, vívódik magával Csokonainé és egyet fordít Fénelon regényén. Oh, nagyon érdekes ez a királyfinak írt história. Le is kötötte az ő lelkét egy ideig. De most vége a költői erő varázshatalmának és megint fia sorsával vívódik. — Istenem, ez a Mihály gyerek!... Honnét ered ez a nagy nyugtalanság, a mindig másfelé való vágyakozás, az ismeretlennek, idegennek való keresése, a magával való meghasonlás? Honnét a féktelen, zabolátlan szabadságszeretet, mely már annyiszor hozta ellentétbe a komoly, nagytiszteletű professzor urakkal? Honnét az erdei magány imádata és honnét máskor a nem kíváncsú társaság szeretete? Honnét a vágy, hogy a versírás mellett odaálljon a nagyközönség elé és eljátszhassa az alakokat, akiknek az ő képzelete adott életet?

Vívódása mellett csak olvas az özvegy tovább. Mert hiszen ifjú hallgatói nem is túrnék, hogy abba hagyja. Felvevén lármájukkal a csendes Hatvani utcát, ha nem tudhatnák meg: mi is történt tovább Odysseus fiával?

De míg lapot lap után fordít, tovább viaskodik lelkében azzal, ami mindennél jobban gyötri, majd meg új reménységekkel kecsegteti.

Ha Mihály szép tehetsége, jellemének nemes vonásai mind megmaradnának és ő jobban tudna alkalmazkodni az emberekhez? Ha a sok jeles tudomány mellett, amit a kollégiumban magába szedett,

megtanulná a sokkal nehezebbet és főként hasznosabbat: az emberekkel való bánnitudást.

Csokonainé asszony csak olvassa Telemachos történetét. Milyen derék fiú ez a Telemachos! Erőlt aztán példát lehetne venni!

Hiszen azért is írta a derék püspök, Fénelon, mint neki Mihály elmondta, hogy a leendő francia király példát vegyen róla.

Ezek a tátottszájú nebulók is meghallgatják mint kell egy derék, jellemes ifjúnak kötelességét teljesíteni, apja javait, becsületét, édesanyja szabadságát, királyságát, uralkodását megvédeni. Nagyon derék fiú volt ez a Télemachos, de egészen bizonyos, hogy az ő Miska fia sem alacsonyabbrendű, vagy hitványabb nála. Ami pedig a hibákat, gyarlóságokat illeti, amelyekre az imént gondolt?... Csokonainé asszonyom megrázta fejét. Bizony, ha szigorúan szembenéz magával, nem is vádolhatja komolyan ezt a Miska gyereket. Mert a gyarlóságok egynémelyikét magában is felfedezheti. Persze, nem a dacosságot, a különcséget. Az ilyesmiről, ha volt benne rá hajlandóság — s az özvegynek a messze múlt távlatából úgy tetszik, mintha lett volna, — leszoktatták édesapjának, Diószegi Mihály uramnak házában. Mert sem a derék városi esküdt, sem felesége, nem tűrt meg olyasféle viselkedést, ami nem lett volna illő egy tisztos debreceni polgár leányához.

De nem szeretett ő is néha elvonulni, magában lenni és mi tagadás, még a szorgos munkaidőben is olvasgatni az összegyűjtött kalendáriumokból? Más

könyv nem igen akadt Diószegi uram házában. Így hát újra, meg újra elolvasta a szomorú és vidám történeteket, a tréfákat és verseket.

Igen, bizony, főként a verseket. Könyv nélkül tudta már mindegyiket s magacsinálta nótára dúdolta őket házimunka közben.

— Te Sára, te Sára, — hallotta édesanyja szavát. Miféle világi dalokat énekelsz te itt virágokról, csillagokról, galambokról? Mire való ez a sok haszontalanság?

— A kalendáriumban olvastam őket édesanyám-asszony.

— Hát a nótáját meg hol tanultad?

— Az csak úgy eszembe jutott, — mondta Diószegi Sára vérvörös arccal. Mialatt a verssorokat dúdolta magában, megszületett mellé a dallam.

Diószeginé asszonyom nem is talált ebben alapjában véve semmi kárhozzáttnivalót. De a régi nevelési rendszer az volt: százszor feddeni, kárhozzáttni inkább, mint egyszer dicsérni. Azért odavetette:

— Hát csak dolgozni, imádkozni és nem lopni haszontalansággal az időt.

Sára némán hajolt le varrása felé, mivelhogy ebben az időben nem volt szokás az anyák intésére megjegyzést tenni.

De közben hazajött Diószegi uram a tanácsulésből és megkérdezte:

— Miért olyan szomorú ez a Sára leányzó?

— Egy kicsit megfeddtem, mert úgy hallottam, hogy sokat énekli a világi, hívságos dalokat.

— Fiatal még, hadd énekelgessen, — mondja Diószegi uram. — Gyakorolja csak a hangját, annál szebben hallatszik majd az éneke vasárnap a templomban, ha rázendít a zsoltárra.

Csokonainé asszonyom tovább olvassa Télemachos kalandjait. Közben egyre kísértik a mult képei. Mikor ő még fiatal leány volt...

Bizony ő is futott a magányba, hogy minden ok nélkül kisírhassa magát. Aztán meg fergeteges jókedve támadt. Máskor meg úgy járt-kelt, mint az alvajáró.

Merthogy Csokonai Vitéz Mihály nemcsak testében hanem lelkében is mindenképpen édesanyja gyermeke volt.

Az özveggy megpróbálja elhessegetni a mult képeit, de hiába Télemachos királyfi érdekfeszítő története, betörnek azok hozzá is...

Igen, az a szép májusi nap, mikor Csokonai Vitéz József először nyit be hozzájuk, illedelmet tudó ifjúként néhány szál virágot hozva Sáríka leányasszonynak.

De mikor egy félóráig beszélgetett a lánykával, második látogatása alkalmával már egy könyvvel lepte meg Diószegi Sáríkat. Ettől az órától kezdve tudta meg Sára, hogy a kalendáriumon kívül egyéb könyvek is vannak a világon.

S lehet, hogy azért szerette annyira, mindennek fölött való módon férjét, mert az vezette bele az új, az eddig ismeretlen világba.

Soha vőlegény szebb jegyajándékot nem adott menyasszonyának, mint Csokonai József borbély és sebész, mikor Diószegi Sárát ezzel az új világgal megajándékozta.

És ha a szegény Diószegi Sárának sok baja, bánata mellett, amely férje halála után rászakadt, lett volna ideje arra, hogy szembenézzen önmagával, megismerhette volna saját lelkében Miska fia lelkének képét.

Mint ahogy tehetségét és költői hajlamát tőle örökölte fia, egészen biztosan tőle örökölte azokat a tulajdonságokat, melyek olyan nagy aggodalommal töltötték el anyai szívét.

Csakhogy Csokonainénál mindezt a nyugalanságot, kedélykilengést, lázadó ösztönt, vasakarát, tántoríthatatlan kötelességérzet tartotta féken. Fia indulatai láncraverve szunnyadtak lelke mélyén. Maga sem tudott már róluk s ha eszébe jutottak, igyekezett elfelejteni őket.

De aztán hiába, egyszer mégiscsak elibe kerültek. Amit magában el tudott fojtani, az sokkal erősebben, keményebben és vészthozóbban élt fiában. A természet, Diószegi Sára költői, felfelétőrekvő, felsőbbrendű életért sóvárgó lelkéből, megteremtette a magyar irodalom egyik legnagyobb költőjét. Elnyomott nyugalanságából, a kötelességérzet által megfékezett szabadságvágyából, az ismeretlen álmovilág felé való sóvárgásából, pedig kiformálta a legszerencsétlenebb embert.

★

Csokonainé új fejezetbe kezdett. Télemachos a jellemes ifjú, látván, hogy a kérők zaklatják anyját, elhatározta: álruhába elindul és megkeresi édesapját, aki meg fogja szabadítani a hűséges Penelopét szenvedéseitől...

Tovább nem jutott. Az alacsony ajtó kitérült és egy sötét égőszemű, magashomlokú fiatalember lépett be rajta.

Még jóformán köszönni sem tudott anyjának, a gyerekek felé rohantak:

— Miska bácsi, Miska bácsi!

Mert Csokonai Vitéz Mihályt még Télemachosnál is sokkal jobban szerették. És bármiként érdekelte is őket az álruhába öltözött királyfi kalandja, még jobban izgatta őket, hogy írt-e új verset Miska bácsi és főként megcsinálta-e azt a színpadi játékot, amelyben ők különböző hősöket és királyokat fognak majd játszani?

HARMADIK FEJEZET.

Csokonai azonban most csak néhány szót szolt a gyerekekhez.

— Készen vagytok az írásbeli penzummal?

Bizony kettő még bele sem fogott. A harmadik is csak félig volt készen.

— Hát akkor csak lóduljatok! Későre jár az idő.

— Miska bácsi, — mondta most a kis Nyilas Feri előrelépve. — Tegnap azt ígérte nekünk, hogy eljátszuk Mátyás király tréfáját, mikor a földesurak-

kal kapáltatta meg a szőlőt, a jobbágyok meg a fa alatt hűsöltek és ...

— Igen, eljártsszuk, — kiáltott közbe Barta Dani — és én leszek Mátyás király.

— Miért, mert neked is nagy orrod van? — kérdezte kötődve a harmadik fiú, egy szoboszlói gazdaember, Jóvér András egyetlen fia, Jóvér Pista.

A máskor minden tréfát szívesen fogadó Csokonai arca azonban nem derült mosolyra, változatlanul komoly maradt és rászólt a fiúkra:

— Egy, kettő! Azonnal munkához!

Csokonainé aggódva lépett fiához.

— Csak nincs valami baj, Miska?

— Nincs édesanyám. Csak éppen nem akarom, hogy ...

— Mit nem akarsz, fiam?

Csokonai megrázta fejét, aztán hirtelen anyja felé fordult:

— Édesanyámnak biztosan elmondanak, hát inkább én ... Nem kell megijedni édesanyám. Hiszen még nem történt semmi baj.

— Én nem ijedek meg semmitől, — s hogy felgyenesedett, szinte megnőtt az özvegy vézna kis alakja. — Én nem ijedek meg semmitől. De tudni akarok mindent. Mi történt veled, Mihály?

— Semmi különös, édesanyám. Csak éppen Csőreg József feljelentett.

— Feljelentett? Hol?

— A kollégium tanácsa előtt.

— De hát miért?

Csokonai vállat vont.

— Elmondjam édesanyámnak egy irígy, alacsony-lelkű ember vádaskodását? Minek? Még azt sem mondhatnám, hogy szemenszedett hazugságot beszélt. Csőreg József sokkal ravaszabb gazember, semhogy hazugságokkal, kitalált rágalmakkal álljon elő. Egy becsületes embernek csak úgy lehet ártani, ha a valót mesterségesen keverjük az ámitással, a dolgokat úgy csoportosítjuk, hogy hurkot vessünk a nyakába.

Valami fájdalmas keserűség fojtotta el hangját. Most már nem Csőreg Józsefre és a többi vádaskodóra gondolt. Sokkal kínosabb érzés gyötörte lelkét.

És mintha csak titkos vívódásának adott volna szavat édesanyja, mikor mondta:

— Nem lett volna szabad engedelem nélkül Pestre menned fiam.

Csokonai megrándította vállát. Ez a mozdulat dacos ellenkezésnek készült, de csak fájdalmas, remegő tiltakozás vagy tán kérés lett belőle. Ez a vállrándítás körülbelül azt mondta:

— Hagyjuk ezt, édesanyám. Magam is jól tudom. Hej, de sokat szenvedek miatta.

Már maga sem tudja, mi hajtotta, üzte fel titokban Pestre, a legációra kapott pénzből.

Kazinczy Ferenc már két levelére nem válaszolt. Pedig egy kötetnyi verset is küldött neki azzal az alázatos és tiszteletteljes kérelemmel, hogyha jónak találja a verseket, segítene neki nagy tekintélyével és széleskörű ismeretségével annak kiadásában.

Ebben a két levélben azt kérte Kazinczytól:

ajánlja a pesti nyomdásznak, hogy az fogadja el apránként a nyomtatási költséget. Ő aztán a pénzt a le-gációból, meg a tanítóságból valamiként összeszerzi.

És egyik levelére sem jött válasz.

Mi történt ott Széphalmon? Hiszen Kazinczy olyan készséggel válaszolt minden sorára és magától ajánlotta fel, hogy bevezeti az irodalmi életbe. Kazinczy valamiért megneheztelt volna rá? Irígyeinek ármánykodása már idáig is eljutott? Vagy a versek olyan rosszak volnának, hogy szóra sem érdemesíti őket?

Igy vergődött, vívódott némán, magában, mikor egyszerre csendes kopogtatás hallatszott az ajtón.

A kopogtató be sem várta, hogy „szabad“ szót kiáltsanak. Máris lenyomta az ajtókilincset. És belépett a szobába egy negyvenöt év körüli, kissé már öszültni kezdő ember.

— Földi János uram, — kiáltotta az özvegy és a vendég felé sietett. — Milyen öröm szegény há-zunkra!

Csak a feketeruhás asszony arcára kellett nézni, hogy megértse az ember az öröm nagy voltát.

Csokonainé boldog volt, hogy fiának atyai barát-ját és pártfogóját itt maguknál látta.

De Mihály arca is felragyogott. Szeméből, lelkes, nagy barna szeméből csak úgy sugárzott a szeretet, míg Földi kézitáskáját elvette és széket tett a híres orvosdoktor elé.

— Köszönöm, — intette le aztán Földi János uram Csokonainé vacsorára való meghívását. —

Szépen köszönöm Vitézné asszonyom, de sok minden vár itt engem Debrecen városában, ha már Hadházról bejöttem.

— Betegek? — érdeklődött Csokonainé.

Földi megelégedetten bólintott.

Az ember szíve nincs hiúság nélkül. Földi Jánost akkoriban híres tudósként ismerték és becsülték. Megfigyelései, kísérletei, melyeket a természettudományok terén tett, különösen a növények életéről és fejlődéséről írott tanulmányai, elismerést szereztek neki.

— Úgy bizony, Vitézné asszony. Behívnak ide engem Debrecen városába. Nem mintha nem akadna itt tudományban és tapasztalatokban érdemes orvos elég, hanem mert tudják rólam, hogy valaha a nagy tudós, Hatvani professzor uram mellett dolgoztam.

— Ezt sohasem említette nekem urambátyám, — mondta most Csokonai.

— Sok mindent nem említettem én még neked az életemből öcsém. Többek között azt sem, hogy én is voltam fiatalember valaha és annyira ragaszkodtam az igazsághoz, hogy mindig magamnál tartottam. Soha a világ minden kincséért el nem hittem volna, hogy az igazság esetleg a tulsó parton, másnál is lehet. Talán éppen azoknál, akik véleményükkel, szándékaikkal szemben állnak velem.

Csokonai fölemelte fejét és egyszerre megértette, hogy Földi uramat nem is annyira a betegek kívánsága, mint az ő ügye-baja hozta most be Debrecen városába.

És a fiatalember minden keserűségéről megfeled-

kezve, meghatottan gondolt az atyai barátira, az erős, türelmes, megértő tudósra, akinek akaraterejében, segítő készségében mindig megbízhatott. S aki, íme, eljött hozzá életének válságos napjaiban.

— Az ám, — folytatta Földi tréfásan, mintha semmit sem venne észre Csokonai vívódásából, — ott dolgoztam én a tudós Hatvani professzor uram mellett. Hallgattam, amikor mérhetetlen csillagok beláthatatlan világáról beszélt, és a hétpecséttel lezárt titkok ajtaját ostromolta. És vele voltam, amikor sétáink közben óvatosan letért az útról, mert ott hangyák vitték álcáikat és nem akarta a kis állatokat összetiporni. Amikor csodálkozva ránéztem, csak annyit mondott: „Ezek a kicsi állatok fiókáikat viszik valami jobb helyre és védik valami veszedelemtől, amit csak ők látnak és ők éreznek. Nem végeznek kevésbé tiszteletreméltó munkát, mint amikor mi gyermekeinket neveljük és bennük a jövődőnek szerzünk becsületes és lelkes munkásokat.“

Csönd volt egy pillanatig, aztán Földi megint a régi könnyed hangon folytatta:

— És ott voltam a tudós professzor mellett, amikor ördögöt üzött.

— Ördögöt? — álmélkodott Csokonainé és szeme tágranyílt a bámulattól, míg Mihály figyelmesen nézte a doktor arcát. Tudta, hogy az öregúr minden szava, mozdulata neki szól.

— Azt bizony, Vitézné asszony. Ott voltam én mellette, mikor a gonosz lelket elkergette. Sőt minek tagadjam le, belőlem is ki tudta kergetni a kevélység,

a makacsság, az engedetlenség, az oktalan lázongások ördögét, a jó Isten tudja hányféle ördögöt kergetett ki a derék professzor belőlem. Áldassék érte emlékezete! Aztán arról nem ő tehet, hogy nem sikerült mindegyiket kivernie. Merthogy túlon túl sok ördögfióka lakott bennem Vitézné asszonyom. Azóta is elegget hadakozom velük.

Folyton csak Csokonainénak beszélt, minha Mihály ott sem lenne a szobában.

— Hát most szeretném megpróbálni, nem felejtettem-e el még mindent, amit a tudós professzoromtól tanultam. És ezért...

Kedves, vidám mosollyal tette hozzá:

— Miska öcsémet is be akarom avatni a tudományba. Hátha hasznát veszi valaha? De hát a sátnához csak latin nyelven lehet közeledni és így...

Csokonainé egyszerre megértett mindent.

Megértette, hogy a tudós doktor tréfás szavai mögött nagyon komoly dolgok rejtőznek.

Pár mentegetődző szót szolt és házimunkájára hivatkozva, kiment a szobából.

— Mihály, — mondta most csöndesen Földi János, — tudod-e, hogy miért jöttem be Debrecenbe? Mert hiszen van itt elég sok jeles orvosdoktor, akik Isten segítségével kikúrálhatják a betegeket. Tudod-e?

— Énmiattam, felelt csöndesen Csokonai és lehajtotta fejét.

Milyen szelíd, engedelmes tudott lenni ez a macskacs, kevély lélek! Hogy olvadt fel a mindig lázongó, féktől, zabolától annyira irtózó természet! A doktor egy pillanatilag figyelmesen nézte, aztán erős, határozott hangon folytatta:

— Úgy van, miattad jöttem. És nem jókedvemből. A szívem tele van aggodalommal érted.

— Bocsásson meg, ha vétettem volna valamit édes bátyám ellen...

— Magad ellen vétettél. — És Földi hangja most már szigorú és felelősségrevonó volt. — A magad szép tehetsége, Isten által ajándékozott szellemi kincseid ellen. Magadtól kell bocsánatot kérned és a magad ellen elkövetett hibát kell helyrehoznod.

— Édes János bátyám...

— Egy szót se! Előbb meg kell látnod, mintha tükörképbe néznél, saját ábrázatodat. Ez elől nincs kitérés, Mihály.

Most egyszerre szelídebbé vált a hangja.

— Nem lesz kellemetes a tükörbenezés. De meg kell lenni, mert csak ez segíthet rajtad.

Csönd volt egy pillanatilag, mintha az idősebb férfi válaszra várt volna. De Csokonai nem felelt, hát folytatta:

— Budai Ézsaiás professzor uram, jó és hűséges barátom levelet küldött ki nekem Hadházára. És én az ő levele után indultam hozzád. Budai Ézsaiás mindent megírt. Elnézést, kíméletet nem ismervé, de a legnagyobb jóindulattal. Feltárta nyíltan sajnálatos hibáidat, kárhoztatni való mulasztásaidat. Ám azt

sem hallgatta el, hogy vannak ellenségeid, akik vesztetre törnek. Egészen bizonyos, írja azonban a professzor, hogy semmiképen sem érnék el céljukat, ha te magad nem segítenél nekik.

— Én? — álmélkodott Csokonai?

— Te, — mondta ellentmondást nem tűrő hangon az orvos. — Ott harcolsz az ő táborukban saját-magad ellen. Makacsságod segít az ő rosszakaratuknak. Pontatlanságod, rendetlenséged, örökös céltalan lázongásod alátámasztója terveiknek, hogy téged Debrecen városából szégyennel űzzenek el.

— Nem követtem el semmi szegylvénialó bűnt — és Csokonai hangja ércesen csengett.

— Nem, csak egyre halmozod a súlyosabbnál súlyosabb hibákat, — sóhajtott fel most Földi és arca aggodalmassá vált. Ha téged látlak, — folytatta aztán, — mindig a régi mese jut eszembe a király fiáról, akinek keresztelőjén megjelentek a tündérek és elhalmozták a legbecsesebb, legjelesebb ajándékokkal. Tehetséggel, tudásvággal, könnyű elmével, jó szívvel, magasbarendű lélekkel. És aztán jött egy gonosz, kártékony szellem s átokká változtatta a tündérek minden ajándékát.

Csokonai szinte ijedten nézett a doktor szemébe. Szólni akart.

— Halgass, mert most itt a tükör a szemed előtt és meg kell látnod benső énedet. A gonosz szellem nem rabolhatta el a tehetségedet, de könnyelműséget adott mellé, hogy ne tudjad jó és helyes irányban használni. Nem vehette el a könnyen felfogó elmét,

de csapongóvá tette, hogy ne tudd egy dologra összpontosítani. Nem vehette el jó szívedet, de érdemtelen dolgokra pazaroltatja el lelkesedésedet. A rossz szellem átka ez, Mihály fiam. Ha csak...

Most felállt Földi János uram és Csokonai válára tette kezét:

— Ha csak el nem indulsz és le nem gyűröd ezt a rossz szellemet. Legyűröd, hogy még álmodban se járjon vissza kísérteni.

— Meg akarnak alázni, — mondta Mihály és halvány lett az arca. Csak szeme csillogott lázasan.

— Az embert csak tulajdon méltatlan cselekedetei alázhatják meg, édes fiam. Semmi más.

— Én nem tudok senkit sem szolgálni és nem tudok senkihez sem alkalmazkodni.

A fiatalember keze most ökölbeszorult.

Földi János nagyot sóhajtott. Olyan benső, mély szájalommal nézett a fiatalemberre, amely világosan mutatta; milyen kedves szívének Csokonai.

— Ha ez igaz, édes fiam, ha csakugyan így van és nem tévedsz, akkor a saját ítéletedre ütöttél fekete, gyászos pecsétet. Aki nem tud mást szolgálni, az saját vágyainak és szeszélyeinek lesz rabszolgája. Ha úgy élhetnénk, ahogy vágyaink ösztönöznek, hej de könnyű volna az élet! A kénytelenség sokkal jobban, nemesebben formálja az embert, mint a féktelen szabadság.

És jóságos, meleg hangon folytatta:

— A világ, amelyben boldogulni akarsz...

Csokonai szilaj lelkét azonban már magukkal ragadták az indulatok.

— Ejh, mit! Nem a debreceni kollégiumból áll a világ.

Földi most keményen nézett a fiatalember szemébe.

— És ezért szöktél meg híradás nélkül? Félrevetted professzoraiddat, akiktől legációra való küldetést kértél!

— A pénzről, amit kaptam, már elszámoltam. — És Csokonai arca most égővörös lett.

— Tudom. Már hallottam ezt is. Édesanyád utolsó garasait adta oda, hogy te visszafizethesd a kollégiumnak a pénzt. Most aztán fennmaradhat a varrás mellett nemcsak hajnalig, hanem kivilágos virradatig.

Ez talált. Olyan jól és biztosan, mint a golyó, amelyet mesteri puskás küld a célba.

Csokonai, mintha megtántorodott volna, az asztalba fogózott. De aztán fölvetette fejét.

— Amit édesanyám ellen vétettem, szánom-bánom. És minden erőmmel azon leszek...

— És amit a kollégium és a professzor urak ellen vétettél?

— Azt is nagyon sajnálom, — felelt alig hallható hangon Csokonai. — De higgye meg, édes bátyám, már meg is bűnhődtem érte.

— Megbűnhődte? És Földi az ifjú arcába nézett.

Csokonai arca fehér volt, mintha minden csepp

vére visszafutott volna szívébe. Földi most már vígasztalni kezdte.

— No, no fiam. Hiszen megpróbálunk segíteni a dolgon. Majd meglátjuk. Nem szabad így megijedni.

— Én nem vagyok ijedt.

És Földi, amint Mihály szemébe nézett, látott ott borzalmat, emlékektől való menekülni akarást, — csak éppen félelmet nem.

— Nem léhaságból mentem én fel Pestre. De, hogy Kazinczy Ferenc a második levelemet is válasz nélkül hagyta...

Csokonai annyira belemerült saját gondolataiba, hogy nem vette észre, mint borul el Földi arca Kazinczy Ferenc nevének említésére.

— Arra kértem Kazinczy uramat, ajánljon nekem valami jóra való nyomdászt, aki megbízik bennem. Kétszer is írtam neki. Semmi válasz. Ekkor mentem fel, hogy keressek valakit, aki vállalja a dolgot. Aztán egy reggel...

— Nos, miért nem folytatod?

— Korán keltem, hajnalban s átmentem Budára. Nagy néptömeg vitt, sodort magával. Nem tudtam merre, hova? Egyszer csak ott álltunk a várhegy alatt egy nagy mezőn és csak akkor láttam, hogy ezen a mezőn vérpad van felállítva.

— Te ott voltál? — És most már Földi arca is halálsápadt lett.

— Ott voltam, amikor egymásután hullott le a fejük. Legutoljára Martinovicsé, a papé. Ott voltam. Láttam a lehulló fejeiket. Édes bátyám...

— No, no fiam, csak nyugodj meg.

— Láttam azt, ami egész életemben kínozni fog.
Irtózatoss emlék.

Földi a fiatalember vállára tette kezét.

— Bátorság, fiam. Mindnyájan hordozunk szörnyű emlékeket a lelkünkben. Ki ilyet, ki olyat. Az ember legyen ura magának. És legyen ura az emlékeinek. Most előre kell menned!

— Előre? Hol?...

— Egyelőre itt a kollégiumban.

— A debreceni kollégium? Mit tehet ez most már értem? Csokonai hangja keserű és vádló volt.

— Egyelőre ez a te világod. A kollégium. Ebben kell megmutatnod, mit érsz. És csak akkor mehetsz előre, ha letetted a próbát.

— Fel fogom keresni Kazinczy Ferencet. Ha személyesen beszélek vele...?

Földi János arca elborult. Szeme a messze távolba nézett.

— Ide hallgass, fiam. Te még nem tudod. De most meg kell, hogy mondjam...

Mintha megakadt volna torkán a szó, csak pár pillanat múlva tudott beszélni. Akkor is furcsán fátyolozott volt a hangja.

— Kazinczy Ferenc már semmit sem tehet érted. Elfogták. Ebben a pillanatban még nem lehet tudni, hogy az ítélet, amely rá vár, meg hagyja-e legalább a puszta életét?

— Kazinczyt elfogták?!...

Csokonai egy pillanatra mintha megtántorodott volna. Kazinczyt elfogták...?

Földi lehajtotta fejét.

— Mindnyájan lehetetlennek tartottuk, de mégis így van. Leveleket találtak nála. Martinovicsékkal volt levélváltása. Azokat lefejezték. Kazinczy börtönben ül.

Csönd volt. Riasztó, félelmetes csönd. A két ember, az érett férfi és az ifjúsága küszöbén álló fiatal, saját lelkével viaskodott.

Az öregebb szedte először össze magát.

— Erről most még beszélgetni is veszedelmes mindnyájunkra nézve. Neked pedig kerülni kell a veszedelmet, ha nem magadért, hát az édesanyádért, akire úgyis tömérdek megpróbáltatást mért a sors.

És Földi uram nemcsak a fűvek és fák életének volt kitűnő ismerője, hanem az emberi természetnek is. Csokonai arca, mely az imént még kemény, elszánt és sötét volt, most ellágyult.

Az édesanyja! Akinek jóságánál talán csak megértése volt nagyobb! Aki úgy tudott féltetni és még jobban tudott megbocsátani! Akinek ő eddig csak aggodalmat és nyugtalanságot szerzett.

— Az édesanyád boldogtalan életének te vagy a reménysége, — mondta csöndesen az öreg doktor. — Te ajándékozhatod meg békével, nyugalommal, később talán diadallal és dicsőséggel lelkét.

Csokonai lemondóan intett, amikor a két utolsó szót hallotta. A dicsőség... diadal... Hol van az már?...

És most, ezekben a keserves pillanatokban, ked-

velt nótája jutott eszébe. Mennyit dúdolta a nagy-
erdőben való bolyongása alatt!

*„Kicsi nekem ez a csűr,
Kirepülök mint a fürjmadár“ ...*

— Hát a csűr most már elég nagy lett! — gon-
dolta magában Csokonai. — Vagy az én szárnyaim
zsugorodtak össze? Mindegy.

Kazinczyt elfogták, az ő irodalmi pályája előtt
becsukódott az ajtó. Kihez, merre forduljon, ha az
az ember, aki olyan szívesen fogadta, olyan lel-
kesedéssel biztatta, vasraverve, börtönben várja vég-
zetét?!

Valószínűleg fejét veszik. Vagy a legjobb, ami
vele történhetik, hogy esztendőig nem látja Isten
szabad világát. És mire kikerül ... ?

Mi lesz a férfiból, akit ereje teljességében szakí-
tottak el az élettől, munkájától, hogy a börtön lelket-
sorvasztó sötéttségébe dobják? És mi lesz belőle, az
ifjú kezdőből, aki előtt becsukódott az ajtó, amikor
éppen remélni kezdte, hogy beléphet rajta.

Hát nem mindegy most már minden? Nem
mindegy?

— Nem, — mondta magában csöndesen, —
mentsük meg, ami még menthető. Ami az itten ma-
rodott kincsek közül a legdrágább: az édesanyám.

— Mit kell tennem, bátyám? — kérdezte Cso-
konai csöndesen Földi Jánost.

Földi arca csupa ragyogás lett.

— Budai Ézsaiás azt írja, hogy őszinte lélekkel

melletted áll és melletted áll még Sinai Gábor nagytiszteletű úr is. Neked csak be kell látnod hibáidat, mulasztásodat és alázatosan bocsánatot kérni a nagytiszteletű uraktól és a kollégium tanácsától.

— Alázatosan bocsánatot fogok kérni, — mondta Csokonai.

És arra a férfira gondolt, aki most nehézásban ül cellájában, és minden ajtónyílásra összerenzen: nem halálos ítéletének meghallgatására viszik-e?

Vagy az is lehet, hogy a sors irgalmas lesz hozzá és hosszú, keserves esztendőkön keresztül ülhet ott a vaksötétben, bilincsekkel kezén-lábán, míg mindaz, amit szeretett, amiért küzdött, amiért élt: a magyar irodalom...

A magyar irodalom is várhatja immár halálítéletét, vagy remélheti a lassú elsorvadást Kazinczyval együtt.

A fiatalember fölemelte fejét. Két kemény vonás húzódott végig piros, szinte gyerekes szája mellett. Földi János ijedten nézte ezt a két árkot. Furcsa, riasztó gondolata volt. Mintha ezen a száj mellett lévő két mély árkon futott volna le a fiatal arcról a mosoly, hogy aztán föl se ragyogjon többé rajta.

— Alázatosan bocsánatot fogok kérni a nagytiszteletű uraktól, — ismételte Csokonai és szava olyan volt, mint az új életre való fogadalom.

Vagy mint a jövődjétől való örökös búcsúvétel.

NEGYEDIK FEJEZET.

Egybegyült a kollégium tanácsa, hogy megtárgyalja Csokonai Vitéz Mihály ügyét. Budai Ézsaiás volt az előadó.

— Egy huszonegyesztendős fiatalember apróbb-nagyobb könnyelműségeivel szemben megértőnek kell lennünk, Nagytiszteletű Tanács. És úgy vélem, hogyha Vitéz Mihály el is követett volna egynémely mulasztást és hanyagságot...

— Nem elkövetett *volna*, hanem elkövetett, — vágott közbe Szilágyi Gábor, aki nagyon haragudott Csokonaira egy gúnyos verse miatt, amelyet Csőreg József, a senior juttatott kezébe.

— Előismerem Csokonai minden hibáját, gyarlóságát, megtévelyedését, — mondotta Budai Ézsaiás, — mindamellet, úgy gondolom, a nagytiszteletű tanári karnak tekintetbe kell venni az ifjú szép képességeit, poéta-talentumát, jeles előrehaladását úgy a felsőbb kollégiumi tanulmányokban, mint az idegen nyelvekben és önművelésben.

— Úgy van, úgy van, — bólogatott nagytiszteletű Sinai Gábor, — maga erejéből megtanulta az olasz és francia nyelveket. Most az angliust gyakorolja. Én sem mentem hibáit, de el kell mondanom, mindent megtett, hogy Istentől ajándékozott szép tehetségeit művelje, pallérozza és gyarapítsa.

— A kollégium iránti tisztelet és köteles engedelmesség hiányzik belőle, — vágott közbe Szilágyi mérgesen.

— Hibáiért majd alázatosan megköveti a tanácsot, — folytatta Budai Ézsaiás a védekezést.

— Ki tudja, szívből jön-e a bocsánatkérés, vagy csak színlelésből teszi, — sietett Szilágyi uram segítségére Futó Bálint professzor, aki Csőregnek atyafia volt.

— Miután nem láthatunk a szívek mélyébe, binnünk és remélnünk kell a legjobbat, — mondta az elnöklő Joó István professzor. Ez kötelességünk minden embertársunkkal szemben.

— A szigorúság is kötelességünk, — vágott közbe Szilágyi Gábor.

— De nem a kérlelhetetlenség, — vette át a szót Sinai professzor. — És ha a túlzott elnézés kárt hozhat, még sokkal veszedelmesebben sebezhet a túlzottan nagy keménység, amely elzárkózik a megértés és megbocsátás lehetősége elől.

— Senki sem akar elzárkózni — és Szilágyi Gábor arca kipirult. — De nem lehet tagadni, hogy Vitéz tiszteletlen volt tanáraival szemben.

— Alázatosan meg fogja követni őket, — ismételte Budai Ézsaiás, — mint ahogy íme itt előzetesen írásban teszi.

És Budai professzor hangosan olvasott fel Csonkai latin bocsánatkérő írásából egy passzust.

— Ha a nagytiszteletű professzor urak és a kolégium tanácsa megbocsátják vétkeimet, ígérem, hogy azoktól a jövőben gondosan tartózkodni fogok, és egész életemnek nem lesz nagyobb célja, mint hibáimnak jóvátétele és engesztelése. Munkásságom-

mal, odaadásommal, alázatossággal arra törek-
szem, hogy a Professor Urak kegyelmes jóindulatát
megérdemeljem.

— Most fogadkozik, — vonta vállát az egyik
professzor, — de aztán majd kezdődik megint a
régí nóta.

— Akkor kérlelhetetlenül lecsap rá az ítélet, —
hangzott Budai Ézsaiás érces hangja. — De addig
is . . .

— A gyomot nem kímélgetni, de gyomlálni kell,
— sietett a szemmelátható hatást lerontani Futó
Bálint.

— Csakhogy előbb alaposan meg kell győződni
róla, gyom-e amit kitépünk? — vetette közbe Sinai
Gábor. — Én Vitéznek könnyelműségén, szertelen-
ségén, különködésen kívül nagyobb hibáját nem
tudom. Gyomnak csak akkor nevezném, ha valami
becsetelen dolog derülne ki róla.

— Vitézt Kazinczy Ferenc pártfogolta, —
mondta Futó Bálint. — Az a Kazinczy, aki mint
felségsértő lázadó börtönben ül és csak hetek vá-
lasztják el halálos ítéletétől.

— Erről pedig magyar embernek nem szabadna
így beszélni, — vetette oda az elnöklő Joó István —
és én csodálkozom kegyelmeden, Futó Bálint uram.
Kazinczy Ferenc bírái előtt áll. Ott feleljen. Nem
a mi dolgunk az ítélelhozatal, akár ellene, akár mel-
lette. De annyit elmondhatok, mert ez nincs össze-
függésben perével, hogy a magyar szépliteratúrának
nagy szolgálatokat tett és ezért minden igaz magyar

embernek tisztelettel kell előtte meghajolni. Egyéb ügyei, dolgai pedig nem tartozván a kollégium tanácsa elé, itt róluk több szó ne tétessék.

Budai Ézsaiás úgy érezte, hogy Csokonai ügye jó úton halad előre. Nagyon szeretne volna ezt a fiatalembert, — akinek nagy és eredeti alkotótehetségét valahogy ösztönszerűleg megsejtette, — megmenteni. Budai Ézsaiás nem sokat foglalkozott szépirodával, egész idejét a tudomány művelése foglalta le. De az alkotó, a teremtmény lelke valahogy mindig felismerik egymást és a köznapi embereken keresztül kezet nyújtanak, hogy egymást támogassák.

A professzor mindent meg akart tenni, hogy Csokonait megmentse.

Az ifjúember tehetségén kívül még a Földi Jánosnak tett ígérete is ösztökélte.

És vele együtt iparkodott Sinai Gábor is, aki ha fejét is csóválta a fiatalember különkségeire, és meg is rótt a szabályokkal való ellenkezését, viszont nagy gyönyörűséggel olvasta verseit és úgy érezte: a debreceni kollégium egyik nagy díszétől fosztja meg magát, ha kérlelhetetlen lesz az ifjúval szemben.

S mert látta, hogy az elnök jóakarata is Vitéz mellett van, hirtelen elővette tárcájából a Magyar Hírmondó egy számát.

— Ha megengedik a nagytiszteletű urak, bátorodom ezt a kis verset, Csokonai Vitéz Mihály költeményét felolvasni. E versnek meghallgatása után ítéljenek: kiítani való gyom-e Csokonai, vagy

kellő javítás és nemesítés után tovább nevelendő-e a kollégium kertjében?

Az elnöklő Joó István bólintott. És nagytiszteletű Sinai Gábor uram olvasni kezdte Csokonainak az Estéhez írott versét.

*„A napnak hanyatlík tündöklő hintaja,
Nyitva várja a szép enyészet ajtaja.
Haldokló sugári halavánná lésznek
Pirult horizonunk alatt elenyésznek.*

*Ah, ti csendes szellők fuwallati, jertek.
Jertek füleimbe ti édes koncertek;
Mártsátok örömbé szomorú lelkemet;
A ti nyájasságtok minden bűt eltemet.
Lengjete, oh kelő Zefírek, lengjete,
Lankadt kebelembé életet öntsetek.*

*Késsél még sötét éj komor óráiddal,
Ne fedd bé kedvemet hideg szárnyaiddal.
Úgyis e világban semmi részem sincsen.
Mely bágyadt lelkemre megnyugovást hintsen
Mikor a világnak lármáját sokallom
Kevélynek, fősvénynek csörtetését hallom,
Mikor az emberek körültem zsi bongnak
S kényektől részegen egymásra tolongnak
Te vagy még egyedül, oh arany holdvilág,
Melyet árendába nem ád még a világ.
Te vagy még éltető levegő! amelyen
Indzsenéri duktus nem járt semmi helyen.
Téged még, óh legszebb hangú szimfónia,
Ingyen is hallgathat minden emberfia;*

*Oh, áldott természet! Oh, csak te vagy nékem
Az a tetőled nyert birtokom s vidékem,
Melynek én örökös földesura lettem,
Mihelyt te általad embernek születtem.*

— A vers jeles érdemekben bővelkedő, — bólintott Joó István. — S bár a kollégium tanácsának kötelessége szigorú igazsággal mérni mindenkinek, kivétel nélkül, mégis úgy gondolom, mindezek a dolgok alaposan megfontolandók, mielőtt Vitézt magunk elé idéznénk. Aztán hallgassuk meg türelemmel és jóakarattal, hogy mit tud felhozni védelmére?

— Hiszen már csak egy esztendeje van hátra, — védelmezte tovább is Budai Ézsaiás tanítványát.

— Az mindegy, — rázta fejét Joó István. — Egy esztendő, vagy tíz. A kollégium csak szeplőtelen erkölcsű ifjút tűrhet meg falai között. De mindenestre megfontoljuk a dolgot.

Felállt helyéről és Budai Ézsaiás úgy érezte, hogy diadalmaskodott, mert az elnök is vele tart szívében. Hiszen ime, ezzel búcsúzik a professzoroktól:

— Az ülésnek vége, nagytiszteletű uraim. Mindnyájan gondolkodjunk és elmélkedjünk a dolgon holnaputánig, mikor is Vitéz majd személyesen megjelenik előttünk.

— Azt hiszem, minden rendben van, — mondta Földi János, mikor másnap reggel még beszólt Csokonainéhoz. — Hajtsd meg fejedet mélyen, Mihály fiam, mert ezt várják tőled. Míg a kollégium növendéke vagy, annak szabályai köteleznek. Egy év

mulva szabad ember leszel és bizonyosra veszem, csak jóra, nemesre, igazra fogod majd használni szabadságodat.

S mivel a fiatalember hallgatott, hozzátette:

— Gondolj édesanyádra, Mihály.

És Csokonai lehajtotta fejét, mert nem akarta most, hogy a doktor szemébe nézzen. Hiszen az tele volt könnyel.

Egyetlen szót sem szólt, csak kezét nyujtotta Földi János felé.

— Úgy veszem ezt a kéznyujtást, mint ígéretet, fogadalmat Mihály. Húsz esztendő már elmúltál s úgy állunk egymással szemben, mint férfi a férfival. A kézfogás néha még sokkal jobban kötelez, mint a szóbeli ígéret. És ha nehéz órák várnak is rád, légy türelmes. Gondolj arra, aki mindnyájunknál különb és mégis milyen kemény, talán halálos végű megpróbáltatásaknak van alávetve.

— Reá gondolok, — mondta Csokonai halkán, alig hallható hangon.

Egyik sem mondta ki a börtönben szenvedő Kazinczy Ferenc nevét.

Földi János talán még akart egy pár buzdító, bátorító szót mondani, de az ajtó kinyílt és Csokonainé feketeruhás alakja állt előttük.

Halvány, szenvedő volt az arca, kísért a szeme, de azért igyekezett erősnek és bátornak mutatni magát. Ilyen volt ő mindig az élet nagy válságáiban.

— Vitézné asszonyom — és Földi János igyekezett elfogulatlan hangon beszélni, — én már indu-

lok is. Megnéztem betegeimet s úgy találtam, hogy a nagy komédiaíró, Moliére mondott igazat, aki a sok csúfondároskodás ellenére is legjobb barátságban volt orvosával. Mert mint a királynak, XIV. Lajosnak elmondta: „Fagon doktor úr szorgalmasan rendeli nekem a különböző gyógyszereket, én pedig következetesen egymásután kidobom őket az ablakon. Így aztán mind a ketten jól vagyunk. Ő, mert rendelhet, én mert orvosság nélkül remélni merem, hogy meggyógyulhatok.“

Csokonainé halványan elmosolyodott a tréfás szavakra s Földi uram tovább folytatta a tréfálgozást, mert mindenáron fel akarta deríteni az özvegy lelkét.

— Bizony Vitézné asszonyom, — betegeim nagyban hálálkodtak, mikor megláttak, de még jobban örültek, mikor búcsúzni kezdtem tőlük. — Az orvosdoktornak nagyon örülnek mikor jön, de még jobban, mikor már nincs szükség rá és búcsút mondhatnak neki.

— Remélem, úgy, hogy a beteg meggyógyult, — mondta Csokonainé és igyekezett jókedvet mutatni, de szeme ott járt Miska fia körül. Mert a világon most semmi más nem érdekelt, csak az: hogyan fog végződni Miska ügye a kollégium tanácsa előtt?

— Hát természetesen úgy, hogy a beteg meggyógyul, — fűzte tovább a beszédet Földi, aki mindenáron jókedvre akarta hangolni Csokonainét. — Isten őrizzen, hogy másképp legyen. Ámbár nekünk orvosoknak itt Európában még áldott jó dolgunk van. Ott a messze Ázsiában, Kínában csak addig fize-

tik az orvost, amíg a család, melyet kezel, egészséges. Ha valamelyik ágynak esik, a doktor nem kap többé egy garast sem. És igazuk van. Mért nem vigyáztott? Tartotta volna nyitva a szemét. Ha pedig a beteg örök álomra szenderül...

— Nos? -- kérdezte Csokonainé.

— Hát akkor együtt temetik el a megboldogultat, a doktort is. Ha már nem tudta kikúrálni a beteget, pihenjenek egymás mellett békességben. Innét van aztán, hogy Kínában nagyon vigyáznak a doktorok a betegekre.

— Hát persze, ez csak amolyan tréfabeszéd. — És Csokonainé akarata ellenére is elnevette magát.

— Én nem tudom Vitézné asszony. Nem jártam Kínában. Gondolkoztam ugyan rajta, hogy ott telepszem meg, de nem éreztem elég biztosnak tudományomat. Inkább itt maradok Hadházon. No, Istennek ajánlom kegyelmedet Vitézné asszony. Te meg, Miska fiam, vigyázz magadra. Nem kell a búcsúzkodás. Mi már kezetadtunk egymásnak és ne feledd — Miska, hogy mi megszorítottuk egymás kezét. Egyik férfinember a másikét.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Csokonai Vitéz Mihály átnézte tanítványainak, a náluk lévő kis kosztos fiúknak penzumait.

A fiúk könyörögni kezdtek, hogy játsszák el Mátyás király tréfáját, mikor is nemes urakkal káptaltatta meg a szöllőt, de Csokonai csak fejét rázta:

— Most már nem lesz játék. Most már csak tanulás lesz! Aztán észrevette a fiúk arcának elborulását és gyorsan hozzátette:

— Majd eljön a farsang. Akkor majd lehet játszani.

Volt valami a fiatalember hangjában, hogy a gyerekek nem merték tovább kérlelni és csendes jóéjszakát kívánva, kimentek a szobából. Csokonai egyedül maradt.

Egy papírlapra írta védekezését. A kihallgatás latin nyelven folyt és Csokonai is latinul adta elő, amit maga mellett fölhozni tudott és akart.

Legelőször is bocsánatkérésen kezdte. Ő maga is jól tudta, hogy gyakran tiszteletlen volt egyik-másik professzorával szemben. Szilágyi Gábor egyik hibás latin idézetét kijavította a többiek előtt.

Ezt most, — mikor már maga is mint köztanító foglalkozott a gyerekekkel, — végzetes hibának tartotta. A tanár is ember. Belezavarodhatik valamibe, emlékezte cserbenhagyhatja. Szabad ezzel a gyöngeséggel, amely mindenkinél jelentkezhetik, visszaélni? Szabad-e ezért megszegényíteni?

Nem is kellett hát nagyon megerőltetnie magát, mikor az alázatos, bocsánatkérő szavakat leírta.

Aztán Futó Bálint, ki a Nagyerdőben rátámadt, mikor tanítványaival színházat játszott s a fiúknak különböző hősök, királyok szerepeit osztotta ki. Bizony túlhetykén felelt a professzornak, hogy a fiúk ezzel sokkal többet okulnak, mintha unalmas dolgokat tanulnának szó szerint a könyvből.

Ma is azt hiszi, hogy igaza van. A gyerekek sokat tanultak azzal, hogy a történelem nagy alakjait megismerésítették s emellett kitünően mulattak. Hiszen alig akarták abbahagyni.

De nem lehetett volna ezt szelídebben, szerényebben megmondani? A professzor vérvörös arcán látszott, hogy maga ellen való támadásnak veszi, mikor Csokonai mindenféle unalmas előadásról meg szóról-szóra való darálásról beszélt.

A fiatalember felkönyökölt az asztalra, úgy nézett maga elé. Ebben a pillanatban, nagyon is élesen látta saját lelkét s az ítéletet, amit maga ellen hozott, nem vol elnéző.

Vajjon azért játszatta-e el színdarab formájában a történelem egyes jeleneteit, hogy a rábízott tanulók tanuljanak?

Egészen bizonyosan hallotta lelke mélyén a titkos, de erős és biztos feleletet: „nem.“

Mikor a színjátékokat rendezte és a kis történelmi darabokat megírta, bizony nem gondolt ő növendékeinek okulására. Csak gyönyörködött a színjátszásban, a teátrumban, az elvont alakok megismerésében és eleven megjelenésében.

Gondolatait, mondásait akarta élő, eleven emberek szájából hallani.

Meg akarta próbálni, milyen az, amikor élő instrumentummal dolgozik az ember?

Már pedig ezeket a gyerekeket nem azért bízták a köztanító, Csokonai Vitéz Mihályra.

„Az iskolai tanításra, tanítványaim okulására

szánt időt színjátszásra fordítottam“, — írta tovább Csokonai.

Aztán nézte a mécses lángját és sokáig nem tudott tovább írni.

Most már nem tanítványaira gondolt, nem az erdei rajlakapásra, nem a kollégium tanácsára, hanem a teátrumra, a színjátszásra, amely épúgy vonzotta lelkét, mint a versírás.

Az a pár deszkával bekerített néhány méternyi terület, amelyen az egész élet, az egész világ elfér.

A festett kulisszák, amelyek között a szegény komédiás csakugyan uralkodóvá válik. A képzelt, a megírt fájdalom, amely néha jobban megríkatja az embereket, mint az igazi. A kitalált tréfa, amely felderíti őket, a történet, amely elmélyíti a lelkeket, amikor kilépnek a pár deszkával határolt területről és hazamennek a mindennapi életbe.

A teátrum, amelyben még a rossz ember is az erényesség és az emelkedettség pártolója lesz. Mert hiszen aki igazi életében képes volna mindenféle gatzettekre, milyen gyűlölettel nézi a fickót, aki a színpadon, a színdarabban vétkezik.

Zsugori uram nevet, amikor a nagy francia írónak, Molière-nek Harpagonját látja maga előtt. A kegyetlenkedő zsarnok tapsol Brutusnak, aki a szabadságért minden áldozatra kész. És a gonosz, lelketlen gyermek zokog Lear király szenvedésén.

Vajjon van-e a világon olyan nagy és erős hatalom, mint a teátrumé? És a szegény vándor komédiásé, ki néha ebéd nélkül ölti fel a hermelines bí-

bort, teszi fejére a papírkoronát és igazibb uralkodó, mint azok, akik őseiktől örökölték trónjukat.

És Vitéz már nem gondolt a kollégium nagytekintélyű tanácsára, sem arra, hogy mi lesz vele, ha nem védi ügyét sikeresen? A toll kiesik kezéből és lelke messze-messze bolyong a valóságtól... Vajjon lehetséges-e, hogy az álmoknak, a képzeletnek ekkora ereje legyen?

— Lehetséges, — mondja magában Csokonai, — mert ha nem volna így, ki hallgatna a költő dalára, az író meséire és a színpad játékára? S mindennek lehetne-e ilyen nagy hatalma, ha a költészet, az irodalom, a színjátszás nem ahhoz beszélne, aki ott él mindnyájunk lelkében és csak a varázsszót várja, hogy kiszabadulhasson bilincseiből.

Ó, a magány ihletett órái, amikor a rímektől és ritmustól mámoros lélekkel bolyongott a nagyverdő fái között.

Ennél csak egy részegítőbb és mámorosabb érzés lehet, — gondolta Csokonai, ha színpadról halljuk megelevenedve gondolatainkat, saját szemünkkel látjuk az embereket, amint szavainkon lelkesednek, szeretnek, gyűlölnek, sírnak, nevetnek.

Az élő instrumentummal, az emberrel, a színésszel való munka... Van-e ennél mámorítóbb, boldogítóbb érzés?

Most ebben a pillanatban kezdi érteni, mi volt az oka, hogy nem tudta a leckét szárazon, oktatómódon előadni, hanem eljátszatta tanítványaival. Hátha

egyszerre igazi, nagyszabású színdarabot írna és azt teátrumban, igazi színészekkel adnák elő?

A mécses, nagyot lobban... Nini, csak nem akar kialudni? Hiszen még nincsen készen védekezésével.

— Vétettem a köteles tisztelet ellen, — írta most Csokonai — a szabadosságot összetévesztettem a szabadsággal, melyet, hogy többé nem cselekszem fogadom és...

Itt megállt Csokonai kezében a lúdtoll. Az a szörnyű kép jelent meg szemei előtt, mikor Martinovics és társai ott a nagy mezőn...

Hátha ezek is összezavarták a dolgokat és vérük hullásával fizettek érte?

És ami mindennél jobban gyötri szívét: első pártfogója a poézis birodalmában, aki kezénél fogva vezette, buzdította, bátorította, Kazinczy Ferenc ott a börtön mélyén megláncolva.

— Ejh, mit, írjunk csak gyorsan... Ösmerjük be minden hibánkat, bűnünket, mulasztásunkat.

Csokonai ridegen, keményen, szinte ellenségesen nézett szembe önmagával és úgy találta, hogy hiba, bűn, tévedés van bőven, csak elférjen a nagy árkus-papíroson.

És amiről úgy érezné, hogy nem az? Mindegy az már. Az ő számára igen lett a nem és nem lett az igen. Mindent vállalt abban a Földi Jánosnak adott kézszerítésben és megteszi azt, amire kötelezte magát.

Aztán talán kap majd, ha a kollégium megbo csát neki, valahol egy tanítóságot és gondoskodni

tud édesanyjáról. Ennél ma nincs nagyobb és szentebb kötelessége.

Az álmok? Az irodalom? A teátrum? A színészet?... Milyen messze, hétmértföldes csizmával vágatát előtte mindez, az elérhetetlenség felé. Minek utánafutni?

... És ha mégis utánafutna?...

Édesanyja nyomorúságban maradna Debrecenben, ő pedig?...

Egy vasravert sápadt férfit látott most maga előtt, a börtön mélyén.

Írjuk csak tovább a bocsánatkérést.

— Mikor is minden szorgalommal és a kollégium jóvoltából megszerzett tudásommal azon leszek, hogy...

Az ajtó kinyílt. Zömök, barna fiú, Sólyom Bálint lépett a szobába.

Csokonai arca földerült. Talán örült is, hogy pár pillanatra abbahagyhatja az írást. Sólyom mindig jó pajtása volt, aki olyan lelkesedéssel hallgatta, amikor verseit, apróbb, színpadra való jeleneteit felolvasta.

Mindössze két évvel volt fiatalabb Csokonainál, de olyan bámulattal nézett föl rá, mintha legalább is egy évtized korkülönbség volna közöttük.

Csokonai leültette és látta, hogy barátjának hűséges, barna szemében nagy aggodalom tükröződik.

— Csak nem a kollégium tanácsának szóló íráson dolgozol? — kérdezte a fiú és mintha hangja remegett volna.

— De igen, — bólintott Csokonai és akarata ellenére is keserűen csengett szava. — Meg kell tennem, ha itt akarok maradni.

— Nem fognak itt megtérni, — pattant fel indulatosan Sólyom. — Azt akarják, hogy megalázkodj, megtörj. A végén mégis ki fognak tiltani a kollégiumból.

— Lehetetlen — és Csokonai arca krétafehér lett, mikor felállt helyéről.

— De igen. Úgy van. Biztos forrásból tudom. Az egész ülésnek nincs más célja, mint a te megalázásod. Aztán, ha megtörtént, meghozzák a kitiltó végzést.

— Kitől tudod ezt?

— Szavamat adtam, hogy nem árulom el.

— Hát ha szavadat adtad... — És Csokonai hangja furcsán fojtott lett. Egy pillanatig sem erősödött tovább.

Sólyom Bálint bizonyára csak jót akart. És mint sok embernek sejtelme sem volt arról, hogy mit cselekszik?

Egyik bátyja ott dolgozott Futó Bálint professzor mellett és attól úgy hallotta, hogy Csokonai ügye nagyon rosszul áll. Ő, mármint Futó, mident meg fog tenni, hogy a tanács ne fogadja el Vitéz bocsánatkérését. És többen vannak még azon az állásponton: nem szabad megtérni a szabályok ellen folyton lázadó fiatallembert a kollégium falai között.

És ha mégis Budai Ézsaiás és pártja győzedel-

meskednék, akkor is mident elkövetnek, hogy Csokonai helyzete elviselhetetlen legyen a kollégiumban.

Ez természetesen csak a professzor magánvélménye volt, de Sólyom bátyja úgy adta elő öccsének, mintha a tanácsülés már megegyezett volna.

Csokonai arca eltorzult.

Hiszen ő mindenre készen volt. Belátta hibáit, sajnálta tévedéseit és kész volt a legalázatosabb bocsánatkérésre. De hogy mindezt meghallgassák, elfogadják, aztán mint a rossz cselédet kergessék el?

A vér elborította agyát. Ránézett az előtte álló fiúra, kinek sem igazmondásában, sem jóhiszeműségében nem kételkedett.

— Én csak azért jöttem, — dadogta Sólyom...

— Köszönöm, hogy eljöttél és Csokonai hangja furcsán rekedt volt. Köszönöm. — És most már tudom, mit kell tenni!

— Én azt gondoltam, hogyha elmennél Futó és Szilágyi professzorokhoz és még az ülés előtt megkérnéd őket...

Csokonai sokáig némán, mozdulatlanul állt helyén, aztán a fiú vállára tette kezét:

— Jó, hogy ezt a hírt hoztad nekem, Bálint. Isten veled.

A jóakarátú, de kissé korlátolt fiú, nagyon megdöbbsent. Maga sem tudta már, vajjon helyesen vagy helytelenül cselekedett-e, amikor a hírt Csokonainak meghozta?

Mihály, amikor egyedül maradt, néhányszor föl-alá járt a szobában. Aztán hirtelen elhatározással le-

ült és továbbírta a kollégium tanácsához intézett bocsánatkérését.

Éppen olyan alázatos, töredelmes, bűnbánó hangon, mint ahogyan elkezdte. Csak a befejezés lett más.

„Mindezeknek belátása és bepallása után, alázatosan kérem a nagytiszteletű tanácsot, ne tiltson ki engem a kollégium kebeléből. Mert hiszen az örök szégyent hozna a nevemre s az emberek talán még azt gondolhatnák, hogy valami alacsony tett miatt ért a büntetés. Holott tiszta lelkiismerettel merem állítani — és az Úristen, ki most lát engem, tudja, hogy igazat mondok, — semmi egyéb hiba, vagy éppenséggel bűn az én lelkemet nem terheli. Becsületem tiszta és szeplőtelen. Ha magamviseletem nem volt kifogástalan, azt valahogyan jóvá teszem töredelmes bűnbánatommal, mellyel úgy a nagytekintetű tanács-tól egyetemlegesen, mint a nagytiszteletű professzor uraktól külön-külön bocsánatot kérek. Esedezvén, engedjenek engem békességben távozni, saját jószántomból a kollégiumból és ne tiltsanak ki annak kebeléből. Így reményem lehet ahhoz, hogy az évet, mely hiányzik tanulmányaimhoz, másutt befejezhetem. És ifjúkori hibáimtól megszabadulva, hasznos munkát végezhetek édes hazám, sőt merem remélni, a magyar irodalom számára. Mindezekután úgy gondoltam, hogy személyes megjelenés helyett ez írást küldöm, mint bűnbánatom kifejezését és bocsánatkérésem tolmácsolóját. Kérve-kérve a kollégiumtól való békés elbocsáttatásomat, hogy szégyen ne érje becsüle-

tes nevemet s ne legyen előttem elzárva a tanulás útja.

A nagytekintetű tanácsnak s a nagytiszteletű professzor uraknak alázatos, hűséges szolgáljuk

Csokonai Vitéz Mihály."

Úgy érezte, ezzel az írással eleget tett kötelezettségének és beváltotta Földi Jánosnak tett ígéretét. A kollégiumban ezek után úgysem lehetne békénmaradása. A legtöbb, amit remélhet — de ezt bízvást remélte — hogy megszégyenítés nélkül eleresztik.

Ő aztán mehet tovább útján. Hová vezet ez az út? Talán Sárospatakra? Talán?...

Egyszerre kipirult arca, kigyult a nagy, sötét szempár és fényesség borult a domború, széles homlokra.

Mert elképzelhetetlenül bonyolult a teremő lélek.

Csokonai, akit Martinovics kivégzése, de főként Kazinczy bebörtönzése teljesen letört, aki úgy gondolta: legjobb, ha álmait eltemetve, valahol egy kis csöndes helyen, mint tanító meghúzza magát, most egyszerre megacélosodva került ki a küzdelemből. Ha bocsánatkérése után sem tűrik meg a kollégium falai között, — hát úgyis jó. Megy tovább.

Sárospatakra tanulni, vagy ..?

Vagy megy álmait kergetni, amelyek — s ezt ebben a pillanatban mindent lebíró erővel érezte, — jóval többet jelentettek számára, mint mindaz, ami a reális, a való életben körülveszi.

*

Csak Pozsonyban tudta meg, hogy bocsánatkérését nem fogadták el és örök időre kitiltották a debreceni kollégiumból.

Hiába harcolt érte Budai Ézsaiás és Sinai Gábor, hiába volt mellette az elnöklő Joó István, — az, hogy nem jelent meg személyesen, ellene döntött.

Igy üzték el Csokonai Vitéz Mihályt a főiskola épületéből, amely előtt ma ott áll a szobra, hervadhatatlan, örökifjú és minden nemzedékben megújuló dicsőségét és halhatatlanságát hirdetve. És ága-zolva a költő sorait:

*„A Múzsának szózatja
A sírt is megrázkódtatja
S életet fuval bele.“*

HATODIK FEJEZET.

Nemes Vajda Pál uram háza ott állt a komáromi piacon. Szép, nagy kőcserepes ház, tágas gyümölcsössel, mint ahogyan illik egy ilyen tekintélyes és befo-lyásos komáromi polgárhoz.

A ház mögött elterülő nagy kertben sok virág. Rózsa, muskátli, szegfű, majoránna, ez meg az olyan házhoz illik, ahol szép leányzó van a háznál.

A szép leány Vajda Pál uram egyetlen gyermeke, Julianka.

Julianka ott ült a rezeda-ágy mellett és szorgalmasan horgolta a nagy, kerek, fehér abroszt. Igaz ugyan, hogy vendég ült vele szemben, de vendég ide,

vendég oda, fiatal leánynak nem illik ölbetett kézzel ülni.

Ezért bizony erősen megszóltná mindenki, talán még maga a vendég is. És főként nem hagyná szó nélkül az efajta hanyagságot Vajdáné asszonyom, aki az ámbituson elfogyasztott uzsonna után bocsánatot kért sógorasszonyától, mert a háziteendők után kell néznie, Julianka majd elbeszélget a vendéggel.

Csak amolyan távoli sógorság volt, amely Vajdáékat Bédi János uram feleségéhez fűzte. A rokonságnál többet jelentett a barátság. Bédiné tiz esztendővel idősebb Juliankánál s egyaránt jóban volt az anyával és leányával. Erről a Bédinéről, akinek férje a csizmadíák céhmestere és városi szenátor volt, egész Komárom városa tudta, hogy verseket szokott írni. Eléggé meg is bámulták, sőt akadtak, akik meg is szólták érte.

Ám a jobb lelkek mentségére hozzá is tették, hogy nem szabad ezt rossznéven venni. Bédiné asszonyom a versfaragás mellett példás rendben tartja házat, gondoskodik férje-uráról, gyermeke meg nincs, hát azzal töltheti idejét, amivel akarja. Nem árt vele senkinek.

Sőt a Komáromban betérő író, verselő, teatrista, meg efajta kóbor népségnek még használ is. Mind felkeresik. Bédi uram szívesen, igaz magyar vendégszeretettel látja el őket. Részint felesége kedvéért, akit nagyon szeret, — hadd örüljön az asszony, ha már efajta népségben telik öröme. Részint, mert Bédi uram jólelkű ember volt, és semmiképpen sem sajnál

egy pár ízesebb falatot, egy-két pohár bort a szegény irkáló, komédiát játszó emberektől.

Bédiné asszonyomat mindig nagy örömmel és tisztességgel fogadják a Vajda-házban. Ez meg is illeti az olyan asszonyt, akinek férje városi szenátor s akit különben a maga személye miatt is nagyon kedvelnek.

De azért erősen kételkedünk benne, hogy vajjon örömmel hallgatná-e a beszélgetést Vajdáné asszonyom, amelyet most Bédiné folytat Juliankával.

— Mult este új verset írt Lillához, — folytatta az asszony a megkezdett beszélgetést.

Julianka még mélyebben hajlott horgolása felé és Bédiné nem láthatta, hogy milyen pirosra gyúlt ki arca.

Óh, tudta ezt jól Julianka, sőt már olvasta is a verset. Bédiék vendége, Csokonai Vitéz Mihály átküldte azt neki.

És könnyű volt ráismerni a megénekelt lányban magára — hiszen ugyanezen édes-bájos kötődés folyt le köztük ugyanaznap délután. De Julianka még legjobb barátnőjének sem szólt erről semmit. Most évödni kezdett Bédinével.

— Hát te nem olvastad fel neki a verseidet? —

Az asszony arca vérvörös lett.

— Hová gondolsz? Az én verseim csak gyöngé kísérletek. Dúdoglatom őket a magam gyönyörűségére. De Csokonait terhelni velük?...

— Micsoda? Hát olyan nagy úr az a Csokonai?

— Julianka szándékosan fitymáló hangon beszélt, ta-

lán, hogy Bédinét félrevezesse. De lehet, hogy csak azért gúnyolódott, mert várta a cáfolatot, várta a védelmet? Ki tudhatja?

Ha ezt várta, nem csalódott.

— Nem tudom, kit hívsz te nagy úrnak, Julianka? Csokonainak nincs se háza, se földje, se pénze, — az egészen bizonyos, és mégis...

A távolba nézett, és úgy mondta, mint aki az eljövendő idők rejtelseiben olvas:

— És mégis, ki tudja? Te, én, az uram, az egész komáromi társaság, akik közül mindegyiknek van háza, földje, pénze, nem azért fog-e valaha a jövőben megemlíteni, merthogy Csokonai itt járt köztünk és beszélt velük.

Julianka felnézett horgolásából s egy pillanatra neki is nagyon komolyra vált az arca.

— Igazán így gondolod?

Bédiné bólintott.

— Látod, az én verseim nagyon gyöngék — s itt félig tréfásan, félig keserves szomorúsággal sóhajtott fel. — És mégsem tudok leszokni arról, hogy írjak. Pedig, mikor Csokonai felolvasta nálunk verseit, elhatároztam, hogy soha-soha többé nem írok. Akkor valahogy megéreztem, hogy ez az ember, aki vándorlása közben elvetődött közénk, az egyetlen, aki ide, haza van. Az egyetlen, aki megmarad közülünk. Komárom még büszke lesz rá, hogy itt élt.

— De miért nem néz valami állás után?

Bédiné most furcsán, megütődve bámult a lányra, mert ez eddig neki eszébe se jutott.

— Mert hiszen ha jól hallottam, egy ízben úgy mondta, — folytatta Julianka és keze még gyorsabban forgatta a horgolótűt, — hogy ott Csurgón Feste-tich gróféknál, kaphatna tanári, vagy könyvtárosi állást, biztos fizetéssel. A versírásból, meg abból, hogy az actoroknak színdarabokat küldözget, nem lehet megélni.

Bédiné most figyelmesebben kezdte nézni a leányt. Arcát nem láthatta, mert Julianka megint lehajolt horgolására, mintha kézimunkáján kívül más nem is érdekelné, de Bédiné okos asszony volt és a leány gyors beszédéből sok mindent kitalált.

— Ni, ni, — mondta magában, — még a keze is remeg és a horgolótűről gyakran leejti a szemet. — Ejnye, ejnye, — tűnődik tovább a jó asszony, hiszen ez csakugyan nagy szerencse volna! Csokonai megkaphatná a gróf pártfogása útján a csurgói állást és Vajda Pál uram elég gazdag ahhoz, hogy a szegény poétát elfogadhassa vőül. Egy ilyen tehetős, jómódú gabonakereskedőnek nem kell avval törődnie, hogy veje szegény. Kiváltképpen ha a vő Istentől megáldott költői tehetség, mint Csokonai Vitéz Mihály. Mekkora dicsőség ez a lánynak, aki ügylátszik, kedveli az ifjút, a Vajda családnak, sőt nemes Komárom városának.

— Ha nekem lányom volna, — gondolja magában őszinte megindulással Bédiné, — boldogan odaadnám az ilyen kiváló tehetségű embernek. Bizony odaadnám, — ismételte magában, — akárhogy is ellenkező nék az uram.

Mert azt minden nagy lelkesedése mellett is jól

tudta, hogy Bédi uram, Komárom város szenátora, ugyancsak berzenkednék az ilyen házasság ellen.

— Hát bizony Vajdáék sem örülnének neki, — mondta magában erős aggodalmak között. — De ha Julianka szereti a költőt, végre is belenyugodnának, kivált ha Csokonai utána néz, hogy grófi pártfogója útján tisztes, rendes álláshoz jusson.

— Hát Isten veled, Julianka, búcsúzott Bédiné. — Remélem, délután átjössz hozzám.

— Még nem tudom, hogy édesanyám...

— Már én megbeszéltem vele. Azt mondta, hogyha neked kedved van, nem bánja. Csokonai is ott lesz, — vetette oda aztán.

— Hát én még nem tudom biztosan és Julianka kényesen vonogatta vállát, mert sok mindenféle munkám van. Éppen azért nem is merem biztosra megígérni.

— Egész biztosan el fog jönni, — gondolta Bédiné, de nem erőltette tovább a dolgot, hanem megindult az ámbitus felé, hogy Vajdáné asszonyomtól is elköszönjön.

— Julianka, — mondta Vajdáné asszonyom, pár nap múlva — ma este kedves és szívesen látott vendégünk lesz Lévy István uram, aki édesapád szeretve tisztelt barátja. Azért bizonyára nem kell külön megmondanom, hogy nyájas és kedves légy hozzá.

— Igenis, édesanyámasszony, — mondta Ju-

lianika engedelmes szóval, de gondolatai valahol másutt jártak.

Lévay úram jön-e vagy sem, arra bizony igen kevés gondja van. Hanem az a sötétszemű fiatal-ember, aki Pestről jött le ide Komáromba? Julianika úgy érzi, hogy nem is a kiadandó könyvének dolga tartja itt Csokonait, hanem... Hanem ő. Vajda Julianika. Hiszen, ha a költő tekintete nem beszélt volna erről, beszéltek versei.

Egész Komáromban találgatták már, ki lehet az a Lilla nevezetű leányzó, akiről Csokonai versei szólnak. Csak egyedül Vajda Julianika ismerte a titkot.

— Igazán, olyan szép vagyok én, mint ahogy ő leírja? — kérdezte magában Julianika, s olyan figyelmesen nézte saját arcát a tükörben, mintha idegen kép nézne onnét rá vissza. — Igazán olyan szép vagyok, mint ahogy Mihály leírja? — Istennőkhöz, nimfákhoz hasonlítok? Vajjon a többi ember is ilyennek lát engem, vagy csak ő, mert szeret és mert költő, akinek lelkét az Úristen úgy teremtetten, hogy mindent másként lásson, mint a többi közönséges halandó.

— De hiszen, — szomorodott el Julianika, — akkor én nem is vagyok hasonlatos a szendergő istennőkhöz, a pajkosan futkározó nimfához, az éneklő tündérekhez? Akkor én is csak olyan közönséges lány vagyok, mint a többi!

Juliankát nagyon okos teremtésnek tartották, de hát honnét tudhatta ő, az egyszerű komáromi kislány azt, amit még ma is kevesen értenek és tudnak.

Hogy voltaképpen mindegy is, milyen valójában az ember. A költő egyénisége ad neki új testet, új lelket, új szívet. Ki törődik azzal, ki volt tulajdonképpen a komáromi leányzó, Vajda Pál uram leánya, Julianka. Mi Lillát ismerjük, akit a legnagyobb magyar költők egyikének képzelete teremtett és adott a halhatatlanságnak.

A vacsoránál Vajda uram szíves, magyaros vendégszeretettel kínálhatta az asztalnál ülőket.

Bédi uram szinte a családhoz tartozott. És pártfogoltjuk, a Csokonai Vitéz Mihály nevű költő mindig szívesen látott vendég a háznál. O'yan szép, érzékeny verseket tud felolvasni, hogy nemcsak a Julianka leányzó, de még Vajdáné asszonyom is könnyekre fakad, amikor hallja. Hej, csak szép dolog, hogy az Isten ilyen embereket is teremt, akik mindenféle kitalált történetekkel úgy meg tudják ríkatni az embert.

— De még meg is nevettek, — vélekedik Vajda uram és Csokonai tréfás rigmusaira gondol. Ezek bizony az ő szemében sokkal többet érnek, mint az érzékeny verssorok a hervadó rózsáról, meg a kis beteg madárról, aki idegenben pusztul el.

Vajda uram úgy gondolja, bizony jobbak ezeknél a disznótorra meg névnapokra írt versezetek, amelyeknek mókáin, tréfáin észre sem veszi az ember, hogy világosodik az ablakon keresztül és ráköszönt a reggel.

Az asszony nép örömmel hallja a vacsoránál, ha Csokonai a pesti életéről és világról mesél nekik. Igaz,

hogy Pesten mostanában gyakran megfordul Vitéz, mert mint mondja, költeményeit, színdarabjait, idegen nyelvből fordított dalait akarja valamelyik nyomdással kinyomattatni. De sokat kérnek azok az istentelen zsványok!

Bédi János uram segítségére van, de még jobban Bédiné asszonyom, aki sorra járja a tehetős komáromi házakat és megkéri ismerőseit: fizessenek elő a nemsokára megjelenő könyvre. Az ismerősök némi-nemű húzódozások után meg is teszik ezt, igazában inkább csak a Bédiné kedvéért, meghogy az asszony-nép nagyon rágja a fülüket. Pedig hát...

A tehetős komáromi polgárok úgy gondolják, hogy nincs sok értelme ennek a könyvvásárlásnak. A betűért sohasem szeretett pénzt adni a magyar ember. Hát még az olyanér, ami ki sincs nyomva? És ki tudja, mikor lesz ebből a Pestre való szaladgálásból könyv? Addig az ember pénze csak úgy hever, vagy talán szél is foszlik? Mit lehet tudni, mi történik az olyan pénzzel, ami nem egy tisztos polgár kezében van, hanem kóbor, verseket fabrikáló, egyszer itt, másszor ott poéta-ember zsebébe vándorol?

De hát ha Bédiné asszonyom elkezd ezért a versfaragóért beszélni, annak se vége, se hossza. Legyen meg az akarata már csak a férje, Bédi uram kedvéért is, aki, mint városi szenátor, nagytekintélyű ember.

A komáromi emberek nem nagy lelkesedéssel ugyan, — de fizetnek. A komáromi asszonyok, leá-

nyok alig várják a könyvet, ahol együtt olvashatják a szép verseket, melyeket a Hírmondóban elszórva láttak, vagy amelyeket a költőtől hallottak a társas összejöveteleken.

Milyen szép lesz majd együtt látni a gyönyörű Lilla-verseket és könnyes szemmel olvasgatni a költő szenvedéseiről. Aztán eltűnődni rajta, mi lenne, ha ők lennének Lilla helyén és a költő hozzájuk írná verseit?

Hát csak az lenne, ami most Vajda uram házában folyik, ahol a költő le nem veszi szemét Lilláról, bár a lány anyja utasítására Lévey urammal, az immár élemedett, köpcös dunaalmási gazdag szőlőbirtokossal beszélget.

Csokonai nézi Lilla finom, fehér arcát, barna haját, sötét szemét, mosolygó arcát és csak akkor rezzen fel, amikor Bédiné asszonyom rászól:

— Vitéz uram, ha felolvasná azt a szép versét, — az „Alkut“, amit nekem tegnap megmutatott.

Csokonai a lányra nézett. Julianka mindenkinél előbb ismerte a verset. Nekj adta oda Mihály rögtön, amikor megírta. Vajjon lesz-e egy szava hozzá? Vajjon kéri-e ő is, hogy felolvassa?

Julianka azonban, mintha nem is hallana semmit, tovább diskurál Lévey urammal, aki arról beszél neki, hogy milyen szép, piroscserepes háza van Dunaalmáson, majdnem két hold kerttel. Bizony olyan árván járkal abban a nagy házban-kertben! Sok gyümölcsfa van ott, mindenféle hasznos főzelékféle, csak éppen virág nincs.

— Mért nincs virág? — kérdezte Julianka.

— Mert azt asszonykéznek kell ültetni, öntözni, gondozni, — mondja bajuszát pedergetve Lévay. — Asszony pedig nincs a nagy piroscesrepes házban.

— Pedig már régen lehetne, — gondolja magában Julianka s egy pillantással végignéz Lévay István uramon.

Bizony már nem valami fiatal legény. Jól megtermett, vállas, köpcös ember. S a hajában mintha fehér szálak is lennének. Közelebb lehet a negyvenhez, mint a harminchoz, gondolja a leány.

Lévay István úgy érzi, hogy valami magyarázat-félével tartozik és halkán, elgondolkozva mondja:

— Édesanyám, — Isten nyugassa meg a jámbor, jó lelket, — nem igen akarta, hogy asszonyt hozzak a házhoz. Egyetlen gyermeke voltam, özvegysége után mindene. Félt, hogy akkor a második helyre szorul a házamban s szívemben is. Én úgy tettem, ahogy ő akarta. Most harmadéve hagyott magamra. Azóta nincs virág a kertben, mert nincs asszony a házban.

— Dícséretére válik a kegyelmed jószívének, — mondja Vajdáné elérzékenyült hangon, — hogy ilyen jó volt az édesanyjához. Isten bizonyára meg is áldja érte, adván kegyelmednek olyan szerető, hűséges feleséget, amilyet megérdemel.

— Ha ugyan el nem késtem vele, — feleli félígtréfásan, félíg aggodalmasan Lévay.

— Már hogy késett volna el? — kiáltott fel méltatlankodva Vajdáné. — Juliankám lelkem, hozdd

csak be a gitárodát. Azt hiszem Lévay uram is szívesen hallgatja, ha énekelsz a vendégek mulattatására valamit.

Julianka felugrott, elhozta gitárját s aztán mosolyogva mondta:

— Elénekelném Csokonai uramnak az Alku című versét.

— Hát annak nótája is van?

— Én magam szereztem hozzá, — mondta Csokonai — és átadtam Vajdáné asszonyom kegyes engedelmével Julianka leányasszonynak.

Vajdáné kegyesen bólintott. Hiszen tisztesség az, ha a költő az ő házukhoz hozza először nótáját, amelyet versére szerzett. Mosolygott és megadta az engedelmet, hogy Julianka elénekelje a verset.

Julianka hangja talán sohasem csengett olyan melegen, olyan szépen, mint most, amikor énekelni kezdett.

— Kettős dal a költő és Lilla között, magyarázta Julianka és megpengetvén gitárját, mondta:

Most Vitéz énekel:

Valld meg kérlek, kedves lélek!

Még szeretsz-é?

Engem másért, míg csak élek,

Meg nem vetsz-é?

Én szeretlek tégedet,

Tisztelem jó szívedet:

Megvethetsz-é?

Lilla felel, — magyarázta csendesen Julianka:

*Hidd el kérlek, kedves lélek!
Én szeretlek.
Téged másért, míg csak élek,
Meg nem vetlek.
Százszor már nem mondtam-é
Mégis kételkedhetsz-é?
Be nevetlek.*

De Vitéz tovább kételkedik:

*Sokszor ám a lányka szíve
Állhatatlan.
És ahhoz, ki legjobb híve,
Irgalmatlan.
Én is attól tartok ám:
Mert ez a kis etikám
Csalhatatlan.*

Lilla próbálja megnyugtatni:

*Én is hát szíved formáját
Úgy tekintsem.
Hogy más ifjakkak hibáját
Rád is hintsem?
Nem, nem: bár mást mit tegyen,
A mi szívünk hű legyen,
Ugy-é — kincsem?*

Vitéz erre már fogadkozni kezd:

*Én örökre leszek híved,
Kedves lélek.*

Lilla is kezét nyújtja:

Én is kedves! Mással szívet

Nem cserélek.

Én szeretlek, édesem.

Most már ketten együtt énekelnek, fejezte be a magyarázatot Julianka:

Én is téged kedvesem,

Míg csak élek.

Lévay uram kipirult orcával, lelkesen mondta:

— Hát ez bizony gyönyörű volt. Akár reggelig elhallgatnám.

— No, no talán addig meg is únná kegyelmed, — szerénykedett Vajdáné asszonyom, de hangja bár nagyon nyájas volt, nem csengett olyan elfogulatlanul, mint máskor. Ez a vers, — meg ahogy Julianka énekelt... És ahogy a két fiatal teremtés szeme összevillant az utolsó soroknál. Vajdáné arca mit sem árult el, de lelkében erősen fel volt háborodva.

— Micsoda? Ez a kőbőr versfaragó, aki csak úgy jött Komáromba, hogy verseskönyvének kiadása után továbbmegy, az ő lányára mer gondolni? Egy tehetős komáromi kereskedő egyetlen lányára?

Hiszen ők szívesen látták Csokonait, verseit is meghallgatták, elérékenyültek, vagy mulattak rajta. De hát a házasság, a családalapítás komoly dolog és mindehhez a versírásnak nincs és nem lehet semmi köze. Mint ahogy nem lehet köze ennek a kőbőr

versfaragónak, ennek a Csokonainak, az ő egyetlen lányához.

Most is, lám, milyen módos, gazdag ember jött hozzájuk leánynézőbe. A szeméből látszik, hogy nem is vinné, hanem egyenest röpítené magával Juliankát s most ez a versfaragó...?

Nagyon fel volt indulva, de mint szíves háziasszony, tovább is nyájas arccal kínálhatta vendégeit. Nyájas és szíves volt Csokonaihoz is, de elhatározta, hogy végkép eltávolítja a háztól. Egy kicsit neheztelt is most férjére, aki nem tudva, hogy mi bántja feleségét, nagyon kedvesen fordult Csokonaihoz:

— Hát ez nagyon szép vers volt, Vitéz öcsém, de nekem még jobban tetszik, amit a kulacsához, a csikóbőrös kulacsához írt kegyelmed.

— Ez valami borosnóta lesz, — vélekedett Vajdáné asszonyom. — Így hát egyedül hagyunk benneket, férfiembereket.

— Maradhattok bátran, — nevetett Vajda uram, de hiába, mert a felesége már vitte Juliankát és Bédinét is ment utánuk.

— Az asszony nép, — folytatta jókedvűen a házigazda, — csak az epedő nótákat szereti. Pedig a csikóbőrös kulacsnak, az én nótámnak nincs párja.

Mindjárt rá is gyűjtött a tréfás versre, amely Lévay uramnak is nagyon megtetszett, úgy, hogy kedves szóval invitálta Csokonait.

— Ha egyszer Duna-Almás felé jár kegyelmed, poeta uram, el ne kerülje házamat. Nagyon szívesen látott vendég léssen.

És tréfás mosollyal tette hozzá:

— Ki tudja, akkorára már rózsáskert is lesz a ház előtt? Ha Isten is úgy akarja, fiatalasszony jön a házhoz.

— Isten adja, — mondta a házigazda és Julianára gondolt. Bizony nem lenne rossz sorsa a vagyonos, jóindulatú, becsületes férfi mellett.

— Erre még iszunk egyet, — jelentette ki a házigazda és teleöntötte a poharakat.

— Nini, poéta uram, — fordult aztán Csokonaihoz, — kegyelmed nem iszik a Lévay uram kívánságára? Ne hagyja szégyenbe az én boromat. Nincs annak rossz híre Komárom városában. De még a messze vidéken sincs ám!

— Szédül a fejem, — mondta halkán Csokonai. — Ma este nem iszom többet.

És csakugyan, a költő némán, hallgatva ült helyén. És még arra sem mosolyodott el, mikor Lévay uram elismerőleg mondogatta:

— Fáin kis nóta ez a csikóbőrös kulacs. Ez az igazi poétai dicsőség, Vitéz uram. Az ilyesfajta borversek faragása.

— Ez volna? — gondolta Csokonai és egy idegenyelvű újságra gondolt, amely Pozsony városában került kezébe.

Az újságban hosszasan írtak le valami ünnepséget, melyet Szászországnak Weimar nevű városában tartottak, annak tiszteletére, hogy a weimari fejedelem Johann Wolfgang Goethet miniszterévé nevezte ki.

És Csokonai gondolata ott a borozó társaság

mellől megint, csak visszatért arra a német városra, melyre az utóbbi időben olyan sokat gondolt.

Hogyan élnek ott, a fényes ragyogó nap, a minden más halandó embernél nagyobb Goethe mellett mint plánéták: a többi író, tudós, művész. Milyen élet lehet ott, ahol az író nem alkalmi köszöntőverseket olvas fel nagyúri pártfogók és polgári előfizetők számára? Az írók ott összejönnek, alkotásaikról beszélgetnek, meg arról, amiről gondolkoznak. Megvitatják egymással eszméiket, hogy mi való belőle a megörökítésre és mi nem? A tárgyalás, a bírálát, az eszmecsere új erőt, új serkentést ad nekik.

És akik olvassák? Akik olvassák, azok nem azt követlik, hogy az író értelmükhöz való rigmusokat farigcsáljon, vagy olesó vásári tréfákat szedjen rímekbe. Akik olvassák, igyekeznek az alkotó gondolatához felemelkedni. Megpróbálják utólélni szárnyalását és hálások, ha elvezeti őket abba a birodalomba, amelynek határai a végtelenségbe vesznek, melynek a teremtő, az alkotóerő az uralkodója.

Ott messze, a kis szász városban kigyúlt a fény és a világosság beragyogja egész Európa szellemi életét.

— Van nálunk egy verselgető kántor, — hallja most Csokonai Lévy István hangját. — A múlt héten egyik disznótoromra olyan verset írt, de olyat... Igazán megérdemelné, hogy kinyomassák. Küldtem is neki májast, vérest, meg kolbászt, hadd lakják jól az istenadta és ne verselgessen korgó gyomorral.

— Igaza van kegyelmednek Lévay uram, — mondta a házigazda, — meg kell becsülni az ilyen verselő embert.

És újra töltött vendégének a jó erős vörös borból.

— Hát kegyelmed, Vitéz uram? — fordult most Mihályhoz. — Nincs ám az én boromban csalamádé vagy maszlag! Ihatik belőle bátran.

— Bizony, ihatik, — kínálja Lévay uram is a költőt. — Becsületes, igazhitű bor ez, bár nincs megkeresztelve.

— Magam szüreteltem, — hallja Csokonai a házigazda önérzetesen szerénykedő hangját és tovább gondolkozik.

A kántornak vérest meg májast küldenék, hogy ne írja verseit korgó gyomorral. A kántor?...

De hát mivel különb tulajdonképen ő?... Ime, már a harmadik levelet írja Festetich gróf öméltóságának és Isten tudja, hanyadikat Széchenyi grófnak. Még azt sem lehet mondani, hogy hiába írja. Mindegyik küld valami segítséget, de hol van még attól, hogy munkáit kiadhassa?

Pedig hiszen csak akkor mutathatná meg, hogy ő mégis csak más valaki, mint a disznótoron hurkát ért verselgető kántor.

Földi János is küldött ötven pengő forintot erre a célra. Levele tele van szerető, bölcs tanácsokkal.

— Te csak azon légy, Miska fiam, hogy a Festetici gróf öméltósága jóvoltából valami biztos álláshoz juthass. Olvasám a Lilla leányzóhoz írt versei-

det. Erős, nagy haladását látom benne tehetségnek. Hiszem, hogy e versek dicsőséget és elismerést fognak neked hozni! Leveledből úgy látom, hogy szívesen kötnéd a lány életét, mint hitvestársadét a magadéhoz. Nagyon helyes elhatározás ez, Miska fiam, ha a leányzó, mint írod, nemcsak kellemes ábrázatú, hanem okos és józan gondolkozású is. Csakhogy védj eszedbe Miska fiam: versírásból nem lehet az asszonyt eltartani. És okos, meggondolt szülőtől nem is lehet várni, hogy lányukat olyan emberre bizzák, aki még saját sorsát sem tudta rendezni és valamiféle biztos alapra helyezni. Azért Miska fiam, saját személyedért, édesanyád megnyugtatójaért, és a leányért, akinek sorsát a magadéhoz akarod kölni, légy rajta, hogy a csurgói tanári állást valahogy megszerezd. Ez légyen fiam, a legfőbb gondod.

Igen, igen gondolja magában Csokonai, de előbb fel kell mennem Pestre, hogy a nyomdással megbeszéljem a könyvkiadás ügyét. Juliankának is jobban fog esni, ha akkor tartjuk meg az eljegyzést, amikor mindenfelé ismerik nevemet, mint ahogy ismerik a Himfy szerelmeinek íróját: Kisfaludy Sándort. Ha a könyvem megjelenik, s az egész országban beszélnek róla, akkor akarom Julianka kezére a jegygyűrűt felhúzni.

És erre a gondolatra kipirult az arca, aztán fel emelte poharát és egy hajtásra kiürítette.

Vajda uram megleégedetten bólintott:

— No, hál Istennek, hogy kegyelmed is a po-

hár után nyúl, Vitéz uram. Már attól tartottam, hogy fogadalmat tett és bornemissza lett.

— Ez a fogadalom pedig nem illik a verselgető emberhez, — fűzte tovább a tréfát Lévy István.

Csokonai hallgatott. Könyvére gondolt, amely — ha a nyomdással most meg tud egyezni Pesten, — nemsokára megjelenik. Akkor aztán senkisé is fogja őt verselgető embernek nevezni.

Csokonai Vitéz Mihály nevét egész Magyarország ismerni fogja.

Úgy bízott ebben, mint ahogy a kiválasztottak, az elhivatottak bíznak csillagukban.

HETEDIK FEJEZET.

Julianka ott ült Bédiné kertjében és figyelmesen hallgatta, amit Csokonai mond neki.

Az utóbbi időben, hogy Lévy uram mint leánykérő fellépett a Vajda-házban, már nem hívták meg Csokonait.

Vajdáné szeme azon az estén, amikor Julianka a Csokonai-verset énekelte, meglátott valamit, ami semmiképen sem tetszett neki.

Elhatározta, hogy mint gondos anya, vigyázni fog leánya jövődjére és semmiképen sem engedi meg, hogy ez a szegény, kóbor poéta oktalan, céltalan reményeket táplálhasson. Bizony Vajdáné aszironyomtól nem is lehetett rossz néven venni ezt a szigorú aggodást és vigyázatot.

A művészi és írói pálya nagyon keserves volt a

XVIII. században, amikor még csak bontogatta szárnyait a később olyan káprázatos ívben nekilendülő magyar irodalom.

Csokonai idejében az irodalom, a komédiajátzás, a színműírás nem jelenthetett egy komolyan gondolkozó családnak létalapot és nem adhatott elfogadható vőt, családfenntartót.

Természetesen egész másformán állt ez az ügy Himfy szerelmeinek nagynevű írójánál: Kisfaludy Sándornál. Kisfaludy Sándor előkelő, nagyúri családból származott, ősei birtokára vitte szívének megénekelt szerelmét, Szegedi Rózát, az alispán-kisasszonyt. És ott élt vele mint úri, nemes emberhez illik, gazdálkodván ősei földjén; üres óráiban továbbírván a Kesergő Szerelem dalai után a Boldog Szerelmet.

Ez aztán egészen más. Így lehet és szabad verselni. De városról-városra, faluról-falura járva, előfizetőket, nagylelkű pártfogókat gyűjtögetve, kik hol egy pár garassal, vagy ha nagyurakról van szó, ötven vagy száz forintokkal könyörülnek rajta. Aztán névnapokra, keresztelőre, eljegyzésre, disznótorokra, verseket írni és várni, hogy mit fizetnek érte? Nem. Ilyen vőt igazán nem kívánhatott magának a Vajda-család.

De hát megint más elérzékenyülve olvasgatni a költő szenvedéseit, vagy felvidámodni pajkos tréfáin, mint a családba fogadni és vállalni érte és vele a bizonytalan életnek minden kockázatát.

Vajdáné okos asszony volt. Az urának nem is

szólt semmit. Tudta, hogy az csak felbőszülne és indulatba jönne. Szép lassan, asszonyi tapintattal elintézte ezt a dolgot ő maga is. Csokonai nem kapott többé meghívást házukhoz.

Különben is megvolt az okuk rá, hogy egyelőre vége legyen a nagy vendégeskedésnek. Lévvay uram ugyan még nem kapott biztos választ a leánykérésre. Julianka gondolkodási időt kért. De azért már egész Komárom városában menyasszonynak tekintették.

Menyasszonyos házban pedig semmi keresnivalója sincs idegen fiatalembernek.

Bédiné azonban mindenképpen felkarolta a fiatalok ügyét. Az asszony szíve tele volt rajongással. Földin és Kazinczyn kívül talán senki jobban nem tudta nála: ki ez a városról-városra vándorló, könyveinek kiadatásáért olyan makacsul harcoló fiatalember.

Bédiné rajongó lélek. Ám minden rajongása mellett sem hanyagolja el az élet gyakorlati oldalát.

És úgy látja, hogy Csokonai nemcsak minden idők múlását túlélő költői erő, hanem az életben is el tud helyezkedni, hiszen megvan rá a módja és alkalm.

A csurgói gróf a legnagyobb jóakarattal nézi és Csokonai levelére, amelyben bejelenti házasulandó szándékát, kegyes jóakarattal válaszol. Helyesli a költő családalapítási tervét, megígéri a kért tanári állást, sőt a levél végén kedvesen azt írja, hogy ő maga küld az uradalomból kocsit, hogy az asszonykát hazahozhassa.

Bédiné arca ragyog a jó hírek hallattára és buzdítón fordul Csokonaihoz:

— Imé, most már azt mondom kegyelmednek, Vitéz uram, hogy egy-kettő siessen Csurgóra, a gróf úrnál tisztelni és kegyes pártfogását megköszönni. Aztán, mint kinevezett tanár állítson be a Vajdaházba kérő gyanánt. Egészen másként fognak beszélni ők is, annál inkább, mert ha Lévy uram tehetős ember, viszont Julianka kegyelmedhez vonzódik.

Mihály ragyogó arccal bólint. Úgy látja, élete viharvert hajója kezd a kikötő felé tartani. A békés, a boldog kikötő felé.

— Kívánságára, — mondta most Bédiné komolyan, — áthivattam Juliankát. Nem szívesen tettem, — ezt őszintén megmondom kegyelmednek, — mert nem szeretem, ha a leányzó olyasmit tesz, amiről az anyának nincs tudomása. De most az egyszer megtettem ezt, hogy békében és zavartalanul beszélhessen vele és elmondhassa: a csurgói állás már biztos. Aztán meghallván a lánytól az igenlő választ, a szülők előtt is mint tisztességes szándékú, komoly leánykérő léphessen föl.

Csokonai hálálkodni kezdett, de Bédiné félbeszakította:

— Hagyjuk ezt, Vitéz. Ha kegyelmednek erős az akaratja és komoly a szándéka, ha nem hagyja magát most a Csurgóhoz vezető útról letántorítani, akkor minden rendben lesz.

És mosolyogva tette hozzá:

— Akkor a sóvárgó, epedő Lilla-versek mellé megírhatja majd a boldogságáról szóló verseket. Adja Isten, hogy minél előbb olvashassuk. Holnap délután várom kegyelmedet. Itt lesz Julianka is.

— Milyen boldog, szerencsés nap, — mondta Csokonai másnap reggel. Ma délután beszélhet, mint komoly kérő Juliankával és ime már korán reggel...

Már korán reggel levél jön a gyorspóstán Széchenyi grófné önméltóságától, Pozsonyból. A grófné asszony, a költő levelére válaszol és nagykegyesen megírja, hogy könyvének kiadatására küld kétszáz forintot.

És ugyanazon délután Festetich gróf egyik gazdatisztje is betér hozzá, száz forintot nyújt át neki.

— A méltóságos úr küldi a lakodalom, meg a költőzködés költségeire.

Csokonai arca kigyúl és kezében reszketni kezd a pénz, mikor a tisztartótól átveszi.

Ebben a pillanatban villámgyorsan fut át a lelkén a gondolat, hogyha ezt a pénzt odaadná a pesti nyomdásznak, akkor az bele is fogna a könyv nyomtatásába.

Micsoda dicsőség volna, ha a csurgói tanárság mellett, mint ünnepelt költő jegyezhetné el Juliankát. Ha az ő nevét is úgy emlegetnék, mint Kisfaludy Sándorét.

Az esküvőt pár hónappal később, de annál na-

gyobb diadalmak között tartanak meg. Vajdáék nemcsak megelegedettek lennének, de büszkén tennék az ő kezébe teányuk kezét.

És Julianka? Nemcsak csurgói tanárné, hanem az egész országban emlegetett, ünnepelt költő felesége, akiről aztán megírnák, hogy ő volt a költő műzsája, a titokzatos, szépséges Lilla.

És Lillának éppen annyi dicsőség jutna osztályrészül, mint magának a költőnek.

Miről is van szó? Hogy ha nem most, hanem később megy Csurgóra? Mindössze néhány hónapi várakozásról?

És mit jelenthet ez a pár hónapi várakozás a dicsőség mellett, amely rá és Lillára vár? Aztán...

Aztán, amit önmagának sem mer bevallani: hogy sem a szerelem, sem a nyugodt, biztosított élet nem volt számára olyan drága, mint lelkének gyermekei: versei, színdarabjai.

Hogy azok elkallódjanak? Hogy azokat ő az utókornak át ne adhassa?

Michelangelo mondta egy ízben, amikor szemére vetették, hogy minden pénzét kiadja márványkövekre:

— Ezekből a márványkövekből készülnek az én szobraim: — az én gyermekeim. És semmivel sem kevésbé kedvesek előttem, mint a többi ember előtt testi magzatjai. Vádoljátok-e az apát, ha mindenét gyerekeire áldozza? Ugy-e nem? Nos, hát, akkor engem se bántsatok.

*

Csokonai ott Bédiné kertjében előadta terveit Juliankának. Megmutatta a gróf leveleit és aztán így szólt:

— Most Pestre megyek, Julianka, de pár hónap múlva itt leszek, a könyvemmel.

A lány arcára árnyék borult.

— Miért nem megy, Mihály, azonnal Csurgóra, az állásért?

— Julianka, én nem csak a csurgói tanárságot akarom neked jegyajándékolni adni. Azt akarom, hogy az egész ország tudja, kinek nyújtottad a kezedet. Azt akarom, hogy az emberek mindenütt a te nevedet ünnepeljék: az én Lillámét.

— Édes szüleim nagyon erőltetik a Lévay István-nal való házasságot.

— De azért hű maradsz hozzám, úgy-e Juliankám?

A leány lehajtotta fejét.

— Én édes szüleimnek engedelmességgel tartozom. És azért úgy gondolom, kegyelmed elébb foglalja el a csurgói tanárságot és úgy menjen elibük kezemet megkérni.

— Pár hónap, de lehet, hogy már pár hét múlva megyek hozzájuk, nemcsak a tanársággal, hanem a Lilla-könyvvél is.

Julianka hallgatott. Lányos büszkesége, szemérmessége megtiltotta, hogy ő sűrgesse az esküvőt, amelyet Csokonai csak könyvének megjelenése után akart megtartani. Aztán szíve mélyén meg is volt sértve.

— A könyve fontosabb neki, mint én. Arra nem tud várakozni, de rám igen.

A keserűség súgta Juliankának ezt a gondolatot, a nagy indulatok néha jobban meglelik az igazságot, mint a józan megfontolás. Van úgy, hogy az indulatok tévútra vezetnek bennünket, de van úgy is, hogy egy hirtelen fellobbanó féynél belátunk a minden óceánnál titokzatosabb tenger: az emberi lélek mélyére.

Mert Csokonai Vitéz Mihálynak csakugyan fontosabb volt a könyve, mindennél a világon. Állásnál, boldogságnál, Lillájánál.

Mert hiszen állás, boldogság, Lilla mind csak erre a földi életre szól. A könyv, az a megjelenő könyv, melyért olyan emberfeletti erővel, olyan mindent lebíró akarással, olyan mindent feláldozni kész lemondással harcolt, a jövődöt, az örökéletet, a halhatatlanságot jelentette.

— Lilla, — mondta Csokonai, úgy szólítva a leányt, ahogy verseiben szokta, — én büszkén akarok viszajönni hozzád. Szüleid se érezzék, hogy te méltatlan házasságot kötöttél.

Julianka arca azonban szomorú maradt továbbra is és halk, csöndes hangon felelt:

— Én mindent elmondok kegyelmednek Mihály. Szüleim erősen akarják, hogy Léway István felesége legyek. Derék ember, jó ember, bizonyára megbecsülne engem.

— És te el tudnál engem felejtetni érte?

-- Én sohasem fogom elfelejtani kegyelmedet.

— S a lány szeme a messze távolba nézett. — Ez már nem is az én akaratomon múlik. Én soha kegyelmedet elfelejteni nem fogom.

És Julianka a nagy pillanatok mindent meglátó őszinteségével igazat mondott. Mert később, hosszú évtizedek után, mikor mint öregasszony örök pihe-nőre tért, mikor a költő szívének porából már régen virágok fakadtak, Juliankának az volt utolsó óhaj-tása, hogy Csokonai képét, amelyet pesti útja előtt adott át neki, vele együtt tegyék a sírba.

— Én kegyelmedet elfelejteni sohasem fogom, — ismételte a lány. — De most nem erről van szó. Ha-nem ha gyorsan elfoglalná Csurgón állását, édes szü-lőim sem erőszakolnák a Lévy Istvánnal való házas-ságot. És hiszem, beleegyeznének, hogy Csurgóra menjek kegyelmeddel tanárné ásszonynak.

Azt már nem tette hozzá, mert félt megbántani a költőt: sohasem egyeznének bele, hogy egy állásnél-küli, folyton vándorló poéta felesége legyen.

Hallgatott. Úgy érezte, már mindent elmondott, amit a lányos tartózkodás és illendőség megengedhet. A férfi dolga a többi.

— Pár hét múlva itt leszek Juliankám és hozom a könyvemet. Meglátod, ez sem alábbvaló a Himfy könyvnél. Aztán megyünk Csurgóra, lelkem. A méltóságos gróf úr maga küld érted az uradalmából ko-csit. Díszes, paradés kocsit.

Julianka mosolyogni próbált, de a kísérlet nagyon rosszul sikerült.

Csokonai mindent megtett, hogy a leány lelkébe

beleöntse a maga bizakodó hangulatát, de voltaképpen nem beszélt a régi hévvel és érzéssel. A könyv, a megjelenő könyv, már vitte, ragadta magával, — és nem volt erő, mely útján megállítsa.

És Juliankának alapjában véve igaza volt, amikor este könnyes szemmel készülven lefekvésre, megint csak arra gondolt:

— A verseit jobban szereti nálam. Ha engem szeretne jobban, akkor Csurgóra menne és nem Pestre.

És míg hosszú, dús, barna haját kemény fonással befonta, megint eszébe jutott, ami az utóbbi időben annyit nyugtalanította:

— Szabad-e nekem az egész világ ellen felvennem a harcot miatta? Szabad édes szüleimmel ellenkezni? Egy derék, jómódú, becsületes, engem mindekifelett szerető és becsülő embert visszautasítani őérette, akinek, íme, nem én vagyok a legelső és a mindenkifelettvaló?

Nem akart, nem tudott a kérdésre felelni. Nehéz volt a szíve, amikor lefeküdt ágyába és soká nem jött a szemére álom. Egyszerre arra riadt fel, hogy csupa könny az arca. Maga sem tudta, hogy sírt. Csak úgy ömlöttek a könnyek a szeméből, végeszakadatlanul sokáig és sírástól fojtott hangon dúdolta a verset, amit Miháytól tanult:

*„Este jött a parancsolat
Violaszín pecsét alatt...”*

NYOLCADIK FEJEZET.

A pesti tartózkodás sokkal tovább húzódott, mint ahogy Csokonai hitte. A nyomdász keveselte az előleget s még száz forintot követelt. Csokonai sorra felkereste pártfogóit, hogy ezt az összeget előteremtse. Lassan haladt a dolog s Mihály csak leveleket, verseket küldött Komáromba.

Lilla helyett Bédiné írt. A lány nem írhat; szülői nagyon vigyáznak rá és erősen sürgetik a Lévyval való házasságot.

Csokonai kétségbeesetten kért még egy kis várakozási időt. Biztosan remélte, hogy pár nap múlva együtt lesz a pénz és akkor...

Akkor meglátják, hogy kicsoda ő és milyen magaslatokra viszi magával azt, akit szeret.

Aztán egy napon megint levél jött. Most már Juliankától.

„Én édes szüleim sürgető kéréseinek és parancsainak tovább ellentállni nem tudok, nem akarok. Vétenék ezzel a köteles gyermeki szeretet és tisztelet ellen. Ők neveltek, gondoskodtak rólam. Bizonyára most is csak javamat akarják, mikor is úgy parancsolják, hogy Lévy István hitese felesége legyek.

Isten áldása és jósága legyen kegyelmeddel. Vegye ezeket a soraimat végbúcsúnak, mert immár

*elhatározásomat és Lévy uramnak tett ígéreteimet
soha megmásítani nem fogom.*

Vajda Juliánna.

És amikor Csokonai mindent otthagyva sietett Pestről Komáromba, már Lévy uram haza is vitte feleségét Almásra, a szép, piroscserepes házba.

Mert Vajdáné okos, gondos asszony léte, amint Julianka kimondta az igent, rögtön sürgette férje-urát: szerezze meg azonnal a diszpenzációt. Még a szokásos háromszori kihirdetést sem várták meg, nehogy az a bolondos versíró megint itt teremjen Pestről és hatalmába kerítse Julianka akaratát.

— Áldassék az Úr Isten neve, hogy íme, megszabadultunk tőle, — fohászkodott magában Vajdáné.

Mi is lett volna Julianka sorsa mellette?

Bébiné aztán Vajdáné faggatására elmondott mindent. Vajdáné, bár nagyon haragudott az asszonyra, aki istápolta Julianka bolondos álmait, egyetlen szó szemrehányást sem tett.

Nem vesztegette ilyesmire sem az idejét, sem az akaraterejét. Ő most Juliankáért harcolt. Úgy érezte, legfőbb és legszentebb kötelessége Juliankát Csokonaitól megszabadítani. Erre pedig csak egyetlen egy mód van. Ha a leány gyorsan Lévy István felesége lesz.

Így folyt le Julianka „igenje“ után négy nappal az esküvő, mielőtt még Csokonai Komáromba jöhetett és beszélhetett volna a leánnyal.

Julianka megegyyszer kisírta magát Bédiné vállán, az asszony vigasztalta, de biztatni immár nem merte.

Ő maga is haragudott a költőre a pesti útért. Ezzel az úttal veszítette el Lilláját és veszítette el a csurgói állást.

A grófi uradalom igazgatójának valami távoli atyjafia volt egy másik folyamodó. Az a bizonyos Csőreg József, akinek feladása siettette Csokonai kitiltását a kollégiumból.

Csőreg ott maradt a kollégiumban, jeles eredménnyel végzett s a nagytilszteletű professzor urak a legmelegebb ajánlással bocsátották ki az életbe.

Bizony csak a gróf jóakarata tette lehetővé, hogy nem ő, a jeles bizonyítványokkal rendelkező ember, hanem a vándor poéta: Csokonai kapta volna meg a tanári állást.

Mikor azonban Csokonai nem jelentkezett a kitűzött időre s mint a grófnak mondták, Pesten mulat és kisebb gondja is nagyobb annál, minthogy Csurgóra jöjjön, a gróf indulatba jött.

Azt is besúgták, hogy a lakodalomból nem lesz semmi. Vajdáék tehetős, józan gondolkozású emberek és nem adják javíthatatlan korhelynek leányukat. A leány már férjhez is ment s íme a tanári állást is jól be lehet tölteni Csőreg Józseffel, aki mindenképpen jeles, virtusokban bővelkedő ember és csak jóra, helyesre oktatná az ifjúságot.

A gróf végighallgatta jószágigazgatóját, aztán legyintett:

— Hát nem bánom, legyen úgy, amint kegyel-med kívánja.

— Ezen az emberen, — mondta aztán pár pillanatnyi csend után, megint Csokonaira gondolva, — ügylátom, nem lehet segíteni.

Csokonai már nem találta Lillát Komáromban. Asszony volt már Julianka. Léway István asszonya.

A csurgói tanárság? ... A biztosított, nyugodt-mas élet? ... Hol van az már? ...

Csokonai nem vádolt senkit. Tisztán és világosan érezte, hogy maga is oka balsorsának.

Csak állt némán, mozdulatlanul Bédiné előtt. A jó asszony, bár szívében nagyon haragudott reá, megpróbálta vigasztalni.

— Isten akaratja volt, bele kell nyugodni. Julianka azt mondotta nekem a búcsúzáskor, hogy ne haragszik és szívében minden jót kíván kegyel-mednek.

— Nekem még egyebet is mondott, mikor utoljára láttam, — gondolta magában Csokonai, — azt mondota, hogy engem soha elfelejteni nem fog. De hát ő immár a Léway István felesége, én pedig mehetek tovább vándorutamon ...

Ebben a pillanatban Bédi uram nyitotta reájuk az ajtót.

— Nini poéta uram, — rázta meg Csokonai kezét

szíves vendégszeretettel, — hát megjött? Isten hozta!
Most már nem is eresztjük el ám egyhamar!

Aztán még jobban ragyogni kezdett az arca.

— Jó hírt hozok. A tanácsülésben hallottam,
Kazinczy Ferenc kiszabadult börtönéből. Büntetésének
hátralevő részét elengedték.

Csokonai szíve nagyot dobbant.

A Lillától való elszakadás keserve, a biztos nyugalmas rév elvesztése, mind-mind nagyon fájdalmas, de mintha mindez messzire vetődött volna tőle ebben a pillanatban.

Kazinczy Ferenc szabad!

Most már bizott könyvének megjelenésében.

Tudta, hogy lesz valaki, aki legnehezebb óráiban is mellette áll, aki meg tudja érteni és nagy tekintélyével meg tudja másokkal értetni, hogy ő Csokonai Vitéz Mihály nem csak ügyes versfaragó, alkalmi rigmusokat író ember, hanem...

Hanem kicsoda is hát ő, Csokonai Vitéz Mihály?

Szembenézett magával. Mérlegre tette erőnyeit, fogyasztásait, azt, amivel a természet megajándékozta, azt, amit ő saját maga rabolt el magától. Nem vádolt, nem védett. Nézte a mérleget.

És úgy látta, hogy a mérleg nyelve egyenesen áll. Szenvedésével fizet azért, amit majd kapni fog. Mert az ő időszámítása nem olyan, mint a többi halandóé. Olyan világosan látta, tudta ezt, hogy immár megacélosodva, fejét felemelve búcsúzott Bédiéktől.

— Csak nem megy még? — marasztalta a férfit, meg az asszony.

— Megyek Kazinczyt üdvözölni. Aztán Pestre, a könyvemért...Nincs vesztegetni való időm.

Valami nagy, komoly méltósággal mondta az utolsó szavakat. Bédi fejét csóválta és arra gondolt, hogy jó fiú ez a poéta, de mit csináljon vele a rendes ember, mikor rájön a bolondja.

De az asszony megértette a költőt.

— Igaza van. Menjen kegyelmed.

És magában erre gondolt.

— Menjen. Mert nincs ideje várakozni annak, aki az örökélet, a halhatatlanság számára dolgozik.

— Csak menjen, kegyelmed, — mondta és bár könnyes volt a szeme, bizakodó mosoly ült ajkán, míg búcsúra nyújtotta kezét. — Csak menjen kegyelmed Kazinczy Ferencet üdvözölni és a kegyelmedre mért munkát becsületesen, hűségesen elvégezni.

Bédi uram most megint csak fejét csóválta. Egyetlen szót sem értett az asszony beszédéből. De nagyon szerette, becsülte feleségét s így hallgatott.

— Hiszen — gondolta magában, — az én feleségem is verseket szokott írni. És úgy látszik, hogy azok, akik az ilyen rigmusos összevágó sorokat írják, azok mind furcsa emberek. Néha-néha rájön a „bolondjuk.“ No de hát, ettől eltekintve, van-e olyan derék, áldott, jó asszony, mint az én asszonyom?

És a költő megint megindult vándorútján.

Nehéz volt a szíve, fájt és epedett Lilláért, de lelke telve volt bizalommal. Csak ment előre a maga útján.

Ment előre földi vándorútján. A megpróbáltatások, a gondok, a szenvedések, ... a halhatatlanság felé.

Több mint négy évtizede pihet már Csokonai a debreceni temetőben, amikor egy nyári napon szőke, nyúlánk, kékszemű fiatalember, meg egy felette büszke tekintetű, parancsoló megjelenésű hölgy érkezett Almásra.

Hosszú útról jöttek és amíg a lovakat váltják, betértek pihenni egy szép piroscserepes házba, amely szinte hívogatta a vendéget.

A fehérhajú, hajlott hátú öregasszony az ambitusról jött eléjük és szíves vendégszeretettel tessékelt be őket a hűvös, befüggönyözött nappali szobába.

Ételt-italt hozatott, ahogy vendégszerető magyar házban illik.

A szőke, nyúlánk, kékszemű férfi azonban csak egy pohár tejet kért, a szép asszony pedig mosakodni és átöltözködni szeretett volna. Nagy nyári porban utaztak és nagyon kívánta a friss vizet, meg a váltott, friss ruhát.

A háziasszony bevezette hálószobájába. A vendéghölgy egy pillantást vetett az ablak mellett álló képre.

— Ni, Csokonai! — kiáltott fel meglepetten a szép asszony. — Hogy kerül ide a költő képe?

— Fiatal leánykoromban esmértem a költőt, — mondta csöndesen a fehér hajú öreg nő.

— Ismerte Csokonait? — a ragyogó szép büszke asszony közelebb lépett az egyszerű, öreg nőhöz. — Talán beszélt is vele?

— Oh nagyon sokszor,

— Talán a verseit is ismeri? A Lilla dalokat?

A fehérhajú nő bólintott és valami furcsa, nagyon szomorú, de végtelenül megkapó mosoly játszott ajakán.

— A mosolya, ma is húsz éves, — gondolta magában a vendég.

— Esmérem a Lilla dalokat, — mondta aztán az öreg nő csöndesen.

A vendég most vette észre, hogy a költő képe alatt régi gitár áll.

— Gitár, — és örvendő meglepetéssel nyúlt utána. — Ki játszik rajta?

Az öreg nő halvány arca kipirult, gyors mozdulattal megfogta a szép asszony kezét.

— Ne bántsa... Ezen senkinek sem szabad játszani. Ez már a megboldogult uram életében is itt volt és ő is tudta, hogy a gitárhoz nem szabad nyulni senkinek.

A vendég hátrált egy lépést.

— De hát bocsásson meg, én igazán...

— Az asszonyság bocsásson meg nekem.

Szelíden, szinte megtörten hangzott az öreg nő

szava. — Vétettem a köteles tisztelet ellen, mellyel a vendégnek tartozom. De ezen a gitáron senki sem játszott azóta...

— Mióta? — és a szép asszony arcán feszült érdeklődés látszott.

— Mióta az „Alkut“ elénekeltem, amikor Csokonai búcsút vett tőlem...

— Uram Isten, — kiáltott fel a vendég és szemét egy pillanatra sem vette le a fehérhajú nőről — hát... hát a néni...

— Lilla vagyok. Vajda Julianka.

És a büszke, parancsoló fellépésű asszony drága selyem ruhájában mélyen meghajolt és megcsókolta a ráncos, öreg kezét.

— Lilla, — mondta csöndesen és könny borította el a sötét ragyogó szemeket... Csokonai Lillája...

És átszólt a másik szobába férjének.

— Gyere be gyorsan!... Gyere be tisztelegni a költő Lillája előtt!...

*

— Látod, — mondta aztán később férjének a büszke, fejedelmi termetű asszony, — ez szörnyen fájdalmas. Lilla. Lilla megvénült, összetört. Lilla öreg lett és...

— És a költő ifjú maradt örökre, — fejezte be a mondatot a férfi.

A búcsúzásnál a fehérhajú háziasszony a kocsüg kísérte őket.

— Szabad megtudnom, kit tiszteltem vendégül szerény házámban?

A szőke férfi mélyen meghajolt és megcsókolta az asszony kezét.

— Jókai Mór vagyok, — mondta csöndesen.

És a mellette álló gyönyörű termetű, ragyogó asszonyra mutatva folytatta:

— És aki velem együtt boldog, hogy láthatta a költő Lilláját, az a feleségem: Laborfalvy Róza.

— VÉGE. —

DIÁKÉLET

KEDVES BARÁTAINK! — DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA: A KOL-
LÉGIUMI ÉLET. — PÁLYAVÁLASZTÁS. AZ ÚJSÁGÍRÓ. MARGÓ.
— REJTVÉNYEK. — PÁLYÁZATOK. — ANGOL NYELVISKOLA.
— DIÁKMUNKATÁRSÁK BESZÁMOLÓI. — TESTVÉRTÜZEK.
— SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

KEDVES BARÁTAINK!

A MAGYAR IFJÚSÁG KÖNYVEINEK jubileumi,
huszonötödik száma

1934 június 1-én jelenik meg.

Olvasóink együttes kívánságát teljesítjük, amikor
ezt a jubileumi számot

a Testvértüzek munkatársainak
szenteljük.

Lesz itt cikk a budapesti tornászvilágbajnokság-
ról, a diákpoeztákról, a szerkesztő élményeiről, az
érettségi bankettéről, a fakírokról, diákkémiáról, érde-
kes sportokról, a diák- és tanoncfiú viszonyáról, a
cserkészvezető munkájáról és sok más egyébről. A ha-
mar népszerűvé vált angol nyelviskola sem marad el,
a rejtvenyrovat kibővülten kerül elétek. Új pályáza-
tokat, Tudod-e? kérdéseket is találtok ebben a kötet-
ben.

De elsősorban és legfőképpen a

TESTVÉRTÜZEK

munkatársainak adunk itt alkalmat, hogy megszólal-
hassanak. Költők, novellaírók, tanulmányok és isko-
lai élmények szerzői mind sorra kerülnek. A TEST-
VÉRTÜZEK-et voltaképpen a MAGYAR IFJÚSÁG
KÖNYVEI-nek olvasói szerkesztik, az ő írásaik jelen-
tik azt a szép ajándékot, amellyel sorozatunk nekik
és önmagának szolgál.

A 25. szám címe is

TESTVÉRTÜZEK

lesz.

Aki ezt a számot megveszi s a számhoz mellékelt levelezőlapot nekünk beküldi

k ü l ö n a j á n d é k o t

kap: MIKSZÁTH KÁLMÁN gyönyörű regényét, a BESZÉLŐ KÖNTÖS-t.

Ősszel pedig új, nagyszerű meglepetéssel szolgálunk

A MAGYAR IFJÚSÁG KÖNYVEINEK SZERKESZTŐSÉGE.

A 22. sz. keresztrefejtény legjobb megfejtői:

Huszthy Zoltán, Győr, Erzsébet-tér 8. 2. Medgyesi Miklós, Budapest, IX., Ráday-utca 9. 3. Breiner Oszkár, Budapest, VII., Alpár-utca 5. II 14. 4. Varga Zoltán, Kisújszállás, Nagy Imre-út 40. 5. Répászky Anna, Budapest, V., Akadémia-utca 13. I. 17. 6. O. Tóth József, Kisújszállás. 7. Gyulay Tamás, Esztergom, Budapesti-utca 7. 8. Kis Zsuzsi, Budapest, VII., Dembinszky-utca 30. III. 16. 9. György József, Szentes, Szent Imre Internátus. 10. Várady Barnabás, Szentes, Bálint-utca 1.

A 23. sz. keresztrefejtény legjobb megfejtők:

Gáthy Ferenc, Esztergom-tábor, Intézet. 2. Sachsai György, Budapest, V., Sziget-utca 2. 3. Galla Endre, Budapest, VI, Podmaniczky-utca 27. III. 4. Szurday Egon, Budapest, I., Mészáros-utca 10. I. 5. Kornis Élet, Tisza-füred. 6. Szőke László, Székesfehérvár, Csonka-utca 3/a. 7. Wolfram Roland, Budapest, I., Veperléti-út 24. II. 1. 8. Tátray Éva, Budapest, III., Pacsirtamező-utca 34. II. 1. 9. Hetényi Irén, Budapest, VII., Fűrész-utca 80. 10. Somogyi László, Budapest, VI., Károly-körút 9.

Valamennyiüknek egy-egy szép könyvet küldtünk.

A K O L L É G I U M I É L E T

A régi kollégiumok mintha csak államok lettek volna az államban. A törvény által szentesített jogaik mellett az idők folyamán maguk is szereztek kiváltságokat, amelyeket a szokás tett kötelező erejűvé,

Egy azonban bizonyos, hogy a tudás terjesztése mellett főérdemük az embernevelés mestersége volt. És hogy a kollégium épületei egyben védővárai voltak a lelkiismereti szabadságnak, a hitélethez való tántoríthatatlan hűségnek és az igaz magyar nemzeti érzésnek.

Külön-külön más, egyéni szelleme volt a sáropataki kollégiumnak, a debreceninek, az enyedinek, a kolozsvárinak. De egyben mindnyájan megegyeztek: becsülték az embert, szerették az ifjúságot és lelkiismeretesen dolgoztak a jövődjéért.

Az erdélyi kollégiumokban valamivel szabadabb volt a szellem. Mint ahogy a kis Erdély elzártsága mellett is inkább volt szoros összeköttetésben az európai eszmeáramlatokkal. Erdélynek csak földrajzi fekvése volt zárt, de politikai helyzete megkövetelte, hogy emberei mindenre föl legyenek készítelve. Akár barátságra, akár háborúságra. A kinyújtott kéz első lendületében még nem tudta, hogy sújtani kell, vagy békésen parolázni. Három oldalról is kellett védelmezni az ország függetlenségét, önállóságát, a nemzet életét. És Erdély védelmezte erővel, ésszel, furfanggal, lendülettel, hősiességgel, megalkuvással. Az erdélyi ember ebben a sokszínű, minden percben új meglepetéseket hozható atmoszférában nő fel, tehát vállalkozó szabadabbszellemű és színesebb lelkű.

A magyarországi kollégiumok közül a debreceni volt a legkonzervatívabb. Nem mintha itt is nem tisztelték és óvták volna éppen úgy a lelkiösmeret szabadságát, mint a többiben, de a debreceni kollégium helyzeténél és nagy vagyonánál fogva mindenben önállóan intézkedhetett. Megvoltak a maga tradíciói, melyekből nem engedett az egyének kedvéért — de még a korszellem követelésére sem. A kollégium úgy élt a hatalmas, gazdag alföldi városban, mint a különálló fejedelemség.

Megvoltak a maga törvényei, melyeknek föltétlenül alá kellett vetnie magát mindenkinek, aki kebelébe tartozott.

Tanárai között sok volt az országos, nagynevű tudós. Sőt volt köztük — ez még a nagy tudósnál is ritkább jelenség — aki megértette és vezetni is tudta az ifjúságot, nemcsak a kollégium törvény-szava, hanem saját lelki parancsa szerint.

A többség azonban a betű szavaihoz tartotta magát s ezért volt, hogy kiváló nagy szellemek gyakran összeütközésbe kerültek a kollégiumi törvényekkel, szokásokkal s végre is távozniok kellett falai közül. Ezt történt Csokonaival, akinek féket, regulát nem tűrő természete néhány apróbb-nagyobb könnyelműsége a debreceni kollégium tanácsát az ismert kegyetlenül szigorú határozatra bírta. A költőnek távoznia kellett az ősi iskola falai közül, mely előtt ma diadalmasan áll szobra.

Pedig tanárai közül sokan igen nagy jóakarattal voltak iránta és mindent megtettek, hogy ott tartsák. Nem lehet ezért a kitiltásért a kollégiumot tenni teljesen felelőssé. Csokonait kergette-űzte a nyugtalan-ság s ha akkor sikerül is jóakaróinak elsímítania

ügyét, ismét csak kitör a válság, egy vagy más formában.

Pedig a kollégium falai, ha szigorú törvény uralkodott is köztük, viszont védelmet nyújtottak annak, aki itt élt. A kisgyerekek, aki oda bekerült, mint érett, komoly, kész ember jött ki belőle. Az elemi tanulástól kezdve, bent maradhatott addig, amíg kitűnő teológus, tanító, professzor, pap lehetett belőle. Úgy éltek a nagy falak közt, mint külön, elzárt birodalomban. Testi és lelki jóvoltukról egyaránt gondoskodtak. A felsőbb osztályokba került ifjak oktatták a kisgyerekeket s ezekből lettek az ügynevezett „köztanítók“, akik nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is megtanulták az oktatás, nevelés mesterségét. Azonfelül, ami ennél is fontosabb, megismerkedtek a gyermeki lélekkel, amelynek úgyszólván idősebb barátai és vezetői lettek.

Minden csoportnak megvolt a maga seniorja, akinek kötelessége volt a diákokra való felügyelet. Ezt a felügyeletet bizony még a húsz esztendőttől átlépett ifjagnál is szigorúan vették. A senior különben ügynevezett összekötő kapocs volt az ifjúság és a nagytiszteletű professzorok között. Ő adta elő a tanács előtt az ifjúság óhajait s közben kért, sőt amúgy gyöngéd, tapintatos módon erőszakoskodott is értük. A nagytiszteletű urak általában szerették az erélyes seniort, aki nemcsak a diákok között tartott rendet, hanem előttük is bátran képviselte az ifjúság érdekeit. Bár a kollégium tanácsa mindig vigyázott, hogy ehhez a tisztséghez csak jeles képzettségű és kifogástalan jellemű fiatalember jut hasson, mégis megtörtént, hogy egy-egy hízelgő, árulkodó, hogy mai nyelven beszéljünk, „stréber“ ifjú került

a fontos pozícióba. Az ilyen senior aztán sokat árt-
hatott tanuló társainak.

Egyes kollégiumokban — különösen Erdélyben volt ez gyakori — megvolt az úgynevezett „szolga-rendszer“, de ez is felette demokratikus alapon. A szegényebb diák kitakarította vagyonosabb társának cipőjét, ruháját, elhozta a kútról mosdóvizét, az „úrfi“ apja pedig fizette ellátását, tandíját, ruházta, könyvet vett neki. Ebben a viszonyban nem volt semmi megalázó. Az „úrfi“ és a „szolga“ egy szobában aludtak s gyakran egész életre szóló barátságot kötöttek.

A kollégiumi élet egyik bölcs rendelkezése, hogy a fiatalembereket megismertette a néppel, a nép életével. S egyben előkészítette őket hivatásukra. A kollégiumbeli ifjú legációba ment. Azaz, nagy ünnepek idején prédikálni küldték tanyákra, falvakra, kisebb városokba, hogy ott a szószéken mutassa be képességeit. Az ilyen legátusokat mindenütt szívesen látták. Sokból nem is lett pap soha, de a kiküldetés mindenképen hasznára vált. Ember- és világismeretre tett szent és ennek hasznát vette akár pap, akár professzor, akár falusi jegyző lett belőle.

A legátusok között akadt kiváló szónok, akiért verekedtek a különböző tanyák, falvak, sőt még a városok is írtak értük a kollégiumba. Csokonai prédikációit nagyon kedvelték. Ünnepek előtt több város írt érte, mert a költő egyike volt a legjobb előadónak.

A kollégium jelesebb és kiválóbb tagjait külföldre küldte ki. A protestáns fiatal emberek közül, sokan Németországba, vagy Hollandiába mentek. Éveket töltöttek kint és nemcsak az idegen országok

nyelvét, szokásait ismerték meg, hanem új, friss lég-áramlatot hoztak magukkal. A külföldi tanulmányút tartotta fenn az összeköttetést a kollégiumbeli élet s az európai friss eszmeáramlatok között.

A kollégium vezetősége még arra is vigyázott, hogy az élet és az iskola között meglegyen a szoros összefüggés. Az ifjak például mind értettek a tűzoltáshoz. Ha véletlenül tűz ütött ki, rendszerint a kollégium megszervezett tűzoltókara vonult ki a szerencsétlenül jártak segítségére. A tudomány és az emberiséggel való együttértés szellemében készítették elő tanítványaikat az életre.

Dánielné Lengyel Laura.

Iskola.

1.

Állattanórán az egyik osztálytársam így foglalta össze az elefánt jellemző tulajdonságait:

— Zápfoğa 40 centiméter széles és három méter hosszú, ormánya pedig tulajdonképen metszőfog.

2.

Egyik barátom felel németből. A verset nem tudja, de azért a sűgők jóvoltából végre a végére jut. A tanár úr, aki hallotta a sűgásokat, megjegyzi: „A classificatio előtt még egyszer fogsz felelni, de „*egyedül!*”

3.

Az egyik osztálytársam így fejezte ki véleményét a sertésről: „A disznó egyike a legvadabb háziállatoknak.”

Zseltvay Tibor.

PÁLYAVÁLASZTÁS

Az újságíró

Az újságírás egyike azoknak a mesterségeknek, amelyeket jól-rosszul meg lehet ugyan tanulni, de amelyhez a tehetség feltétlenül szükséges. Viszont a tehetség még nem elég ahhoz, hogy valaki érvényesüljön, mert egy újságírónak legalább két nyelven és első sorban anyanyelvén tökéletesen kell beszélnie. Ehhez járul még a gyorsírás, amely éppen az újságírónak olyan „éltető eleme“, mint a hálnak a víz.

Ha már most mindezekkel a tulajdonságokkal rendelkezik valaki, akkor még mindig nem újságíró. Az újságírásnak legnehezebb része: bekerülni az újsághoz. Ugyanis ez a pálya annyira túl van zsúfolva, hogy új emberek számára igen kedvezőtlenek a kilátások.

Ha azonban valaki mégis vállalja azt a fáradságot, amelynek esetleg eredménye lehet, hogy bejut egy laphoz, annak a következő és egyetlen mód-szert ajánljuk:

A modern újság a gyors és elsőrendű hírszolgálaton, friss, eleven riportázson alapszik. Márpedig minden újság hírszerző szolgálata korlátok közé szorított. Ha tehát valaki be akar jutni egy laphoz, olvasson állandóan külföldi lapokat, kísérje figyelemmel a napi eseményeket s anélkül, hogy a lap munkatársa lenne, írjon meg olyan dolgokat, amelyekről valószínűnek tartja, hogy a lap nem tud.

Egyszóval ugyanazt a lapot bombázza állandóan kézírataival.

Eleinte nem igen fogják hozni riportjait, de később egyre többet és egy-két éven belül elérheti azt, amire vágyik s a lap munkatársa lehet.

Ezalatt az inasévek alatt azután a különböző hetilapokba és havi folyóiratokba is lehet dolgozni, amivel az ember a mindennapit feltétlenül megkeresi. Általában nem szabad hiúsági kérdést csinálni abból, hogy az ember laphoz kerüljön. Nagyon sok olyan kiváló ujságíró ismerünk, akik egyáltalán nincsenek lapnál, mégis jól megélnék írásaikból.

Mindenesetre egyre fel kell hívni az ujságírónak készülők figyelmét. Senki se próbáljon a versein vagy novelláin keresztül ujságírói karriért csinálni, ez ügysem fog sikerülni. Mert az ujságírás és a szépirodalom között legalább olyan különbség van, mint a fényképezés és a festészet között. Ragyogó képeket festhet valaki, ugyanakkor, amikor egyáltalán nem ért a fényképezés mesterségéhez. És viszont.

S ha már a mesterségnél tartunk, akkor mindenki, akit ez a pálya érdekel, jól teszi, ha megtanulja az ujságírás nyomdatechnikai részét. Azonkívül pedig igen üdvös dolog a specializálódás (politika, közgazdaság, interjú stb.), mert ma már az ujságnak csak igen kis hányadát írja egy-egy ujságíró.

(V. I.)

Margó

REINER ÉVA, BUDAPEST, GYŰJTÉSÉBŐL:

„A viszontagságok és a bajok nevelik az igazi férfit.”

GÖRÖG KÖZMONDÁS HANS RICHTER KÖNYVÉBŐL.

24. keresztrejtvény.

Megfejtésül beküldendők: vízszintes 1, 27, 38 és függőleges 3, 7, 18.

1	2	3	4	5	6	7		8		9
10									11	12
13									14	
		15			16			17		
	18					19	20			21
22					23					
24				25						
			26							
27		28			29	30		31	32	
33				35				36		37
		38								

Vízszintes:

1. A klasszikus iskola kiváló költője, emelkedett eszmék nagylendületű kifejezője. 10. Columbus fedezte fel ezt a világrészt, mely nevét — méltánytalanul — Amerigo Vespucci hajósról kapta. 11. Azonos betűk. 13. Impregnálni. 14. Vissza: szólít. 15. Határozórag. 16. Tulajdonképen rövidítése. 17. Fő-

úri címrövidítés. 18. A görög alvilág folyója. 19. Hivatal. 22. Etruszk város, Róma ellensége, mely ellen a Fabius-család vállalta a küzdelem s egy összecsapásnál e család 306 tagja esett el. 23. Dalol. 24. 155 római számmal. 25. Kérdező. 26. Folyadék. 27. A méhfullánk a csípésbe. 33. = 2. függ. 35. Friss — másképen. 36. Ma már ez legtöbb vár. 38. Belé-helyezni.

Függőleges:

1. Tatár kán, Dzsingiz hadvezére, kinek hadai borzalmasan végigpusztították hazánkat a Muhicsata gyásznapija után. 2. Mutatónévmás. 3. Viszonylagos. 4. Európai hírvagy magyar hadvezér, kire az összes keresztény hadak vezetését akarták bízni, de ezt a bécsi udvar megghiúsította. 5. Legyen latinul. 6. Vissza: ágyúgolyó volt régen. 7. A kínai birodalom déli fővárosa. 8. = 14. vízszintes. 9. Azonos más-salhangzók. 12. Reklamíroz — magyarul. 17. Láb-rész. 18. Kelme. 20. Szent Lászlóról gyönyörűk szólnak. 21. Névtű. 22. Vissza: 105 — római számmal. 23. Az első nő magánhangzói. 25. Haját igazít. 26. Igekövető. 27. Ilyen gyógyász is van. 28. Ilyen kő a meteor. 29. Vissza: keményít. 30. Lég — latinul. 31. Angyalrang. 32. Orosz folyó. 37. Te meg én.

A 22. szám megfejtései:

KERESZTRETJTVÉNY.

Vízszintes: 1. Jegestenger. 11. Grönland. 12. Ló. 13. Ezt. K. 14. Iz. 15. Ad. 16. Elakadás. N. 19. Mn. 20. Rovar. 21. Alatt. R. 24. Hát. 26. Marengo. 28. Osá. I. Y. Ő. P. 30. Themopylae. Á. O. 35. Inog. 36. Rr. 37. Keleti. A. 38. Cö.

Függőleges: 4. Entente. 9. Elzárás. 27. Gyoni.

Betűretjtvény: Megfellebbezés.

PÁLYÁZAT.

A 23. számban hirdetett pályázat eredménye:

1. Tavaszi köszöntő. A legjobb pályázat beküldője: Almási Elemér, Pécs.

Dícséretben részesítjük: Novák Antal, Veszprém, Steiner Endre, Budapest, Marschall Ferenc, Csillaghegy pályamunkáit.

2. Falusi diák — városi diák. A legjobb pályázatot Budai Béla, Aba küldte be.

Megdícsérjük: Feldmann János, Budapest, Pajor Géza, Sopron pályamunkáit.

3. A legjobb barátom. Pályázatunk nyertese: Palotai Lilla, Budapest, VII., Dembinszky-utca 29/a. I. 12. a.

Kitűnő munkát küldött be: Király István, Szabó Ferenc, Rivó Zoltán (Sárospatak), Radó Andor Frigyes, Budapest pályamunkáit.

Új pályázataink:

1. Nyári tervek. (Kis tanulmány.)
2. Diákiú — tanonciú. (Elbeszélés vagy vers.)
3. Levél egy külföldi barátomhoz.

Beküldési határidő: 1934 május 15. — Az eredményt június 1-i számunkban közöljük.

ANGOL NYELVISKOLA

KEZDŐKNEK — NYOLCADIK LECKE.

A hatodik lecke nehezebb diót jelentett, de azért szépen megcridotta az egész társaság. Most már nem kell szegyenkezniök a ház lakóinak, felöltöztették a papát, mamát, fiúkat, lányokat, áttérhetünk hát a következő tárgyra: megösmarkedhetünk azzal, ami a házon kívül fekszik.

Így írják:

the street
the square
the avenue
the church
the town-hall
the market
the school
the bank
the library
the shop

Így ejtik ki:

dző sztriit
dző szkveer
dző evnyu
dző csörös
dző taunhaal
dző maarket
dző szkuul
dző benk
dző lájbreri
dző sop

Ezt jelenti:

az ucca
a tér
az ut, körut
a templom
a városháza
a piac
az iskola
a bank
a könyvtár
a bolt.

Ezekkel a főnevekkel kapcsolatban megtanulunk egy-egy igét is. Ugy-e, emlékeztek még a hetedik leckéből arra: milyen ige-alakokat tüntet fel az angol, amikor egy igét le akar rögzíteni? Főnévi igenév (infinitivus), jelentő mód múltidő egyes szám harmadik személy (ind. praes. sing. tert.) és a múltidejű melléknévi igenév (praet. perf.). Lássuk a medvét, illetve az új igéket:

to walk, walked, walked
to stand, stood, stood
to run, ran, ran
to pray, prayed, prayed
to talk, talked, talked

tu vók, vókd, vókd
tu sztend, sztuud, sztuud
tu rön, ren, ren
tu pré, préjd, préjd
tu tók, tókd, tókd

járni, sétálni
állni
futni
imádkozni
beszélni

<i>Igy írják:</i>	<i>Igy ejtik ki.</i>	<i>Ezt jelenti.</i>
to buy, bought, bought	tu báj, bót, bót	vásárolni
to learn, learned, learned	tu lõrn, lõrnd, lõrnd	tanulni
to pay, paid, paid	tu pé, péd, péd	fizetni
to change, changed, changed	tu cséndzs, cséndzsd, cséndzsd	cserélni, változni
to sell, sold, sold	tu szell, szold, szold	eladni

Tanuljunk meg sebtiben néhány helyhatározót is.

in	in	-ban, -ben.
to	tu	-hoz, -hez, -höz.
into	intu	-ba, -be.
beside	biszájd	mellett
above	ebav	fölött
below	biló	alatt

FELADAT: Állítsatok össze tizenöt mondatot a ma tanult főnevekből, igékből és helyhatározókból. Természetesen a régebben tanult szavakat is fel lehet használni. Pl. The boy went to the school. A hatodik feladat (nyelvtan- és mondatösszeállítás) legjobb megoldója: Czepó Pál, Békéscsaba II., Katona-utca 2.

EGY KIS NYELVTAN.

A hatodik lecke nyelvtani feladatának megoldása:

Semlegesnemű szavak: tea, sugar, salt, eagle, wine, sand, flower, bird, tree, top.

Hímnemű szavak: father, uncle, nephew, teacher, tailor, gentleman, husband, boy, Sir.

Nőnemű szavak: mother, sister, lady, girl.

Közös-nemű szavak: parent, child.

Legutóbb a főnevek nemének megkülönböztetéséről beszéltünk s a három módot tanultuk meg. Ma a főnevek számáról esik itt szó.

A főneveknek két számuk van: egyes és többes szám. Az egyes szám csak egy tárgyat fejez ki, mint pl. *a chair, a table*. — A többesszám több tárgyat fejez ki, mint pl. *chairs, tables*.

Vannak főnevek, amelyeket csak egyesszámban használnak, mint pl. *gold* (arany), *cloth* (szövet), *wheat* (búza). Másokat csak a többesszámban, mint pl. *sheep* (juhok), *deer* (szarvasok), *swine* (disznók).

A többesszámot úgy kapjuk meg, ha az egyes szám végéhez *s* betűt biggyesztünk: *chair, chairs, table, tables*.

Ha a főnév egysszám *x, ch, sh* vagy *s* betűvel végződik, a többesszámot nem *s*, hanem *es* betűkkel képezzük, mint pl.: *church, churches, box, boxes, kiss, kisses*. — Ha azonban a szóvégi *ch-t k*-nak ejtjük, akkor a többesszám csak *s*-betűt kap és nem *es-t*. Például *monarch, monarchs* (monerk, monerks, uralkodó).

Ha a főnév egysszáma *f*-fel vagy *fe*-vel végződik, akkor többesszáma kétféle lehet. Tizennégy ilyen főnév többesszáma *ves*-szel végződik, mint pl.: *wife, wives* (vájf, vájfsz, feleség), huszonhét pedig szabályosan az *s*-betűt tartja meg, mint pl. *dwarf, dwarfs* (dvarf, dvarfsz, törpe).

Ha a főnév egysszáma *ff*-fel végződik, akkor többesszáma szabályos.

Ha a főnév egysszáma *y*-nal végződik *s* ugyanabban a szótagban nincs más *magánhangzó*, a többesszámban az *y* *ies*-re változik. Például: *fly, flies* (fláj, flájjsz), légy.

Ha *ugyanabban a szótagban még egy magánhangzó van*, az *y* nem változik meg. Mint pl.: *key, keys* (kii, kiisz, kules).

FELADAT: A következő főneveket tegyék át többesszámba:

Hat, coat, shoe, field, garden, river, canal, ship, star, cart, rule, lot, palace, street, road. Fox, tax, porch, perch, larch, sash, lash, marsh, miss, loss, moss, torch, box. Calf, leaf, sheaf, life, loaf, half, wolf, self, muff, stuff, huff, puff, cuff, snuff, study, lady, bounty, story, charity, beauty, boy, delay, key, valley, play, day, way, chimney.

HALADÓKNAK — NYOLCADIK LECKE.

A hatodik lecke olvasmányainak fordítása:

Jaj azokért, akik sosem dalolnak,
Hanem úgy halnak meg, hogy minden
zenéjük bennük marad!

O. W. Holmes.

AZ EMBERBE REJTETT VALAMI. Időtlen időkkel ezelőtt, vagy inkább az Idő születésénél, amikor az istenek olyan újak voltak, hogy még nem volt nevük s az Ember még nedves volt a gödör agyagjától, amelyből kiásták — az Ember azt állította, hogy ő is isten-fajta. — Az istenek mérlegezték bizonyítékait s úgy döntöttek, hogy az Ember követelése jogos. — Miután az Ember kívánságát kielégítették, a legenda szerint lopva eljöttek hozzá s ellopták istenségét, azzal a szándékkal, hogy elrejtik valahová, ahol az Ember nem találja meg soha. De ez nem volt könnyű. Ha valahol a Földön rejtik el, előre látták: az Ember nem hagy követ-kövön, amíg meg nem találta. Ha maguk közé rejtik, attól féltek: az Ember még az egekbe is kiküzdí útját! — S mialatt így meg-

akadtak, a legbölcsebb isten így szólt: „Tudom. Adjátok ide!“ Becsukta kezét az Ember ellopott istenségének parányi, bizonytalan világa körül s amikor a nagy kéz ismét kinyílt, a fény eltűnt. „Minden jól van“, mondta Brahma. „Odarejtettem, ahol az Ember nem is álmodik róla, hogy keresse. Magába az Emberbe rejtettem.“

Rudyard Kipling.

A MULTIDEJŰ IGÉK : were, had, was, had beendigged, claimed, weighed, decided, conceded, came, stole, foresaw, unturned, recovered, concealed, feared, said, closed, opened, was gone, hidden.

TOVÁBB MEGYÜNK.

A mai lecke mottója:

KEEP YOUR TENTS SEPARATE AND BRING YOUR
HEARTS TOGETHER (ARAB PROVERB)

THE GUARDIAN ANGEL. Every evening after dinner a little boy in Paris says Good Night very sweetly to everybody in the drawing-room before the nurse takes him to bed. — Then, when Grandpa thinks little Jacques should be in bed, the old man quietly disappears. He has gone to the child's bedroom; he sits by the bed and holds the small hand till sleep comes over the little man. — A few evenings ago things did not happen as usual. Grandpa left his friends with his „See you again presently“ but the time passed on and on and the old man did not come back. — Fearing that something was wrong with the child, the mother rose to go upstairs, when the door suddenly opened and a little figure in white stood out against the darkness. — It was Jaques in his long white robe. Whatever could have happened?

— But nobody was afraid for the little man put his finger to his lips. HUSH! he murmured softly; GRANDPA IS ASLEEP. (Suzanne V é r a n).

BETTER THAN KINGDOMS. If any one would make me the greatest king that ever lived with palaces and gardens and fine dinners and wines and coaches, and beautiful clothes and hundreds and servants, on condition that I should not read books, I would not be a king. I would rather be a poor man in a garret with plenty of books, than a king who did not love reading (MACAULAY IN A LETTER TO A GIRL).

FELADAT: Fordítsátok le ezeket a kis olvasmányokat szépen, magyarosan és aztán mondjátok el tartalmukat két-két mondatban, *angolul*.

EGY KIS NYELVTAN.

A hatodik lecke nyelvtani feladatának helyes megoldása: 1. Call the labourers and give them their hire. 2. Can any person on his entrance into life, be fully secure that he shall not be deceived. — 3. The mind of man cannot be long without some food to nourish the activity of its thoughts. — 4. Rebecca took goodly raiment and put it upon Jacob. — 5. Take handfuls of ashes and sprinkle them toward heaven. — 6. Can any person in his senses advance any thing so ridiculous. — 7. Take these letters to the postoffice and pay the postage of them.

A hatodik lecke legjobb megfejtésének beküldője: Gáthy István, Pusztaszentjakab.

Megint folytatjuk a mondattani tanulmányokat: VII. szabály. Ha a vonatkozó névmást két külön-

bőző személyű alanyeset előzi meg, a vonatkozó névmás és az ige általában az utóbbival egyezik meg. Pl.: I am the man *who commands* you.

FELADAT: Javítsátok ki a következő hibás mondatokat a fenti szabály értelmében: 1. I am the man who speak but seldom. — 2. I am the person who adopt that sentiment. — 3. I am not a person who promote useless severity. — 4. I acknowledge that I am a boy who do many things that I ought not. — 5. I am the person who own a fault committed and who disdain to conceal it by falsehood.

BEKÜLDÉSI HATÁRIDŐ: 1934 május 15. — A helyes megfejtéseket június 1-i számunkban közöljük.

Az iskola humora.

I.

Földrajzóra van. A tanár úr az egyik fiút megkérdezi felelés közben:

— Meg tudná mondani, hogy hívják a sekélyebb tengert?

Mire a diák hosszabb gondolkodás után rávágja:

— Sikérnek.

II.

Ugyancsak földrajzórán a „gyarmat” fogalmát az egyik fiú így határozta meg:

— Gyarmatnak azt nevezzük, ha valamely országnak a másvilágon van birtoka.

Láng Oszkár.

TESTVÉRTÜZEK

A bugaci pusztán.

Megnéztük a „híres város“ minden nevezetességét és kirándulásunk utolsó napján felültünk a bugacmonostori kisvasútra, hogy megtekintsük a pusztát.

Az 54.000 hold kiterjedésű pusztát másfél óra alatt érjük el. Minden a régi itt, talán csak a híres régi „bugaci betyár“ tűnt el a bugaci csárdából, a csikós, gulyás, meg a juhász most is itt él régi életmódja szerint.

Kocog, zökken a szekér, órákon át szekerezünk már, de a szemhatár változatlan: végeláthatatlan rónaság — és mégis annyi a néznivaló! Báránnyelők szálának a kéklő égen, s a messze elterülő zöld síkon fehér, sárga, kék meg rózsaszín mezei virágok és merre a szem ellát, szíkes, zsombékos tavak csillognak. Itt-ott erdőségek szakítják meg a pusztá őríási szőnyegét.

Megállunk a cserénynél. Ez kis házikó, ide húzódik szél elől, rossz időben, no meg a nyári nap elől a pásztor. Vannak olyanok a pásztorok közt, akiknek minden őse itt töltötte el életét a kék ég és zöld legelő közt, a gulyák, ménesek, nyájak mellett. Benn a cserényben deszkaderék aljon a bunda, rossz időben ezen, jó időben, szép nyári éjeken a csillagos ég alatt, a mező szűrén alszik a pusztai ember. Láda, csizma, néhány edény, ostor, szerszám: ez a felszerelés. A székekről szépszavú kolompok csüngnek. A látogatót különös, tejből készített étellel kínálja a pásztor: tarhó a neve. Különben tarhonya, bográcsgulyás, lebbencs az eledele; éppoly változatlan, mint maga a pusztá.

A tavasz első szép napján, rendszerint Szent Györgykor „kiverik“ a jószágot a pusztára s ott él a pásztorral egész késő őszig. A napok egyformák s a pásztor egyetlen szórakozása az, hogy botjára könnyökölve nézi a pusztát, meg az égen vonuló felhőket.

Dél van. Szól a kolompok szava. Két-három kolomp cseng-bong és csodás zenéjű harangjáték hallszik. A gulyát terelik itatni. A bojtár százszor is lemeríti és felhúzza a gémeskút vedrét és önti a vizet a kettőságú vályúba.

Csönd, meg végtelenség. A vándorló utas nyugodtan járhatja azt a híres „bugaci nagyerdőt“, meg a tágas mezőket. Az ezüstlevelű nyárfák és a fehér virágba borult galagonyabokrok közül nem toppan elébe a bugaci betyár...

Esteledik. A kisvasút bevisz Kecskemétre s innen pár óra alatt a fővárosba érünk. Már látom a kőbányai gyárkéményeket, hallom a csilingelő villamost, itt vagyok megint a nagyvárosi élet örökös zajában, „Oh, de képzeletem most is odalenn az Alföld rónáján van...“

Tóth Éva Mária.

Iskola.

Természetrajzórán kérdezte egyik lánytól a tanárnő, hogy tud-e egy élvezeti növényt mondani? Hogyne, — felelte — „ricinus“.

Magyar óra. A kérdés: Ki volt Berzsényi Dániel és miről nevezetes? Szomszédnőm, majd kiesett a padból, úgy jelentkezett. Felszólította a tanárnő. Erre így felelt: Berzsényi Dániel arról nevezetes, hogy róla nevezték el a Berzsényi-gimnáziumot.

Reiner Éva.

Ó, konferencia!

— Diákálom. —

Igy történt: Igazságtalannak tartottuk, hogy mi nem hallgathatjuk végig a konferenciát, ahol tulajdonképen mi vagyunk a legjobban érdekeltek, hiszen rólunk tárgyalnak, vitatkoznak, s olyanokat mondanak rólunk, hogy mi nem tanulunk, pedig mi igenis tanulunk, csak ezt a tanár urak nem méltányolják eléggé! Ezt nem lehet tovább így hagyni! Legalább hallhatnánk: mit mondanak rólunk, hogy aztán védekezhessünk. Valamit tenni kellene; de mit? Az okosabbak összedugták a fejüket s latolgatták a lehetőségeket. Már úgy látszott, hogy minden hiába, amikor az osztály fizikusának az az ötlete támadt, hogy becsempész egy mikrofónt a „tanáriba“, a drótot a kéménylyukon levezeti a pincébe, s mi ott fogjuk hallgatni. Az ötlet remek volt, össze-vissza ölelgettük Balázst, a megmentőnket s a vállunkra véve körülhordoztuk a folyosón.

— No, de hogyan csempésszük majd be? — adta fel a kérdést Réti, az osztály eminense.

— Azt csak bízd ránk, — mondta a „bivalyerős“ Csapó.

Most már csak a felszereléssel volt baj, mert hiányzott a mikrofón, de a sors keze úgy rendelkezte, hogy a fizikaszertárban éppen azt a szekrényt hagyta nyitva Fekete tanár úr, amelyben a mikrofón diszlett, s ezt a fizikaóra alatt egy kis időre elcsentük.

Elérkezett a nagy nap, a mikrofónt már becsempéztük, kínos munka volt, de megcsináltuk. Még csak a hangerősítőkészüléket kellett beszállítani. Már

nagyon izgatottak voltunk, amikor egyszerre csak megszólalt a hangszóró, éppen a második osztály utolsó tanulóját „végezték ki“. Most jövünk mi. A díszes harmadik. Már kezdik is.

— A harmadik osztály, kérem, talpig becsületes osztály, — mondta az egyik tanár úr, de hogy melyik, azt nem tudtuk kivenni.

— Ez tévedés lehet, ezek nem mi vagyunk, — hangzott egy őszinte hang az „alvégről“.

— Úgy-e, mondtam, — szólt egy fiú, — hogy csak a szemünkbe szídnak s a hátunk mögött dicsérgetnek bennünket.

— Ismétlem kérem, a harmadik a legbecsületesebb osztály, mert az tanul.

— Ez sértés... — feleltük egyhangúan. (Szerencse, hogy nem hallatszott fel a tanáriba.)

— Nem mondom, kicsit pajkosak, de ez jól tesz az egészségnek.

— Hát úgy-e... ez magától értetődik.

— No, de kérem, nem dicsérem őket tovább, dicsérik azok saját magukat; mindig tanulnak; most is biztosan ott ülnek a könyveik mellett.

Hej, de gúnyosan mondta ezt a tanár úr, de azért alig tudtunk hova lenni az örömtől. Hogy fogunk mi holnap henegni!

— Ezzel az előadásomat befejeztem s köszönöm a harmadikos uraknak, hogy voltak olyan kedvesek s meghallgatták a pince sarkában felolvasásomat, s most arra kérem a tisztelt társaságot, hogy hordja el innen az írháját minél előbb.

Mindenki le volt forrázva s remegett az ijedtségtől, csupán Balázs nem tudta megérteni, hogyan vehették észre a mikrofont, amikor a szekrény alá tette.

A magyarázat nem késett. A pinceajtónál Fekete tanár úr várt bennünket, kezében a mikrofonnal.

— Na, szép egy társaság, mondhatom. Ilyen szamarakat. Először is éppen a tanári szoba előtt tárgyaljátok meg ennek az ostoba tervnek részleteit s egyik sem vette észre, hogy én végighallgattam az egész tervet. Aztán arra sem számítottatok, hogy a pedellus a szekrények alatt is söpör! Meg azt, hogy ma péntek van s a konferencia holnap lesz? No, majd holnap számolunk, most pedig kotródjatok a szemem elől.

Rohantunk kifelé, minél messzebbre az iskolától s mikor már kint voltunk a hídvári kiserdőben, közösen fogadalmat tettünk az öreg fahíd alatt, hogy többet nem csinálunk ilyesmit — különösen pedig nem érdeklődünk a konferencia titkai iránt.

Iritz György, Makó.

Epizódok az iskolából.

Ribiánszky a német dolgozatában az egyik betűt gót, a másikat pedig latin betűvel írta. M. tanár úr, mikor Ribiánszkyt felelni hívta ki, mondta neki: „Ribiánszky, örülök, hogy legalább a beszédben nem keverheti a gót és latin betűket“.

★

Szintén német óra alatt történt: M. tanár úr felhívta Iványit, hogy mondjon meg egy szót. Iványi ki is vágta, mint a huszonegyet. Sújuk Iványinak, hogy üljön le, de hiába, ő csak áll rendületlenül. Ekkor a tanár úr is észreveszi, hogy Iványi áll, s odaszól neki: „Mi az, maga nőni akar?“

★

Nagy zsongás az osztályban. Várjuk P. tanár urat, nagy rántás a kilincsen, de nem nyílik az ajtó. A tanár úr beigazítja a kilincset és belép. A fejek lebúznak, elfojtott kuncogások hallatszanak; szegény első padban ülők nagyon megfáztak és gyakran szedik elő a zsebkendőket, míg a hátsók nyugodtan nevetelnek ki magukat az előttük ülők háta mögött.

A tanár úr kihív pár fiút, hogy mondják meg, ki volt az, aki „megreperálta” a kilincset. A fiúk nem tudják. Azután a tanár úr megkérdezi az egész osztályt, de senki sem árulja el a tettest. Később mégis feláldozta magát Ribiánszky barátunk. Mint azután kitudódott, egy negyedikkessel készítették elő a dolgot, hogy ne kelljen senkinek se felállani, ha a tanár úr kérdezi, hogy ki volt. P. tanár úr nem vette szigorúan a dolgot és csak azt mondta, hogy újabbat találjunk ki, mert ez már régi vicc.

Ribi barátom mégis megmentette az osztály becsületét!

Kováts János.

Iskolai humor.

Ha jól emlékszem, tavaly történt. A pún háborúkról beszélünk. A tanár úr felszólította a szomszédomat. — Na kislány — mondja, — hát meg tudnád-e mondani, hogy ki volt a pún háborúk, s egyúttal a világtörténelem egyik legnagyobb hadvezére?

A leány hebeg valamit.

— Gondolkozz csak! — mondja a tanár úr.

— Sűgom: Hannibál.

Kivágja büszkén: Kannibál.

Árvay Ilonka.

DIÁKMUNKATÁRSAINK BESZÁMOLÓI

Önképzőköri beszámolók.

1.

Iskolánk eddigi legfontosabb eseménye, dec. 6-án, Mikulás napján történt. Mikulás délután az iskola Vöröskereszt egyesületének tagjai Mikulás délutánt rendeztek egyesületük javára, amely részletesen a következőképpen folyt le:

Legelőször egy magyar táncot táncolt négy lány, amely eleinte nagyon jól ment és már-már örömujjongásban törtünk ki, amikor egyszerre mint a sült-rákok elvörösödve megálltak a lányok. Tudniillik a zenekar, amely csupán a vöröskeresztesek énekéből állott, félrevitte az éneket és ebből keletkezett az a nagy zürzavar fent a színpadon.

A második jelenet: egy fiú előadta Petőfinek „Csámpás legény” című költeményét. Nagyon sokat lehetett rajta mulatni, sokan már a hasukat fogták nevettükben. Mikor ez lezajlott következett egy színdarab, címe: „Az igazi Mikulás”. Mikor a szereplők lejöttek a színpadról, az öreg Mikulás panaszkodott, hogy majd megsült a nagy ködmön alatt. Hosszú taps után egy lány előlépett és elszavalta Rác Etus: „Azt üzenete Jani” című költeményét.

Következő jelenet egy színdarab, címe: „A Hófehérke”. Az eleje nagyon jól folyt. Mikor azonban a harmadik jelenetnél a vadász és a Hófehérke lépett a színpadra, egyszerre, mintha a vadász elsütötte volna a puskáját, nagyot dörrent valami. A színpad dült össze. Szerencsére könnyű vászonfalak voltak, s így nem tör-

tént semmi baj. Majd a színpalat fölállították és tovább folyt a darab. Ezután ismét szavalat jött, Petőfinek a Szülőföldemen című költeményét szavalták.

Mikor a szavalo lejött a színpadról, egy befejező ének után bezártuk az előadást.

Böröcz Anna és Szóládi Ilona, Siófok.

2.

Irodalmi szakosztályunk e hónapi ülését Petőfi Sándornak szentelte. A műsor öt számban ölelte fel a hatalmas anyagot; „Petőfi élete és egyénisége“, „Legenda“ (vers Petőfiről, iskolánk egy növendékének költeménye), „Petőfi költészete“, „Petőfi népdalaiból“ (énekszám), „Szeptember végén...“ (szavalat). Az ülés érdekességét emelte az egyes számok utáni percekig tartó vita.

A következő vasárnapon a történelmi szakosztály tartotta gyűlését. Itt a műsor nem volt egységes. Coriolanus után a kuruc világba vezették a hallgatókat a felolvasók, majd Rembrandt művészetéről hallottunk nagyon szép dolgozatot. Az ülés legkiemelkedőbb része két dal volt, mely a kuruc dolgozathoz adott hangulatot; Krasznahorka büszke vára... és Rákóczi megtérése.

Kiss Klára, Csepel.

Margó

GASPAR LAJOS, KISPEST, GYÜJTÉSÉBŐL:

*Ha nem vesztet el a fejedet, mikor körülötted
mások mind elvesztik és téged okolnak érte... férfi
vagy akkor, fiam.*

LORD BADEN POWELL.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Zseltvay Tibor, Budapest. Szólíts csak mindig nyugodtan „kedves bátyám“-nak, ezt látjuk legszívesebben. Kedves, elismerő soraidnak a szerkesztői üzenetekkel kapcsolatban őszintén örültünk. Előfizetésedről írd meg, mikor mennyit küldöttél be, hogy pontosan utána néhessünk. Tervedet, amelyet most már konkrét formában előterjesztettél, a *Magyar Iffúság Könyvei*-nek kiadója elé terjesztettük s ha ő jóváhagyja, akkor meg is valószínűsítjük. Hogy milyen formában, azon még gondolkozunk. Mindenesetre sokszor köszönjük az ötletet s szeretettel köszöntünk. Villamos-humoreszket és iskolai tréfáidat fel fogjuk használni. — **Fiús 12—21, Budapest.** Kedves kis pajtás, örültünk újabb levelednek s annak, hogy felfedted az inkagnitót, amelyet persze mi megőrizzünk. Leveledre már megíródt a cikk s azóta olvashattad is, bizonyosan ráömersz a mai lányok között. Írj csak bármikor, mindig szívesen és részletesen válaszolunk. Örülünk, hogy a legutóbbi köteteink annyira tetszettek. Elolvastuk verseidet is. Az a véleményünk, hogy a nagybácsinak — nincs igaza. Ezek a versek nem jók. Hiányzik belőlük az érettség, a forma még botladozó, a gondolat nagyon is közhelyes. Taine, a nagy francia esztétikus írja, hogy a világon a költők és a versírók aránya 0.0000001 : 1.000.000.000-hoz. Verset majdnem minden második ember ír, de költő kevés akad köztük. Nem is baj, hiszen mi lenne, ha mindenki poéta akarna lenni. Éppen ezért azt tanácsoljuk, hagyd abba a versírást legalább is egy időre. Olvass sok és jó régi és mai költőt. Petőfit is, bizony. Ha a „Tündérálm“ című hosszabb versét fellapozod, hamarosan rájössz, milyen modern, mai poéta volt az, akit manapság gúnyolni szokás s akinek verseit „kényszerből“ tanulják csak. De a mai költők közül is: Mécs László, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Szép Ernő s még egész sereg

poéta verseit ajánljuk figyelmedbe. Önmagadtól rájössz: hol a hiba? További verseidet is szívesen látjuk s megbíráljuk őket, de talán inkább próbálkozz a prózával, amelyhez leveled alapján — van tehetséged. Sokszor, szeretettel köszöntünk, kis fiús leány. — **Balázs Frigyes, Budapest.** Leveled — nyolcfilléres portóval — megérkezett. Az utóbbit elengedtük volna, az előbbinek nagyon örültünk. Az ókori zenéről szóló cikked is sorra kerül, csak előbb a másikat közöljük. Nagyon sok a Testvértüzek-anyag s csak sorban kerülhet nyilvánosságra valamennyi. De mostani anyagodból mindent felhasználunk; keresztretjévedet pedig továbbítottuk rovatvezetőnknek. Közöljük itt Kiss Klára Magdolna számára, hogy Mozart f-dur zongoraszonátájában nincsen török induló, hanem Mozart török stílusú rondója a nagy zeneköltő a-dur (variációs) szonátájának befejező tétele. Sokszor üdvözlünk, szorgalmas, új olvasónk és munkatársunk. — **Szendrőy Zoltán, Békéscsaba.** A jutalomkönyv február 17-ikén ment el, azóta bizonyosan megkaptad már. — **Iritz György, Makó.** Örülünk, hogy ismét jelentkezél, Gyurka pajtás. Könyvjegyzéket szívesen küldünk, hamarosan megkapod. Amint látod, azóta ismét került sor Testvértüzekre s a Te írásaid is megjelennek. Legutóbb küldött prózaanyagod kivétel nélkül bevált, legfeljebb egy kicsit kell nyesegetni rajta, de a versre a régi a válasz: hagyd abba Gyurka, jobb lesz a próza. Az ifjúsági lap ötlete egyelőre nehezen valósítható meg. Majd, ha *Magyar Ifjúság Könyvei* hetenként jelenhetik meg olvasóink lelkes propagandája révén, akkor beszélhetünk a dologról. Írógépelésed egészen jó, egy-két hiba nem a világ! De most aztán ne hallgass olyan sokáig, Gyurka pajtás! Szeretettel köszöntünk. — **Marschall Ferenc, Csillaghegy.** Örülünk, hogy ismét jelentkezél, Ferikém. Te is nagyon örülsz a sűrűbb megjelenésnek a Diákélet érdekességeinek. Átadjuk Kiss Klára Magdolnának elismerésedet, akit a Diákélet legszorgalmasabb munkatársának tartasz. Nagyon szívesen

látunk diákmunkatársaink között, csak intézd el az önképzőköri tanárelnök úrral. Iskolai apróságaidat felhasználjuk, történelmi rejtvényedet továbbítottuk. Sok üdvözléssel. — **Weltner Sándor, Budapest.** Reméljük, kiheverted a betegséget s a bizonyítvány is megfelelő volt. Ellenben a füledet háromszor is meghúzzuk, Sanyi; máskor otthon írd a leveledet, mert megharagszunk. Várjuk újabb küldeményedet. Az angol feladat nem rejtvény, hogy nehéz legyen; az a fontos, hogy jól megoldottad. Sok üdvözléssel. — **Tótáradjai Korniss Ilona.** Iskolai apróságaidból válogatunk, a vers szép, de nem egészen nekünk való, többször megemlített okoknál fogva. Sokszor üdvözlünk. — **Reiner Éva, Budapest.** Sorban felelünk a levelekre, ezért nem kaptál még választ, de azóta már bizonyosan olvastad a nevedet. Örülünk, hogy „A santa dervis“ és „A csodaorgona“ annyira tetszett s hogy édesapád olyan nagy elismeréssel nyilatkozott sorozatunkról. Angol nyelviskola-megoldásod kftünő volt, rajzaid is szépek, de még nem ütik meg a közölnetőség mértékét. Sokszor üdvözlünk. — **Kuncz Egon, Budapest.** Versed nem érett meg a közlésre, sem tartalomban, sem formában nem válik ki az ilyen irredenta versek közül. Igen, lehetsz diákmunkatársunk, jobbanmondva a Testvértüzek munkatársa, csak küldj be másféle írást, lehetőleg prózát, mert a versíráshoz még nincs meg a kiforrottságod. Ha jó dolgokat küldesz be, szívesen közöljük és könyvjutalmat is kaphatsz. — **Ágai Sándor, Budapest.** Kedves Sanyi, inkább ne „remegj“ a bizonyítványosztás napján, viszont ne írd róla elbeszélést. Ez a kis frásod nem üti meg a Testvértüzek mértékét. Inkább azt szeretnénk tudni, milyen volt az a bizonyítvány, amely annyira „fájdalom az érző kebelnek“? — **Arany Baba, Budapest.** Kijavított angol leckédet visszaküldöttük, bizonyára meg is kaptad már. — **Ujlaky Sári, Budapest.** Gazdag küldeményedet megkaptuk. Az iskolai apróságokat és „A halász“ című kis írást közölni fogjuk, a rajzokra, „A műsor“ és a „Romeo és Júlia“ című apróságokra azonban nem kerülhet sor. Az

utóbbi kettő annyira nyers, sőt kissé izléstelen, hogy azt tanácsoljuk: *ezt* a hangot feledd el gyorsan. A gúny sokszor jobban sebez, mint a halálos sértés s nem szabad vele visszaélni. Tudod-e kérdéseidet fel fogjuk használni, rejtvényeidet továbbítottuk rovatvezetőnknek. Sokszor üdvözlünk. — **Buthi Dénes, Sopron.** Örülünk, hogy rendszeres olvasóink sorába léptél s hogy az angol nyelviskola annyira tetszik. Mindig szívesen látjuk írásaidat. — **Polgáry Sándor, Mezőkövesd.** Nagyon örülünk, hogy olyan lelkesen fogtál neki az angol nyelvtanulmányoknak, fejtsd csak meg a rejtvényeket, küldd be az angol feladatokat s hamarosan előbbre jutsz. Mindig szívesen látjuk leveleidet. — **Kern Róbert, Budafok.** Örülünk, hogy a jutalomkönyvet megkaptad s annyira megnyerte tetszésedet. — **Gruber János, Budapest.** Te is „nagyszerűnek“ találtad Tábori Pál regényét s ennek mi is örülünk. A *Magyar Ifjúság Könyvei* most már pontosan jelennek meg s azt hiszem, senkinek sem lehet panasza egy-két nap késésért. Ha megmagyarázod osztálytársaidnak, bizonyára belátják, hogy nincs igazuk. Sok szeretettel köszöntünk. — **Fürst Mihály, Nagykanizsa.** Neked annyira megtetszett a „Mi huszonketten“, hogy valamennyi kötetünket megvetted. Ennek mi is örülünk s szeretettel köszöntünk olvasóink sorában. — **Soós Irén és Kati, Debrecen.** Véleményetek szerint „A santa der-vis“ igazán nagyon szép és érdekes volt s Babay József könyvét is nagyon vártátok. Júliusi és augusztusi megjelenésünk kérdését még nem tudtuk kívánságotok szerint elintézni, de azért lehet, hogy kérésetek teljesül. Csekket küldöttünk. Örülünk, hogy a nagyterjedelmű Diákélet és az angol nyelviskola annyira kedvetekre való. Sok-sok üdvözlettel. — **Jakab Sándor, Poroszló.** Már intézkedtünk, hogy Poroszlón is megkaphasd kötetünket, így nem kell Tiszafüredre átmenned. Írd csak meg, hogy mostanában pontosan érkeznek-e? Örülünk, hogy a sorozat új köntöse annyira tetszik. Új verseidről csak azt mondhatjuk, amit a régiekről: érdekes, sőt értékes gondolat pongyola köntösben. Még sokat kell ta-

nulnod, hogy egészen kifogástalan verset írhas. A cserkészrovat megvalósítását későbbre halasztjuk, akkor állandóan foglalkozunk majd cserkészettel — annál inkább, mert a *Magyar Ifjúság Könyvei*-nek szerkesztője maga is öregcserkész. Szívesen látjuk a poroszlói cserkészekről szóló beszámolódat. Mindig szívesen válaszolunk, írj bátran máskor is. — **Palotai Lilla, Budapest.** Az elismerő oklevelet elküldöttük, azóta bizonyosan meg is kaptad, — csak éppen mi várunk hiába választ Tőled. — **Gyenes János, Kiskunfélegyháza.** Csekket küldöttünk s örömmel köszöntünk előfizetőink sorában. Örülünk, hogy a „Kanizsai kaland“ annyira tetszett. Küldj be felbélyegzett borítékot s akkor Babay József szívesen küld autogrammot. — **Szentiványi Sándor, Pestszenterzsébet.** Örülünk, hogy ismét írtál nekünk. A *Magyar Ifjúság Könyvei* most már egészen pontosan jelennek meg. A csekket elküldöttük. Örülünk, hogy az angol nyelviskola annyira tetszik. Ha felbélyegzett borítékot küldesz, sorozatunk szerzőitől szívesen kérünk számodra autogrammot. **Halász Géza, Hajmáskér.** Te is nagyon örültél az angol nyelviskolának, a jutalomkönyvnek és a szerkesztői üzenetnek. Most már nem késnek köteteink, hanem pontosan jelennek meg. A nyereménykönyvet bizonyosan megkaptad már azóta. Margó-anyagodat fel fogjuk használni. — **Kern Róbert, Budafok.** A jutalomkönyv azóta, amint írtad, már megjött. A vízjel-rajzot igyekszünk felhasználni, bár az ilyesmi inkább szakkönyvekbe való. **Major Endre, Veszprém.** Örülünk, hogy nem „túrtörtetted“ tovább magad, hanem megírtad elismerő soraidat, amelyeknek nagyon örültünk. Előfizetési feltételek: egy évre, hús számrá 5 pengő, ezt az összeget havi 1 pengős részletekben is befizetheted. Rejtvénymegfejtést levelezőlapon is be lehet küldeni. — **Katona Kató, Budapest.** Mindig örülünk leveleidnek s annak, ha pályázatot küldesz be. Német leveledet továbbítottuk, bizonyosan hamarosan kapsz majd választ. Lányoknak való regényt is közlünk, nincs okod a panaszra. Irodalmi és művészeti vitákra is

kerül sor. Életkort nem becsülünk, Kató — talán legjobb lenne, ha megírnád, nem? Sokszor üdvözlünk. — **Szeőke László, Székesfehérvár.** Örülünk, hogy Kovács János ajánlására olvasóink sorába léptél, s hogy a „Kánizsai kaland“, de különösen „A sánta dervis“ annyira tetszett. Angol tanulmányaidat hasznosan egészítik ki az angol nyelviskola, csak tanuld szorgalmasan. Kis elbeszélésed még nem üti meg a Testvértüzek mértékét, de Margó-anyagodat fel fogjuk használni. Sokszor üdvözlünk, új olvasónk! — **Réczey Tibor, Veszprém.** Neked is nagyon tetszett „A sánta dervis“ s a „Csodaorgona“ is bizonyára kedvedre való volt. A sakk-rejtvényre még sor kerül, légy egy kis türelemmel. A kereszt-rejtvélynél csak a megjelölt sorokat kell beküldeni. — **Lipták László, Balassagyarmat.** Köszönjük meleg, elismerő soraidat, amelyek nagyon jól estek. A fúró-faragó diákok számára is akad olvasnivaló a Diákéletben, a Diákkémia után rákerül az elektrotechnikára s más érdekes tudnivalókra a sor. Különben bőven találsz ilyen anyagot a „Hasznos Tudnivalók“-ban, amelyet a *Magyar Ifjúság Könyveinek* kiadója adott ki. — **Drabik István, Érd.** Tartalmas levelednek ismét nagyon örültünk. Margó-anyagodat és olimpiász-cikkedet fel fogjuk használni, csak egy kis türelmet kérünk. Te is nagyon örültél az angol nyelviskolának, a világkrónika rovatának s az új kötetek szerző-névsorának. Gratulálunk a bélyeggyűjtő egyesülethez, örülünk, hogy ezt a tervet sikerült megvalósítani. Hálásan köszönjük a két új olvasót, igazán lelkes propagandát fasztesz ki érdekeinken. Kérdéseidre a következőkben felelünk: 1. Igen. Elolvashatód. — 2. A helyes írási mód a *név* után. Nem mondod: Hadnagy Kovács Péter, hanem: Kovács Péter hadnagy. Tehát: X. Y. doktor, Z. U. báró, stb. — 3. Az olimpiász történetéről és a Debrecenről már üzentünk Neked régebben. — 4. Tábori Pál dr. — 5. Igen, közeli rokona. — 6. Igyekszünk kérésedet teljesíteni s ha legközelebb nyersz, a Muki és Bubu kalandjait fogjuk el-

küldeni. — Sokszor üdvözlünk, hűséges olvasónk és munkatársunk. — **Budai Béla, Aba.** Köszönjük leveledet s tudomásul vesszük, hogy megmaradsz olvasóink sorában. A kért könyvet elküldöttük s szeretettel köszöntünk. — **Görög Anna és Szóládi Ilona, Slófok.** Beszámolókat közölni fogjuk. — **Szücs László, Békés.** Örömmel üdvözlünk előfizetőink sorában, a kért számokat elküldöttük. Igyekszünk kérésedet teljesíteni s ha nyersz, cserkésztárgyú regényt küldünk. — **Tóth József, Debrecen.** Te is nagyon örülsz a gyakoribb megjelenésnek s szerinted sorozatunk sokkal többet ér, mint kötetenkint 30 fillért. Elküldöttük a két csekket, két részletben is előfizethetsz. Ismét küldtünk bélyegeket, remélhetőleg megkaptad őket. Sok üdvözlettel. — **Ifj. Losonezy László, Budapest.** Örülünk, hogy hosszú hallgatás után ismét megszólaltál, szép, finom betűidet örömmel olvassuk. Neked is nagyon tetszett az új forma, a „Kanizsai kaland“ és a „Sánta dervis“. Az új kötetek most már pontosan jelennek meg. Margó-anyagodat fel fogjuk használni. — **Losonezy Béla, Budapest.** Te is első számunktól kezdve olvasónk vagy s nagyon szereted minden kötetünket. Margó-anyagodból válogatunk, sorra fog kerülni. Szeretettel köszöntünk, bátyáddal együtt. — **Varró Vince, Budapest.** Köszönjük a figyelmeztetést, már helyreigazítottuk az elírást! — **Varga Tamás, Kaposvár.** Neked is nagyon tetszett „A sánta dervis“ s Te is nagyon vártad Babay József új regényét.

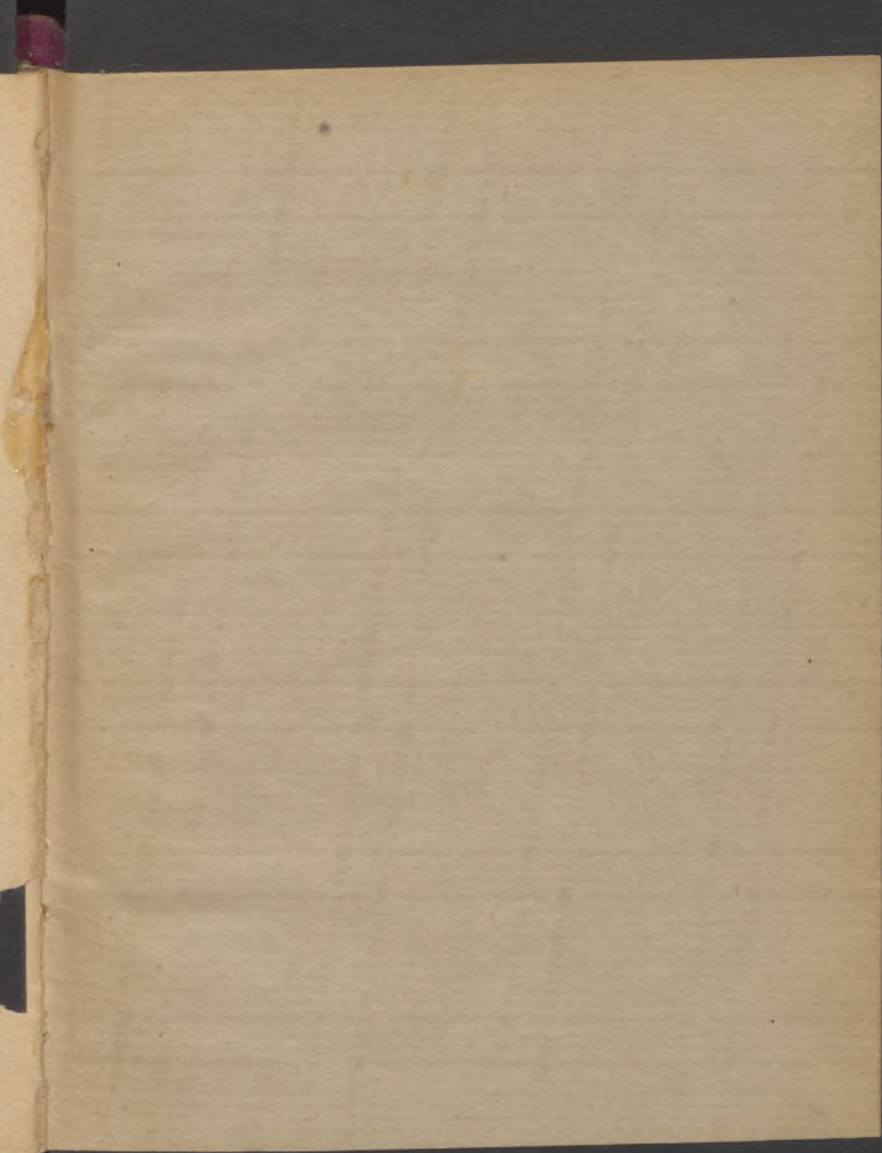
A többi levélre legközelebb válaszolunk.

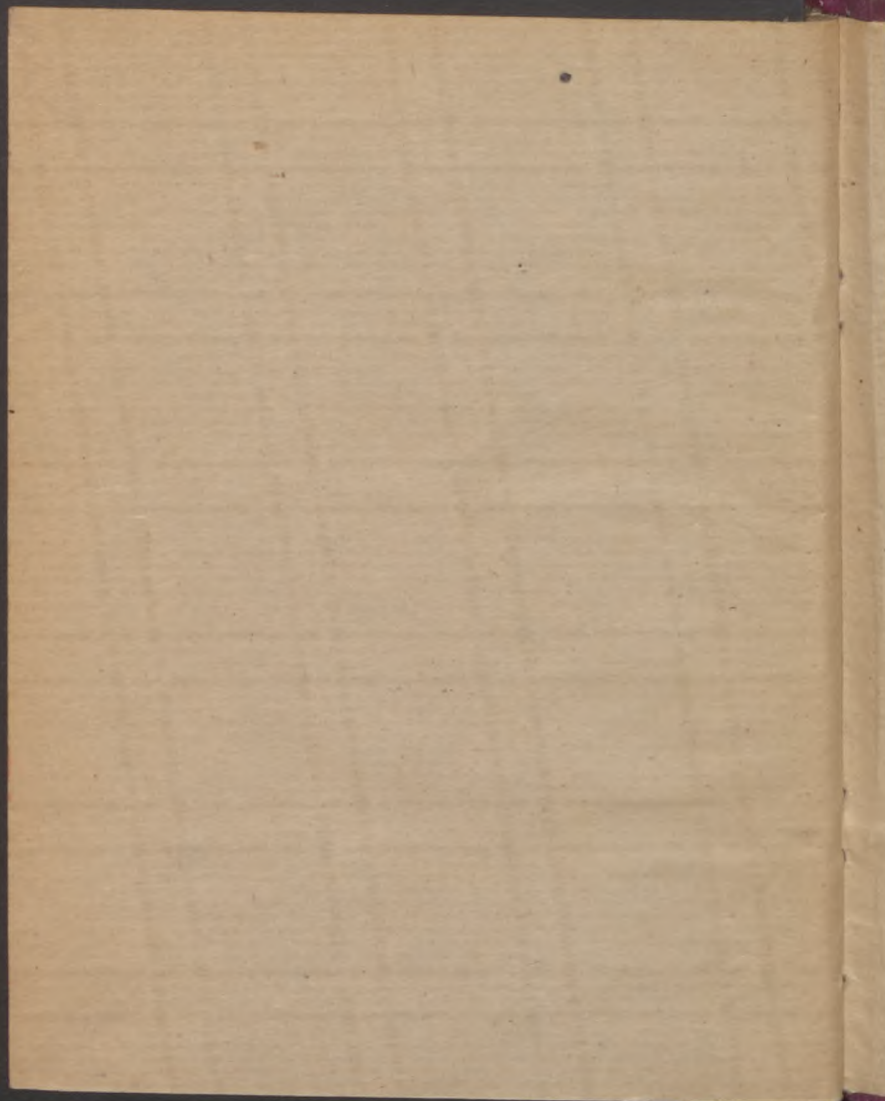
Mindenkit türelemre kérünk, mert a postánk igen nagy. — Minden levél, közlés, rejtvény, pályázat és cikk külön-külön papírosra írva erre a címre küldendő:

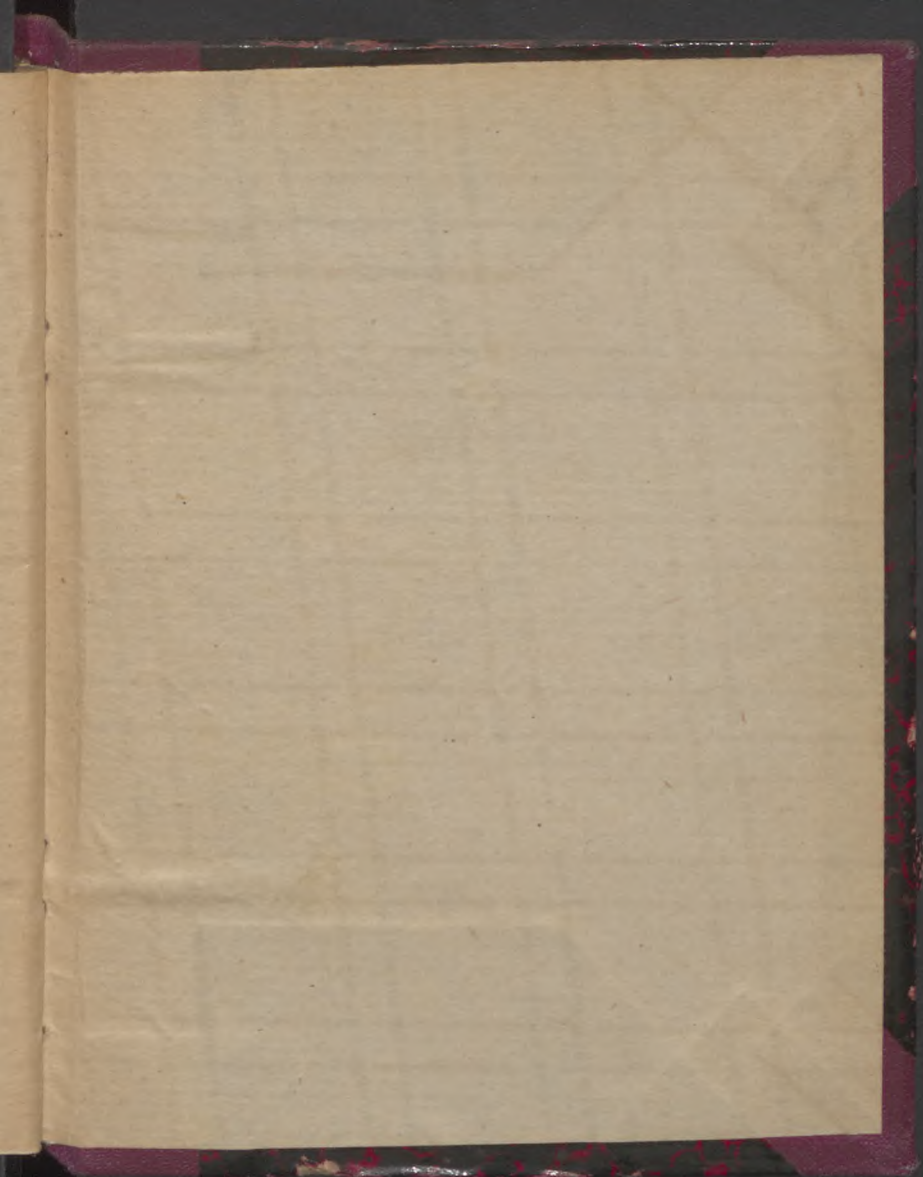
A MAGYAR IFJÚSÁG KÖNYVEI szerkesztősége

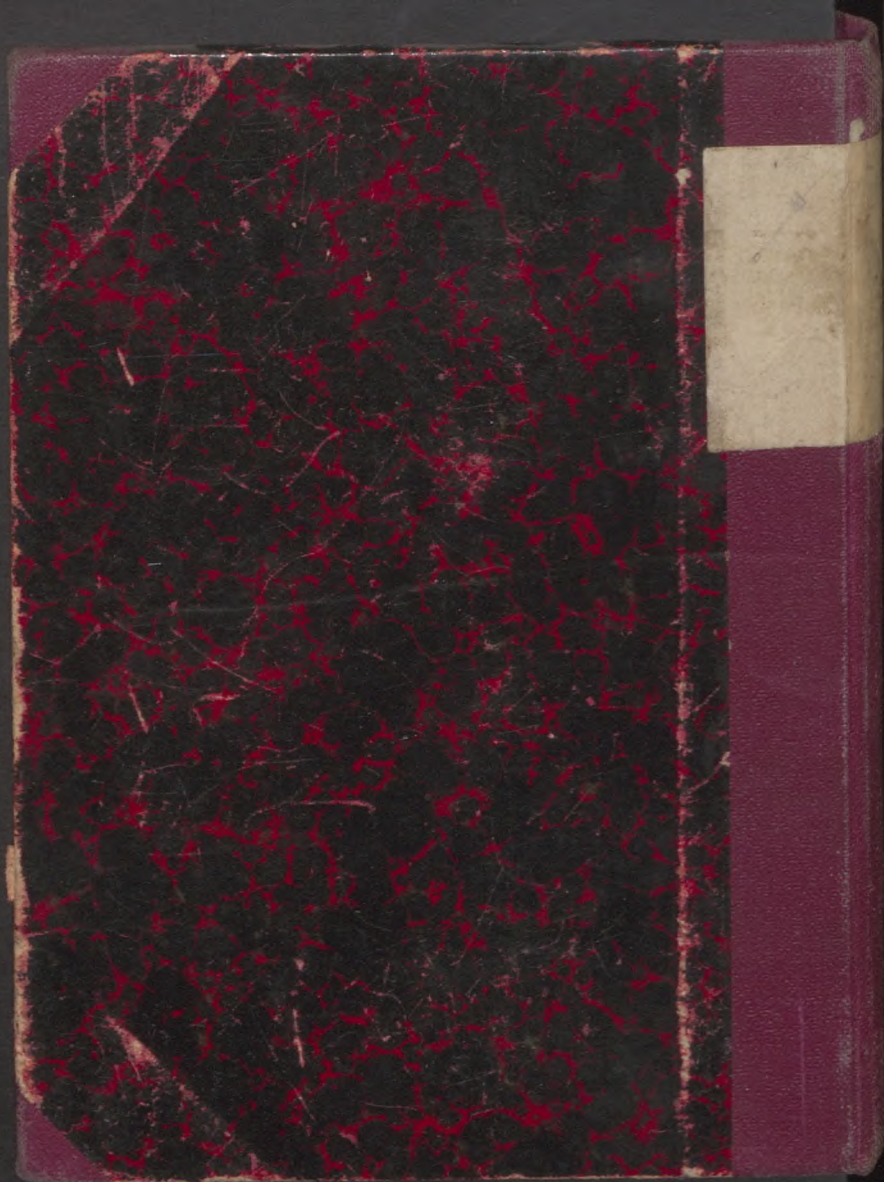
Budapest, VI., Andrássy-út 16.

Minden papírlapra külön írástok rá neveteket!

107